20 kop.

78 175

Georgi Vladimov

Rikas maak

„LOOMINGU" RAAMATUKOGU NR. 4/5 1963

„LOOMINGU" RAAMATUKOGU
Nr. 4–5 (272–273) 1963

GEORGI VLADIMOV

Rikas maak

JUTUSTUS

VENE KEELEST TÕLKINUD
H. LUIK

AJALEHTEDE-AJAKIRJADE KIRJASTUS
TALLINN

Toimetaja O. Samma

Toimetuse aadress: Tallinn, Harju t. 1, tel. 407-82; 492-54.
Trükkimisele antud 30. I 1963. Trükiarv 20 000. Paber 84×108, 1/32. Trükipoognaid 3.25. Formaadile 60×90 kohaldatud trükipoognaid 5,46. Arvestuspoognaid 6,06. MB-01210. Tellimise nr. 146.
Trükikoda «Ühiselu», Tallinn, Pikk t. 40/42.

Hind 20 kop.

На эстонском языке

Библиотека «Лооминг» № 4—5 (272—273)

Георгий Владимов.
Большая руда.

GEORGI VLADIMOV

on pseudonüüm, mille valis endale kirjanduspõllule astudes jurist Volossevitš. Ta sündis 1931. aastal Harkovis, lõpetas 1953. aastal Leningradi ülikooli õigusteaduskonna. Juba järgmisel aastal hakkas tema sulest ilmuma kirjanduskriitilisi artikleid, ning 1960. aastast tegeleb ta ilukirjandusega. Tema esimene suurem jutustus «Rikas maak» ilmus 1961. aastal ajakirjas «Novõi Mir» ning võitis kohe lugejaskonna ja kriitikute üksmeelse tunnustuse.

Ta seisis ülal, karjääri hiiglasliku ovaalse kausi veerel. Seljas oli tal tõmblukkudega pluus luitunud pesusametist, jalas valevast puldanist püksid, millelt masuudi- ja lubjaplekid polnud pesuski välja läinud. Silmile tõmmatud soni hoidis ta käega kinni, et tuul ära ei viiks.

Pilve vari liugles alla, langes kirevale, sagivale autode- ja inimestesummale, tuhmistas metalliläike ja kustutas klaasihelgi. Vari roomas mööda karjääri künklikku, suitsuvinesse mähkunud põhja, üle kollase liiva, tinaselt sinendava savi ning purustatud kivipankade, mis olid hüübinud vere karva, — ja libises kiiresti mööda järske puutreppe orukaldast üles. Tõttas siis haljendavasse steppi, silmapiiril aimuvate metsatukkade ja külade poole.

Vari järgnes teisele, ja ükski ei küündinud korraga kogu karjääri katma, aga ülal seisev noormees ei näinud seda. Ta nägi tolmust teed, mis siugles mööda karjääri põhja ning nõlvu, ja veoautode lõputut rodu, mis sõitis suitsupilves valjusti unnates piki vonklevat teed, et näputäit savi või liiva üles vedada. Autod liikusid aegamisi, ühesuguste vahemaadega; näis, et vingerdav tee ise tirib nad oma turjal üles, kolonni saba aga kasvab pimedas sügavikus aina pikemaks.

«Oh sa mu meie, kus siin on tööd!» sõnas noormees valjusti. Ülevoolavate tunnete sunnil vandus ta hästi pikalt ja keeruliselt ning jõudis otsusele: «Ei või olla, et mina siin kanda kinnitada ei saa.»

Rohtu tallates ning jalaga kuivi savikamakaid alla pekstes sammus ta piki järsaku serva. Karjäär pööras ennast aeglaselt sügaval tema jalge all, näidates talle läbi suitsu- ja tolmupilvede oma soppe. Noormees vaatas veel noorest tammikustki tagasi, silmas ekskavaatori peenikest sõrestikulist noolt, mis näis pilvedele jutte vedavat, ja läks siis oksi küünarnukkidega kõrvale lükates otse läbi tihniku. Lehed vihtusid tema nägu. Ta jõudis metsasihile ja hüppas üle savise kraavi. Siit nägi ta jälle karjääri, mille juurest ta kuidagi ei raatsinud ära minna, kuid mitte tervenisti, vaid ainult teist kallast, selle val-

geid ja kollaseid kihte, mida silm kauge maa tagant vaevu seletas — nii lai oli karjäärinõva ja nii paksult suitsu täis.

Kraavi voolas tugivaiadele pandud pikast roostetanud torust vett. Noormees kummardus ja püüdis suuga veejuga, mis sedamaid hambad kirvendama pani. Vesi oli puhas ja selge, ning ehkki teda pumbati raudasisaldavast maapõuest, polnud tal vähimatki «keemilist» maiku, nagu noormees varemalt oli arvanud. Vett hüüti siin vaenlaseks number üks, aga ta kustutas nii hästi janu, et noormees mõnust ägises, võttis mütsi peast, kastis oma heledad, sirged ja kohevil juuksed märjaks ning silis peoga üle.

Vilet ajades ja soniga vehkides sammus ta edasi, raputamata jämedaid veepiisku pluusilt, ja talle meeldis kõik, mida ta nägi või kuulis: lai metsasiht protektorijälgedega teeliivas ning lehtede sahin, mis siin sumendas karjääri rauakolinat ja raginat; mööda harvikut laialipillatud kollased ja sinised laudhooned — juuksuritöökoda, söökla, müügiputkad, — kõige suuremal neist oli tumeroheline vaarikpunaste tähtedega silt «Loznja karjääri kontor»; sõstrapõõsad avatud akende all, kust hoovas tubakasuitsu, kostis telefonihelinat, kirjutusmasinate klõbinat ja inimeste hääli.

Kunagi asus kaevanduse koha peal viljapuuaed, hiljem istutati noored puud ümber, vanad aga raiuti lihtsalt maha, ja ainult kontori kõrvale, kus nad kedagi ei seganud, oli kaks noorukest uibut kasvama jäetud. Ent keegi ei hoolitsenud nende eest, ja kolme aastaga, mille jooksul siin karjääri rajati, olid puud metsistunud. Noormees korjas paar mahavarisenud õunapabulat üles, aga ei hauganud, hoidis ainult natuke aega peos, sest paljalt nende vaatamisest tuli hapu maik suhu.

Siit nägi ta kogu väljasõidutranšeed, mis päikese käes pimestavalt kiisates järskude savinõlvade vahelt alla süvendisse laskus. Tranšee lõpus ilmusid nähtavale täislaadungiga isekallutajad; päikesepaistel helkivas sinises suitsus mustendasid nad esiti otsekui papist siluetid, aga aegapidi omandasid nad kuju ja vägevuse ja hirmuäratava suuruse, kui nad möirates kiirust lisasid ning rattamürakate vetruva raskusega maad rutjudes mööda veeresid.

«Ei või olla, et mina siin kanda kinnitada ei saa!» mõt-

les noormees jälle. «Katsugu keegi mind siit minema ajada!»

Karjääriülem oli noor ja pikakasvuline, ta kandis prille ja habe oli tal ammu ajamata. Tema ketsides jalgadel oli laua all kitsas, ja ta nõjatus toolileenile, kurguauguni kinninööbitud presentkuub seljas ja lömmis õlgkübar peas. Tema ees laual oli ainult vändaga telefon, muud midagi. Suur plotski käis alatihti ühest suunurgast teise.

«Kah tööle?» küsis ülem karmil toonil.

Noormees, kes oli nüüdsama üle läve astunud, pani sõna lausumata tema ette vana juhiloa, mis oli välja antud sapööride autoroodus. Tal oli teinegi luba, kuid sõjaväe oma oli mõjukam.

Ülem nihutas oma tooli lauale lähemale ja noogutas.

«Edasi!»

Kuid noormehel polnud ruttu. Ta ootas veidi, et karjääriülem märkaks mõlemat talongi — kummaski polnud veel ainustki auku. Seejärel ilmus lauale tööraamat, lahti löödud sealt kohalt, kust selgus, et tema ettenäitaja on Uraalis telliseid ja Irkutski hüdroelektrijaama ehitusel lõhkeaineid vedanud. Selle leheküljе, kus oli juttu tema tööst Orjoli linna taksopargis ja bussijuhina ühes Jalta sanatooriumis, otsustas ta näitamata jätta, kui just näha ei küsita.

Ülem küsis midagi muud:

«Kuulge, Pronjakin, mis te siin vigurdate? Ma ju mäletan teid. Eile käisite minu jutul. Mis asja te loodate? Et ma olen lühinägelik? Aga nimed jäävad mulle ikkagi meelde. Või mõtlete, et ma küsin teie käest midagi muud? Ilmaaegu, küsimus on sama: teie erialа?»

«Autojuht,» sõnas Pronjakin kindlalt.

«Ma näen, et te pole juuksur. Aga missuguse auto peal? Karburaatoriga? Diiselmootoriga isekallutajatel te ju pole töötanud?»

Pronjakin otsustas istet võtta. See tähendas, et tuleb avasüdamlik kõnelus. Ülemat aga ei huvitanud avasüdamlik kõnelus. Ta ootas kulmu kortsutades vastust.

«Pole ette tulnud,» vastas Pronjakin. See oli ikkagi parem kui «ei» öelda. Lihtsalt pole juhust olnud.

«Siis on meie jutul lõpp,» sõnas karjääriülem kindlalt ja lükkas dokumendid tagasi. Ta rääkis tõreda bassihäälega, mis vahetevahel tahtmatult tiiskandiks üle läks,

kuigi tal häälemurde iga ammu möödas oli. Arvatavasti murdis ta nüüd uuesti häält. «Ma tean, te sõitsite siia kuulutuse peale, keegi kretiin rahvamajandusnõukogust kellas üle kogu Liidu: «Sõitke siia! Kurski magnetiline anomaalia! Palume lahkesti!» Meie aga peame selle supi ära sööma, inimesi tühjalt tagasi saatma. Mis parata? Me oleme juba kuus korda lehes kuulutanud: «Vajatakse diislijuhte!», aga kellele meie kribukiri silma hakkab?...»

«Mulle hakkas,» mõtles Pronjakin mõistvalt noogutades, «aga mind sa küll tagasi ei saada.»

«Nõndaks, Pronjakin,» ütles ülem ohates. «Pordega masinaid mul ei ole, ja isekallutajatel pole sa töötanud.»

«Õige küll...»

«Nii, mul on hea meel, et sa viimaks asjast aru saad.»

«...Aga üheksa aastat rooli taga — ega see kah kööme ole.»

«Selle vastu ma ei vaidle. Ja üldse — see ei olene minust. Kaadriosakond ei vormista niikuinii.»

«Mis te räägite! Kas siis karjääriülema sõna midagi ei maksa?»

«Antud juhul kahjuks ei maksa,» ütles ülem lihtsalt. Tema pilk kadus punetavate laugude varju. «Senikaua kui maaki ei ole, kulla Pronjakin, ei maksa karjääriülema sõna midagi... Tema on see patuoinas, keda võib sarjata ja sakutada, sest tal pole enda õigustamiseks midagi ette näidata. Tuleb maak, tuleb ka võim. Seni aga ainult palume. Võid uskuda, ma räägin sinuga avameeli. Näe, kaks kuud tagasi võeti meie palvel paar kolhoosiautojuhti tööle, tublid mehed olid, aga diislitest ei teadnud tühkagi, pärast olid masinatest tükid taga. Nii et nüüd on küsimus lihtne: kui tunned isekallutajat, istu rooli taha. Ei tunne — ole hea, õpi kuskil mujal ära ja siis tule meile.»

«Ma juba nägin, kuidas siin sõidetakse,» pistis Pronjakin sekka.

«Nõndaks,» sõnas ülem. «Said nüüd aru?»

«Millal seda maaki siis saama hakkab? Vahest ei tulegi teda enam kaua oodata. Ja ma sõidan ära...»

«Omavahel öeldes, Pronjakin, ka mina tahaksin väga ja väga teada, millal maaki saab. Aga ma ei tea. Ja nagu näed, ütlen seda otse välja. Selles suhtes olen ma vist teist masti kui muud asjatundjad. Eksimist ei saanud olla,

seda ei tohi mõeldagi. Ootame iga päev, ja see päev kestab juba teist kuud! Lootsime seitsmekümne viiendal meetril maagini jõuda. Võta näpust! Lootsime kaheksakümnendal. Siis tõotati meile, et kaheksakümne kolmandal, vannuti kohe — kindel mis kindel. Noh, mõne kamaka saimegi kätte, raporteerimiseks muidugi jätkus, aga rikast maaki ikka veel ei ole! Tööstuslikust tootmisest oleme veel kaugel. Saad nüüd kõigest aru? On selge?»

«On.»

«Väga tore. Sest mida ma tahan? Et sa minu peale pahane ei oleks.»

Ta jäi vait ja trummeldas pikkade, suitsetamisest kollaste sõrmedega vastu lauda. Siis naeratas ta ootamatu teebusega, mis kohe reetis tema ea ning selle, kuidas ta ennast praegu oma ametikohal tunneb.

«Ajasin sulle sünget juttu, Pronjakin? Aga kas sa arvad, et mul on lõbus? Mõnikord istud siin, kuni pagan teab mis pähe tuleb. Mõtled — kas siin üldse on rikast maaki? Viimati polegi?...»

«Kuidas siis ei ole?» küsis Pronjakin samuti naerusui. «Peab olema, kui juba vandega tõotati. Kuhu ta ikka jääb?»

«Muidugi,» ütles ülem. «Kuhu ta jääb? Kuhu ta minna saab? Jalgu tal all ei ole...»

Tema pilgust oli naeratus juba kadunud. Ta tõmbas plotskist tubli mahvi, sülitas koni peale, viskas selle põrandale ja litsus kummikontsaga laiaks. Siis vajus ta mõttesse, vaadates Pronjakinist mööda, kuhugi ülespoole, ja naksutas hajameelselt sõrmeliigeseid.

«Teate, mis ma teile ütlen, ülem?» sõnas Pronjakin. «Ma ei lähe siit kusagile.»

«Nonoh, Pronjakin. Parem jäta see jutt.»

«Ma võin ju jätta, aga te ise tulete veel sellega lagedale. Ma tulen homme jälle. Ja ülehomme. Ja üleülehomme. Ajate välja — tulen tagasi. Ja kui ma enam ei tule, kutsute te ise mind.»

«Väga võimalik. Siis, kui maaki on. Enne aga, saa ometi aru, pole sel jutul mõtet. Ja pea meeles — teised ootavad ukse taga.»

Seal ootasid tõepoolest oma järjekorda pintsaku- või pluusiväel noormehed, kes olid kuulutuse peale kohale sõitnud ja kõigest siin nähtust lausa rabatud. Nad seisid kori-

doris, nõjatusid vastu vineerist vaheseina ning jutlesid teeseldud lõbususe ja muretusega.

«Kas kuulsite? Nad on samuti plindris kui mina,» ütles Pronjakin. «Meid, autojuhte, on nagu kirjusid koeri. Tänapäeval on iga mees autojuht! Ja kas te neile teist juttu räägite? Sedasama mida mullegi.»

«Kahjuks küll.»

«Ainult et tehku nemad, kuidas heaks arvavad, aga mina ei lähe siit mitte kusagile. Pole kusagile minna. Mul on ringirändamisest ja vintsumisest villand, aitab. Ja raha sai tee peal nii otsa, et — usu või ära usu — tagasisõiduks pole kopikatki. Tee, mis tahad . . .»

«Kas istusid vangis või?» küsis ülem.

«Jumalale tänu, siiamaani pole istunud. Tahaksin kusagile päriselt, alatiseks pidama jääda. Töö peale olen ma kange mees. Nii kui ma raadiost kuulsin, mis teil siin teoksil on, ütlesin endale: «Stopp, Vitja! See on just sinu jaoks. Sa ei lähe kusagile mujale kui Kurski anomaaliale. Sina hakkad seda maaki välja tooma.»»

«Miks te kõik mulle maagist räägite nagu ühest suust? Maaki pole ju!»

«Ära ütle nii, seltsimees ülem!» sõnas Pronjakin pidulikult. «Maak tuleb, kui mitte täna, siis homme. Niisugune on minu isiklik mulje, saad aru.»

Karjääriülem silmitses teda huviga ning pistis käe taskusse, et tubakat võtta, ent leidis ainult tolmust puru ja pilgutas pettunult silmi.

Pronjakin pani vaikides paki «Belomori» lauale.

«Tead, Pronjakin,» lausus ülem, võttes masinlikult paberossi, «mina arvan samuti, et iga silmapilk võime rikka maagi otsa sattuda . . .»

«Nii,» mõtles Pronjakin. «Oledki küps.»

«Einoh, muidugi,» kinnitas ta toonil, mis ei kannatanud vastuvaidlemist. «Kuhu ta kuripatt ikka jääb?»

«Kuule, Pronjakin,» ütles ülem. Ta oli juba pisut paremas tujus ning hakkas oma kägiseval toolil nihelema. «Kaadriosakond sind niimoodi tõepoolest ei vormista. Aga ma annan sulle nõu: mine automajandisse, otsi seal brigadir Matsujev üles. Nad on täna öises vahetuses, aga tema on kindlasti praegugi garaažis. Ega tea, vahest leiab ta sinu jaoks mõne MAZ-ilogu. Ja siis kirjutame kaevandusvalitsusele ultimaatumi. Aga kui sealt eitav vastus tuleb . . .»

«Saan aru.»

«Ei,» raputas ülem pead, «sa ei saa aru. Ma ütlen sulle ette ära: sa näed veel kurja vaeva selle MAZ-iga. See on meil nii-öelda ajast ja arust läinud veoriist.»

«Kas siis nendega üldse enam sõita ei saa?»

«Miks ei saa? Hea ja tore masin, parem kui kümnetonniline. Ainult norm on talle sõgesi määratud. Siis, kui kaevamisega algust tehti, polnud veel väga viga, MAZ-imehed ei nurisenud, aga nüüd tuhnime juba kaheksakümne viie meetri sügavusel, kilomeetreid on kõvasti juurde tulnud ja tee järskust tuleks kah arvesse võtta, normid aga jäid samaks. Nii meil siis sõidabki viis vaest kannatajat. Sina saad kuuendaks, kui sind vormistatakse. Ainult et nemad veavad ülemistelt horisontidelt, sinul aga tuleb alumiselt vedada. Kas nüüd mõistad? Passib sulle?»

Pronjakin kehitas õlgu.

«Kus me küll poleks nahutada saanud! Ja kas mu põli peab kaua kehvem olema kui teistel?»

«Ei tea,» ütles ülem. «Emba-kumba: kas me jõuame maagini, ja siis vaadatakse normid uuesti läbi, või sõidame enne kõik MAZ-id vaeseomaks ja kanname maha. Mina isiklikult loodan, et maak tuleb. Ma juba ütlesin sulle: kui tuleb maak, tuleb ka võim.»

«Ega midagi, mulle passiks see samuti.»

«On sul avaldus valmis? Anna siia, ma kirjutan alla . . . Ehehee . . . Kirjutan: «Vastu ei ole.» Midagi enamat ma kahjuks ei või.»

Pronjakin kehitas jälle õlgu.

Helises telefon, karjääriülem võttis toru hargilt ning hoidis seda põse ja õla vahel. Arvatavasti sai ta mingi ärevakstegeva teate, sest tema nägu läks järjest sünge-maks ja käsi ei söandanud ikka veel allkirja anda.

«Nii,» ütles ülem. «Nii . . . nii . . .»

Pronjakin lükkas paberi kahe sõrmega lähemale. Heledad, otsekui pleekinud silmad heitsid talle põgusa, mittemidaginägeva pilgu, käsi aga kirjutas kiiresti ning hoogsalt alla. Pronjakin tõmbas avalduse targu ülema käe alt ära.

«Öelge seal, et nad ei ootaks ilmaaegu!» hüüdis ülem talle järele. «Ma ei võta enam kedagi vastu . . .»

Pronjakin ei kuulnud enam ülema sõnu. Kontoritrepile jõudes nägi ta neidsamu aeglasi, raskeid pilvi, õunapuid, mida tuul painutas, madala tara ääres seisvaid stende

eesrindlaste portreedega ja väljavõtetega nende kohustustest. Aga nad polnud enam samad mis enne. Ruttamata läks ta gaseeritud vee kioski juurde ja viskas kokkukägardatud rubla märjale alumiiniumkandikule.

«Kaks siirupiga.»

Ta toetas küünarnukid letile ning silmitses müüjannat. Too pesi klaase hoolikalt nagu külatüdruk, ilma selle käteosavuse ja käbeduseta, mille poolest müüjannad linnas silma paistavad. Ja siirupit valas ta nii palju, kui ette nähtud.

«Loll,» mõtles Pronjakin. «Ei näe oma õnne. Ah, paneks minu naisukese selle koha peale, siis sa alles näeksid! Tema käes hakkaks raha kohe veerema.»

«Kas ära ei tüüta?» küsis ta teist klaasi suu juurde tõstes.

Tüdruk vaatas kähku, ujeda abitusega Pronjakinile otsa ja tema heledaks pleekinud ripsmed liikusid laias kaares üles-alla.

«Et mida?»

«Ma küsisin, kas siin istumine ära ei tüüta? Ise nii noor veel — ekskavaatoril on sinu õige koht või siis kraana peal.»

«Ei võeta.»

«Klaar,» mõtles Pronjakin. «Oma kohast sa küünte-hammastega kinni hoidma ei hakka.»

«Küll võetakse,» ütles ta kindlalt. «Kes siis sinule «ei» võib öelda!»

Tüdruk naeratas äkki — ikka niisama ujedalt ja abitult.

«Nooh?!»

«Teadus on peaasi. Loe raamatuid.»

«Loengi. Kui ostjaid pole, siis ikka loen... mõnikord loen päev läbi.»

«Loe öösel kah. Siis võetakse.»

Ta läks maanteele. Vahetus tuli töölt ja isekallutajad sõitsid oma elevandikiirusega tühjalt mööda betoonteed, mis viis ümber metsatuka. Ta ootas, kuni tuli üks auto, mille veokast oli inimesi täis, ja hüppas peale, enne kui juht pidurdadagi jõudis. Keegi haaras tal pluusist kinni, ta trügis harjunud kombel teiste õlgade ja peade vastu toetudes veokasti ääre poole ning tegi endale inimeste vahel ruumi. Inimesed kükitasid ja ka tema laskus kükakile — autoinspektsiooni mootorratturitele oli see maantee juba tuttav.

Metsa tagant tulid nähtavale automajandi garaažid, taamal paistsid maagipurustamisvabriku kaldgaleriid ja rippturvikud.

«Koputage, kes lähemal on!»

Keegi trummeldas vastu kabiini katust. Pronjakin kargas maha ning pööras kohe hallist telliskiviväravast sisse. Garaažide kõrval seisid kahes pikas reas isekallutajad, veokastid püsti. Nad sarnanesid «katjuušadega», mis on valmis kogupauku andma. Paar autojuhti puhastas labidaga veokaste. Pronjakin küsis neilt, kust Matsujevit leida. Siis möödus ta nende pilkude saatel (endastmõistetavalt jätsid nad töö katki ja pidasid aru, mis tal sita asja on) kõrgetest, üle tema pea ulatuvatest radiaatoritest ja tinakarudest, kes kõik otsekui käsu peale teda käpaga ähvardasid, ja tundis end nende vihase ilmega autode keskel juba üsna koduselt.

Matsujev tuli garaaži hämarusest talle vastu. Ta oli Pronjakini pikkune, kuid väga tugeva kondiga, ning tema raske, nurgeline pea, turris kulmud ja korts ninajuurel jätsid väga aukartustäratava mulje. Pronjakin ulatas talle vaikides oma avalduse. Matsujev vaatas ainult hetkeks altkulmu paberile ning mõõtis siis Pronjakinit ennast, nühkides kaltsuga küünarnukkideni paljaid karvaseid käsi. Viimaks küsis ta rämeda häälega:

«Kas Homjakov võttis su tööle?»

«Ma ei tea,» vastas Pronjakin ettevaatlikult. «Saatis teie juurde. Teie pidavat otsustama, kas võtta või mitte.»

«Vaata-vaata,» sõnas Matsujev tõsiselt. Ta oli tükk aega oma õliste kätega ametis. Ka Pronjakin silmitses tähelepanelikult kaltsu, nagu võiks sellestki palju oleneda.

«Asjalood on nõnda,» ütles Matsujev lõpuks. «Mul on tõepoolest üks MAZ ilma juhita. Ainult et ta tahab remonti, saad aru. Kõva remonti. Lühidalt, tema jaoks on mehhaanikut vaja.»

«Siin ta on,» naeratas Pronjakin. «Seisab teie ees.»

«Kas diplom kah on?»

«Diplomit pole. Käed on.»

«Ahah,» lausus Matsujev. «Või nii. Mis siis ikka. Teed korda, näitad mulle ette, siis otsustame.» Ja ta lisas küsimust ennetades: «Remondi maksame muidugi kinni.»

«Muidugi,» ütles Pronjakin. «Kus see MAZ siis on? Ma tahaksin teda näha.»

«Mis tast ikka vaadata? Korda on tarvis teha. Vaadanud on paljud, sellest pole abi. Mõtle järele ja tule homme.»

Ta tahtis hämarasse garaaži tagasi minna, kuid Pronjakin lõikas tal peaaegu märkamatu liigutusega tee ära.

«Võiks ju korraks silma peale visata? Ega ma teda ära kaeta! Hakkaksin kohe remondiga pihta.»

«Praegu kohe?»

«Mis ma ikka ootan?»

«Vaata-vaata,» sõnas Matsujev jälle. Ta viskas kaltsu liivakasti ja naeratas viimaks Pronjakinile. «Noh, läki siis. Ainult pigista silmad kinni, kui oled ara verega.»

MAZ-200 — laiade poritiibadega kaheteljeline auto — nägi tõepoolest hirmuäratav välja. Oli vaja tubli tükk tööd ja tõelist meistrikätt, et vedrusid nii lahti logistada, keret mõlki lüüa, põidasid loperguseks taguda. Kui Pronjakin kardaanvõlli üle vaatas, vilistas ta pikalt.

«Kes selle asja nii kaugele on lasknud minna?»

«Üks saatananahk sõitis temaga,» seletas Matsujev ja sülitas. «Noh, ja teed on siin, tead isegi, missugused. Koorem kah päris pirakas.»

«Siin pole tee süüdi. Koorem samuti mitte. Sellele, kes nii sõidab, peaks vastu vahtimist andma.»

«Eks ta ole. Kuluks ära küll. Aga igal lollil ei jõua silma peal hoida. Ühesõnaga — eks sa ise vaata. Kui ei meeldi, mina pahaks ei pane.»

«Hakkan pihta,» ütles Pronjakin. «Säherdune on juba mu saatus.»

«Mõtle järele,» soovitas Matsujev ära minnes. «Ma ei kiirusta.»

Niipea kui ta silmist kadus, avas Pronjakin nobedalt kabiini ukse ja ronis laiale lömmis istmele. Tal oli lihtsalt vaja suurt rooliratast käes hoida, tunda selle karedust ja soojust, tunda eneses kindlust, otsekui oleks ta nüüdsama saatusel sarvedest kinni hakanud. Ta märkas otsekohe, et roolil oli lõtk sees ja üks pedaal käis tühjalt; ei töötanud ka spidomeeter, mis oli kilomeetrite lugemise lõpetanud ammu enne seda päeva, mil auto tossu välja viskas. «Ah, sellest pole lugu,» ütles ta endale, «igatahes ei saa ükski koer hakata haukuma, et näe, kõik oli ettetaha valmis tehtud. Kolmeteljelisest JAZ-ist ma muidugi ära ei ütleks... Aga kes seda sinu kätte annab, Pronjakin?»

Ta jättis pluusi ja soni kabiini, käis ringi ümber auto, tõukasis kinganinaga lössis kumme, läks siis radiaatori juurde ja tõstis kapoti üles.

«Sa mu meie!» ütles ta peaaegu lõbusalt.

See vana käru hakkas talle meeldima. Ta tiris istme kabiinist välja, lükkas auto alla ja ronis ise neljakäpakil järele.

Kui Matsujev poole tunni pärast vaatama tuli, kuulis ta lustakat vilet.

«Noh, kuis on?» küsis Matsujev maha kükitades.

«Jube värk. Vanaema surnukäru.»

«Nii et ütled ära?»

«Vastuoksa. Võtan käsile.»

«Arvad, et autost saab asja?»

«Minu käes saab. Sellest tuleb niisuke masin, et hoia ja keela!»

Pronjakin ronis, jalad ees, auto alt välja ning istus, nõjatudes seljaga vastu kõrget ratast. Ta naeratas, põskedel ja otsmikul läikisid sinakaskollased õliplekid. Ka oma vana maika oli ta jõudnud ära määrida.

«Said selgeks, mis tal viga on?» küsis Matsujev.

«Tõtt öelda mootorit ma ei vaadanud — pole diislite alal spets; näen ainult, et ta on väga sopane. Aga vaata, mismoodi paralleelvarras on nässu pekstud — ei tea, kas ta kirvega õgvendas või? Siis veel — tagumisel kardaanil on nuudid kulunud ja võllil jõnks sees, pool sõrme vähemalt; vibab vist koledal kombel. Käigukastis on pragu sees, näed ise, õli tilgub. Tagasillast ei tasu rääkidagi, pooltelg annab käega keerata. Hullemat ei saagi olla! Ei tea, kas satelliidid on kildudeks lennanud või mis.»

«Tead sa...» Matsujev kratsis kohmetult kukalt. «Satelliite seal vist ei olegi.»

«Kuhu nad siis kadusid?»

«Vaata, üksvahe taheti teda maha kanda. Noh, eks siis igaüks kruvis tema küljest, mida himustas. Ühesõnaga... minu hooletus. Pärast klappisin tükid kuidagiviisi kokku, et vähemalt auto moodi välja näeks. Nüüd hoiame teda isegi päise päeva ajal luku taga...»

Pronjakin muigas ja lõi käega.

«Mis sa naerad?» küsis Matsujev. «See peaks vee silma võtma.»

«Pole harjunud. Sõjaväes tuli hullematki remonti teha. Kas defektide akt on tehtud?»

«Teenisid aega või olid rindel?»

«Aega teenisin. Ega rindel ju remonti ei tehtud?»

«Tehti ikka kah.» Matsujev kratsis jälle kukalt. «Saad aru, defektide akt on olemas. Aga tagavaraosi pole. Sedasi. Sõjaväes neid kindlasti oli?»

«Seda küll.»

«See'p see ongi. Nii et ega ma sulle ilmaaegu öelnud, et mõtle järele.»

«Aga prügimägedel?» küsis Pronjakin.

«Nagu igal pool. Või pole sa varem uusehitustel olnud? Kui otsid, siis leiad. Ja kui sa mõnda osa ei leia, võid vahetust teha, MAZ-imehi on ka teistes brigaadides. Ja küllap meiegi oma JAZ-ide juurest üht-teist sinu jaoks leiame. Noh, mis siis veel? Töökoda on meil kehvavõitu, aga ikkagi oma. Hakka muudkui pihta.»

«Ma juba hakkasingi,» lausus Pronjakin. «Mina oma sõna ei söö.»

Nad vaikisid viivu. Matsujev vaatas Pronjakinile millegipärast süüdlaslikult silmi pilgutades otsa. Pronjakin tõmbas istme auto alt välja ning pani kabiini.

«Kus sa ulualust said?» küsis Matsujev. «Kas võõrastemajas?»

«Villas, — et see risu kokku variseks!»

«Sa pead ühiselamusse üle kolima.»

«Ei lasta, enne kui mind pole tööle võetud.»

«Küll võetakse. Võid kindel olla.»

Pronjakin vaikis viisakalt. Ta oli pluusi selga tõmmanud ning ootas nüüd, pühkimiskaltsudest külge hakanud niidikesi küünega minema nipsutades, mida Matsujev veel ütleb.

«Ma ei tea veel, mis sa mehhaanikuna väärt oled,» sõnas Matsujev, «aga näha on, et sa autot armastad. Pead temast lugu.»

«Miks ma's lugu ei pea — ta on mu toitja. Minu meelest on auto just nagu inimene, ainult et ta on rauast ja ei oska rääkida.»

«Seda'nd muidugi!» kinnitas Matsujev. «Just nagu inimene... Aga diisliga ümberkäimist näitan ma sulle oma JAZ-i peal. Õpid selgeks. Raamatud, mida tarvis, saad minu käest.»

«Raamatuid mul on. Tõin kaasa.»

«Vaata-vaata. Lase siis jalga, mul on siin veel üht-teist õiendada. Mõned pulgad ma sulle vahest ikka leian.

Homme ole kell kaheksa platsis. Ja ühiselamu komandandile ütle, et Matsujev palus sulle ulualust anda. Ega ta keela.» Ta vaikis natuke aega ja liigutas pakse puhmaskulme. «Kas sul naine on?»

«On jah, ühes eksemplaris.»

«See on hea. Edaspidi kutsud ta siia elama, kui ta sinult tahab. Esialgu ajate ühiselamus läbi, pärast saate ehk toa ka... Ega sa juhtumisi niisugune mees ole, kes ühtepuhku kohta vahetab?»

«Olin. Ära tüütas.»

«Oige mõte. Seda ma arvasingi.»

Ta sirutas oma tüseda kämbla, sõrmed harali, ning Pronjakini kuivetu, sooniline käsi kadus tervenisti tema pihku.

Samal õhtul võttis Pronjakin villast (nõnda nimetati sissesõitnutele määratud kahekorruselist palkmaja) oma kohvri ja kompsu ning kolis ühiselamusse — nõnda nimetati pikka laudbarakki teiste samasuguste pikas reas, mille välisukse ees oli rõdu ning pingid.

Ühiselamus katsus ta voodilinu, õõtsutas end koikuvedrudel ja puistas tapeedipragudesse lutikapulbrit. Peatsi kohale naelutas ta väikse riiuli seebi ja habemenoa jaoks, riputas seinale ümmarguse autopeegli ning kinnitas kahele poole peeglit sümmeetriliselt viltu Elina Bõstritskaja ning Brigitte Bardot' fotod. Ka fotode taha puistas ta lutikapulbrit.

Tuba oli kuue voodikohaga, aga ta leidis kodunt ainult ühe toakaaslase, kes lebas tekil, tunked seljas, säärikutes jalad taburetil. Nii magatakse enne vahetust. Säärikutest levis tavoti ja savi, õli ning rõskuse lõhna ja Pronjakin lükkas akna lahti. Talle ei meeldinud, kui toas lõhnas nagu töö juures.

Ta otsustas naisele kirjutada, enne kui toanaabrid koju jõuavad. Ta rebis koolivihikust lehe, istus laua taha, kus kärbsemustast kirju lamp ähmast valgust andis, ning lükkas ajalehetükikese maisitõlviku jäänuste ja krimpsus kartulikoortega eemale.

«Minu kallis naisuke!» maalis ta hoolikalt konksulisi, tugeva vasakpoolse kallakuga tähti. «Olgu sul teada, et koht on mul juba samahästi kui käes. Esiotsa anti vana kaheteljeline MAZ, aga mul ju pea õlgadel ja käed otsas, nii et varsti on ta nagu uhiuus ja ma hakkan hästi tee-

nima. Ka toa peale on väljavaateid, olgugi et ka siin on palju korterihädalisi! Mina küll, kui sa mäletad veel meie kõnelust sel teemal, katsuksin omaette elamist soetada. Aitab, oleme juba küllalt sinu omaste juures vintsunud, ja nad nääkusid meie kallal ühtelugu — kuigi nendest peab ka aru saama —, nii et tahaks ikka omaette, et ükski koer ei klähviks...»

Naaber hakkas voodis rähklema ja soigus. Vististi nägi ta halba und. Pronjakin vaatas kella ja sakutas magajat. Naaber avas ühe silma ning tunnistas Pronjakinit lapseliku uudishimuga:

«Kes sa oled?»

«Mina või? Issanda ingel. Sinu naaber. Sa magad oma vahetuse maha.»

Naaber nohises natuke aega ja tähendas melanhoolselt:

«Jama ajad.»

Ta avas teise silma ning kergitas viimaks oma sasipead, maigutades magamisest pondunud suud.

«Kiika kappi, ega poisid pole peaparandust jätnud?»

«Jõid ise ära ja panid ajama.»

«Ei või olla,» teatas naaber, kui oli mõnda aega järele mõelnud.

«Küllap siis võib, kui just nii see asi ongi. Pole sul ilma peaparanduseta ka häda midagi. Täna on vilu tuul, teeb silmapilk pea selgeks.»

Viimaks tõusis naaber vankudes jalule ja tuikus und peletades siia-sinna.

«Mis su nimi on?» küsis Pronjakin.

«Aga sinu nimi?»

«Viktor.»

«Mina olen Anton. Tuled äratama, ja ise ei teagi, mis mu nimi on ja mis mees ma olen.»

«Kus masina peal sa töötad?» küsis Pronjakin. Ta teadis kaljukindlalt, et teine pole autojuht, kuigi ta poleks osanud seletada, kust ta seda teab.

«Ekageel,» kostis Anton. «Ma olen masinist.»

EKG-4 oli ekskavaator.

«Ja sina oled Matsujevi mehi?»

«Sedamoodi umbes jah. Kui tuult alla ei tehta.»

«Noh, siis töötame koos,» ütles Anton. «Ega sa täna tööle ei lähe?»

«Ei, täna ei lähe.»

«Pea siis püha. Mis sul muud teha?»

«Ma peangi püha.»

Anton suskas käteräti taskusse ja läks rautatud saapaste kolinal kööki. Pronjakin ootas, kuni köögis vesi sulisema hakkas, ning avas kärmesti kapiukse. Rullikeeratud määrdunud kampsuni kõrval seisis poolik «soru». Pronjakin surus hambad kokku. Ta kartis ja vihkas seda, nagu nakab karta ja vihata inimene, kes on kord juba täiesti põhja käinud ja siis uskumatu jõupingutusega jälle pinnale jõudnud, kuid kes ikka veel enda peale kindel ei ole. «Ei, ei,» ütles ta endale, «enam seda ette ei tule, või kui tuleb, oled sa vilets vend!» Aga ta teadis, et seda võib ette tulla, kui keegi tema kõrval, samas toas trimpab. Ta pistis pudeli aknast välja, pööras põhja üles ning kuulas kahjuloomuga pimeduses kostvat vulksumist.

Ta pani pudeli kappi tagasi ja võttis jälle oma kirja käsile: «...Aga perspektiivid on siin vägevad, nagu ma kuulsin, pikapeale ehitatakse koguni metallurgiatehas, seal maaki pidada siin tuhandeks aastaks või isegi veel kauemaks jätkuma, maagilade läheb maakera keskpaika välja. Koht on kah ilus. Uraali või Siberi vastu muidugi ei saa, aga elada võib, jõgi on, käiakse väikselt kalal ja...»

Anton tuli tagasi värskendatult ja moe järgi kammitud juustega. Ta nägi oma suhkurvalgete hammaste, lainjate juuste ja poisilikult sileda näoga väga noor välja. Ta läks kapi juurde, mõtles viivuke aega ja avas siis kapiukse.

«Näh, tõesõna, keda kuraditki pole jätnud. Mh?»

Ta vaatas Pronjakinile mõtlikult ja kahtlustavalt otsa.

«Ma võin hingata,» sõnas Pronjakin.

«Hinga nii palju, kui süda lustib,» ütles Anton. «Komandant on meil kange mees viina konfiskeerima. Ainult et tema konfiskeerib koos pudeliga. Hakka või ahju taha peitma.»

«Hakka jah ahju taha peitma.»

«Ega ta vist põlema lähe?»

«Ega vist,» arvas Pronjakin. «Tsipake aurab ehk ära.»

«Kas sa malet mängid?» küsis Anton. Tal oli üks õnnelik omadus — ta unustas kiiresti oma kurvastused.

«Ei mängi.»

«Teeme üks partii,» ütles Anton. Juba ta puistaski nupud lauale.

«Sa jääd ju hiljaks.»
«Tule lagedale, mis sa kaupled.»
«Ma ju ütlesin — ei oska.»
«Arvad, et mina oskan?»
Pronjakin pani vihiku kirja peale. Ta sai aru, et ei pääse kuhugi. Malendid olid hiiglasuured, nagu ei mängiks nendega inimesed, vaid isekallutajad. Üks ettur puudus ja Anton pani selle asemele pruuni, murrukohalt sinaka kivikillu.
«Mis see on?» küsis Pronjakin.
«Maak,» vastas Anton. Ja tegi ratsuga avakäigu, kuigi tal olid mustad.
Raske oli mõista, miks ta just ratsuga alustas. Arvatavasti meeldis ratsu talle sellepärast, et meenutas tõelist hobust. Minuti pärast oli Pronjakin temalt niihästi selle ratsu kui ka maagitüki ära võtnud, järgmise viieteistkümne, väga kavala ning küllaltki algelise käiguga surus ta vastase kuninga nurka ja asus jälle kirjutama.
«Riidekapp müü maha, mis tast hoida, ja raudvoodi ostame ka Belgorodis uue, vedu läheks rohkem maksma. Aga rahaga ei maksa väga koonerdada, Rudnogorskisse sõida parem taksoga — kui kamba leiad, siis pole üldse kallis. Ja sõida kohe, ära lase oodata, ma juba ausalt öeldes igatsen su järele...»
Anton nägi alles mõtlemisega vaeva. Ta ei taibanud veel, et tal on juba matt käes.
«Aga kui prooviks nii?» küsis ta, käies uljalt vankriga.
«Sõida seenele,» ütles Pronjakin. «Sa oled ammu omadega läbi.»
«Lora.»
«Eks sa siis istu ja mõtle.»
Aga Anton ei jäänud enam mõtlema. Ta uskus Pronjakinit niigi.
«Ja ise veel ütlesid, et ei oska. Naljatilk! Aga sa meeldid mulle siiski.»
«Sina mulle ka.»
«Kui teeksime veel ühe?» küsis Anton.
«Sõida seenele.»
Pronjakin ootas kannatlikult, et teine ära läheks. Too aga tuli tagasi ja pistis pea ukse vahelt sisse.
«Kas sa tantsima lähed?»
«Lähen küll,» kostis Pronjakin vastumeelselt.

«Mul on öökapis lips, paneb tüdrukud kohe õhkama. Ainult vaata, et nad seda huulevärviga hukka ei tee.»
Siis läks ta suurte saabaste kolisedes viimaks ometi minema.
«... Võib-olla hakkame siin niiviisi elama, nagu me sinuga oleme unistanud,» kirjutas Pronjakin. «Igapidi inimese moodi. Aga me ei unusta ka seda, kuidas me varemalt elasime. Ootan sinu peatset siiasõitu, sinu armastuses kindel olles — sind armastav mees Pronjakin Viktor.»
Ta kleepis ümbriku kinni, läks välja ning laskis kirja laternaposti küljes rippuvasse postkasti. Siis võttis ta oma asjad kohvrist välja ning pani selga tumesinise ülikonna, mille ta oli Moskvast läbi sõites ostnud. Ülikond ei istunud kuigi hästi, aga ta pani suuri lootusi Antoni lipsule, mis, nagu selgus, oli tõepoolest üle igasuguste ootuste. Pronjakin kammis oma pikad juuksed üle pea, pisardas näole lõhnaõli «Chypre» ja pistis lõhnastatud taskurätti taskusse, nii et nurgake paistma jäi. Peeglikeest nägi ta oma veidi viltuse lõikega silma, tugevat tõmmut põsenukki ja isemeelset kortsu suure pruuni suu ääres. Ta polnud kunagi järele mõelnud, on ta ilus või mitte, — ta tahtis teada, kas ta näeb viisakas välja.
Nii läks Pronjakin Rudnogorski tantsuplatsile — paarikümnesammulise läbimõõduga sõõrjale asfaldilatakale keset määratut künklikku lagendikku. Sellel lagendikul seisis ees suur tulevik, ta oli asula keskel ja teda ootas au saada linna peaväljakuks. Praegu aga oli ta killustiku- ja krohvipeergude hunnikuid täis, siin asusid tellisevirnad ja ülelubjatud sümmeetrilised vineerehitised tarvilike eraldusmärkidega «N» ja «M». Oleks Pronjakin sealt läbi läinud keskpäeval, kui asfaldil uitasid haned ja kitsed ning tütarlapsed mängisid kekskasti, siis oleks ta võinud arvata, et siin jätkub ruumi vaevalt kahekümne viiele või kolmekümnele paarile. Aga õhtul oli neid tema tuleku ajaks kaheksakümmend või sada, ning pimedusest ilmus sinna üha uusi poisse ja tüdrukuid kindla kavatsusega oma isu täis tantsida.
Pronjakin lonkis veidi aega niisama ringi ja valis siis endale tüdruku, keda keegi polnud tantsima viinud. Muide, see sobis täielikult tema reeglitega. Kõige silmatorkavamatest tuleb eemale hoida, kui oled naise enda juurde kutsunud. Sõidus olles lubas ta endale üht-teist peale tantsimisegi — seal polnud tal kurje keeli karta.

«Kas trügime keskele või jääme ääre peale?» küsis ta tüdrukult.

«Mul ükskõik.»

Aga tal polnud ükskõik. Ta ihkas keskele trügida. Ta ihkas valgusele lähemale, et teda nähtaks selle mehega.

«Trügime siis.» Pronjakin võttis tüdrukul käe alt kinni, nad trügisid ringi keskele ja leidsidki jalatäie juhuslikult vabaks jäänud maad. «Kas nii on hea?»

«Jah, nii on hea.»

Radioola lõpetas brasiilia samba ja alustas võrratut «Vaikust». Paarid liikusid nüüd aeglasemalt ja ringiratast, ka Pronjakin ringles oma daamiga, hoides tal kõvasti randmest kinni. Ta polnud kindel, kas see tüdrukule meeldib, aga ta oli näinud, et Belgorodis tantsiti nõnda.

«Kas te olete ammu siin?» küsis ta, et midagi küsida. «Ma mõtlen — Rudnogorskis.»

«Ei tea. Enda arvates väga ammu. Tegelikult aga alles kolmandat kuud. Nagu näete, pole ma siuts siin, säuts seal, nagu siin armastatakse rääkida.»

«Selge see,» ütles Pronjakin, et midagi öelda.

«Ja veel öeldakse siin: «praktiliselt ammendamatu». See käib maagi kohta. On teil veel mõni küsimus?»

Pronjakinile ei meeldinud, et tüdruk naeratades kogu aeg kissitas. Justkui käiks laterna tuhm valgus talle silmadele. Ja laup oli tal ka liiga kõrge ja kumer.

«Esialgu mitte,» lausus Pronjakin.

«Vaikus» lõppes. Paarid aga ei lahkunud. Tantsupõrandal läks olemine järjest kitsamaks.

«Pole midagi parata,» sõnas tüdruk, «te peate õhtu otsa minuga tantsima. Enam me siit välja ei pääse.»

«Saagem siis tuttavaks. Viktor.»

«Margarita. Aga parem hüüdke mind lihtsalt Ritaks... Kui teid huvitab, ma häbenen pisut oma nime. Tahaksin mõnda hästi lihtsat... See ei pea tingimata Glafira või Praskovja olema, Maša või Olga käiks küll.»

«Pole sellelgi viga midagi,» ütles Pronjakin pilkevarjundiga.

Radioola hakkas mingit mehhiko foksi üürgama. Ruuduliste kuubedega, kauboisärkidega või lihtsalt maikaväel noormehed tantsisid, istmikku energiliselt uppi ajades ning jalga vastu maad tagudes, näol märterlik vaimustus. Tüdrukud itsitasid ja hõikasid üksteisele midagi. Nad ei võtnud tantsu nii südamega.

«Kas teile meeldib siin?» küsis tüdruk.

«Leidub lõbusamaidki kohti.»

«Ei tea. Ma olen elanud Moskvas. Leningradis kah. Artekis olen mitu korda olnud. Aga see kõik oli lapsepõlves, kui memm mind veel Margoks hüüdis.»

Igalt poolt pressiti neile peale, anti mükse, ja tüdruk surus tahtmatult oma madala, pehme rinna Pronjakini vastu. See polnud eriti meeldiv, sest Pronjakinil polnud tüdruku vastu mingeid tundeid. Ja üpris raske oli kujutleda, missugune ta lapsepõlves võis olla.

«Meie tüdrukud vinguvad: pole seda, pole teist; igatsevad hullusti Moskva järele. Aga lõppude lõpuks, misjaoks me siia sõitsime? Kas mitte selleks, et endid suures, tõelises töös kaasalööjatena tunda? Kas see ei paku siis rõõmu? Ma räägin seda neile iga päev.»

«Aga nemad?»

«Nemad? «Tunneme jah, rõõmu pakub kah, ainult et teatrisse tahaks. Või liuväljale.» Aga nad saavad sellest muidugi üle. Mina sain ammu üle. Ja mu elu on siin kuidagi lennukas. Tore on ju emale kirjutada: «Me oleme juba läbinud senomaan-albi ja apt-neokoomi ladejärgu, nüüd jõudsime päris kelloveini välja.»»

«Mis te räägite!» imestas Pronjakin viisakalt. «Kas tõesti juba kelloveini?»

«Mispärast siis «juba»! Hulk aega ründame. Kas te olete ammu siin?»

«Teist päeva.»

«Olete vist ekskavaatorijuht? Või lõhkaja?»

«Autojuht. Isekallutajal.»

«Noh, ükspuha. Ka teil seisab ees kellovei ründamine, akna raiumine maagini välja. Kui te teaksite, kuidas ma teid kadestan.»

«Andke andeks, mis eriala teil on?»

«Mäeinsener. Lõpetasin kevadel instituudi. Aga ma ei tööta karjääris. Siin, kaevandusvalitsuses. Teen projektide dokumentatsiooni, annan kõikvõimalikke andmeid, kui Moskva või Belgorod nõuab. Nad nõuavad peaaegu iga päev. Ma ei tea, vahest on see teie meelest igav. Aga küllap mu töö on vajalik, kui mind siia ametisse pandi.»

«Ju siis on... Ilmaaegu poleks pandud.»

Radioola hakkas jälle «Vaikust» mängima.

«Tuleb osata kõiges head leida,» ütles tüdruk. «Näete, keegi on pannud valjuhääldaja laternast kõrgemale ja

seda pole pimedas näha. Võiks arvata, et muusika kostab kuskilt taevalaotusest. Eks ole ilus?»

Pronjakin vaatas üles. Laterna valguskoonuses sagisid ööliblikad. Öö oli pime, paksude pilvede vahelt ei paistnud ainustki tähte, kaugete majade ja barakkide valguskuma ulatus vaevu siia. Midagi muud ta ei näinud ning vaatas tüdrukule otsa. Too oli täiesti tantsimisest haaratud ja hõljus mõtlikult silmi pilutades ja viisi kaasa ümisedes. Pronjakinis tärkas midagi vaimustusetaolist, ta tahtis, et temagi oleks osanud nii rääkida.

«Täitsa plaat,» lausus ta peaga ülespoole viidates. «Mõjub. Haarab.»

«Kahjuks on see viimane. Kell on juba üksteist ja meie radist on väga täpne mees.»

«Vaikus» lõppes ning valjuhääldajast kostis plõksatus. Aga jalad kaapisid asfalti edasi. Paarid ei läinud lahku. Nad tantsisid ilma igasuguse muusikata.

«Teie radist on lojus, muud midagi,» ütles Pronjakin. «Kui mina tema koha peal oleksin, ma laseksin pillil hommikuni mängida. Miks mitte, kui rahvas tahab?»

Tüdruk naeratas leebelt, huuled veidi torus.

«Paljugi, mis me tahame. Võib-olla ootab teda naine. Või mõtleb ta inimeste peale, kes peavad hommikul vara tööle minema. Kõike võib ju heast küljest näha, eks ole?»

«Kas siis tema paremini teab, mis teistele hea on? Tal on vastav korraldus, seepärast panebki poe kinni.»

Tüdruk naeratas talle jälle.

«Heldus, kuidas te mulle meie plikasid meenutate. Isegi sõnad on samad: «korraldus», «pood». Ja «kui mina!», «kui meie!» Aga kuidas võib niisuguste inimeste hulgas elades mossitada ja kurta!»

«Missugused need inimesed siis ikka on?»

«Niisugused, et nende elu mõtteks on tõeline töö, nad teevad seda oma kätega. Nad on mõnikord toored, ma olen näinud, kuidas nad joovad, kaklevad, ropendavad. Aga see tuleb sellest, et neile ei tule pähe ennast jälgida. Kui palju tõelist tööinimese õilsust neis on! Ka teis on seda.»

«Pagan teab,» kostis Pronjakin, «pole märganud.»

Aga talle meeldis mõte, et temas on midagi õilsat. Ta ise polnud millegipärast selle peale tulnud.

«On,» ütles tüdruk veendunult. «Ja nüüd tantsime nagu teised. Ilma muusikata. Ka selles on oma võlu, eks ole?»

Ikka veel kostis jalgade kriipimist asfaldil. Kriipimist ja katkendlikku paljuhäälset juttu, mis ei lasknud kellelgi naabri sõnu kuulda. Siis kiunatas kuskil pimeduses, üsna lähedal lõõtspill ning tegi korraks kiiksat-kääksat.

Üks poiss nende naabruses hüüdis:

«Miša tuli! ... Pane pill hüüdma, Miša!»

Kõik pistsid samas kisama:

«Löö hääled sisse, Miša, ära hoia lõõtsa!»

«Miša, sõber, lase käia, mis see sul maksab! ...»

«Mišake, kallis, tule siia, me anname sulle kommi ...»

Pronjakin nägi Mišat. Too trügis paaride vahelt maleratsu sammul läbi, tehes endale kondise õlaga teed, must sametpluus seljas, mõõtmatud presentkalifeed topitud kohmakatesse kirsasaabastesse. Suurtükiväelase võidunud vormimüts oli tal nagu pannkook peas. Ta tõmbas väikest kileda häälega lõõtspilli nagu masinavärk, mis on tuhande tiiru peale üles keeratud, ja naeratas õndsalt. Miša krobeliste, pahklike sõrmede alt tuli kuuldavale midagi «väikeste luikede tantsu» ja Saraatovi armuvalulaulu vahepealset.

«Kes see tüüp on?» küsis Pronjakin.

«See on Miša,» ütles tüdruk. «Volodja Homjakov kihutas ta millegipärast karjäärist minema, ja nüüd on ta saunamees. Aga mul on temast kahju. Ta pole elus lihtsalt oma kohta leidnud.»

Pronjakin kehitas õlgu.

«Noh, Volodja Homjakov peaks teadma, keda ta minema kihutab või keda tööle võtab.»

Miša jäi otse nende vastas seisma ja jõllitas ilaselt naeratades nende poole. Tal puudus kaks esihammast. Hetkekski peatumata venitas ta lõõtsa.

«Hei sina, kolumats!» hõikas Pronjakin. «Mängi inimese moodi! Selge?»

«Häh!» ütles Miša.

«Kas sa midagi muud ka oskad mängida?»

«Muidugi oskan!» vastas Miša. Ja ta hakkas mängima sedasama, ainult valjemini.

Akki röögatas ta: «Meie tots võeti õnge! Tahetakse ära viia!»

Ümberringi naerdi. Arvatavasti oli Miša siin nii mõnegi silmis teravmeelne naljahammas. Pronjakinil aga tuli järsku kange tahtmine ilustada Miša suud veel paari tühemikuga. Silmapilkselt ägestudes astus ta sammu Miša

poole, aga Rita hoidis teda tagasi, klammerdudes ootamatu jõuga tema käise külge.

«Ei maksa, ärge olge tema peale kuri, lähme parem ära. On juba hilja.»

«Õigus,» ütles Pronjakin, kelle viha samuti silmapilkselt lahtus. Ta oli tüdrukule tänulik. Oleks küll kena välja näinud, kui ta oleks tobukesega kemplema hakanud.

Miša karjus lõõtsa kääksutamist katkestamata neile järele:

«Tots viidi ära, eks ma öelnud! Võtke va-a-arganägu kinni!»

Muide, ta ei püsinud kaua tähelepanu keskpunktis. Tantsivad paarid liikusid jalgadega kiipsides tiheda massina ringiratast. Nende pea kohal keerles tolm ja hajus laterna valguskoonuses.

«Kas tulen saatma, mis?» küsis Pronjakin.

«Mind pole vaja saata,» ütles tüdruk kähku ning otsekui ehmudes. «Ma ei taha, et te viimati mõtlete, nagu oleks mul seda vaja. Te ju ütlesite seda viisakuse pärast, eks ole?»

Pronjakin ei osanud midagi vastata. Ta vaatas tüdrukule järele, ja kui too ühest trepikojast paistva tuhmoranži valguse ära varjas, nägi ta, kui kummaliselt nõtke oli tüdruku kogu keha ja kui püsti ta oma pead hoidis. «Ei see komista,» mõtles Pronjakin muiates. Aga tema muiges oli midagi imetlusetaolist. «On vist ikka tõsi, et vanajumal hoiab seesuguseid.»

Tüdruk läks üle kogu risustatud ja konarliku lagendiku, mis oli telliskiviprahti ja vanarauda täis, ning kadus tagasi vaatamata ruttu trepikotta.

Pronjakini toanaabrid magasid juba nagu surnud. Ta peatus lävel, krimpsutades nägu nende mitmehäälse norskamise ja lehkade pärast — nafta, savi, parknaha ja higi lehk lausa mattis hinge. Taburettide vastu põrgates ja mööda tuba laialipillutud säärikute otsas tallates jõudis ta akna juurde ning lükkas õhuakna lahti. Seejärel võttis ta riidest lahti, pani ülikonna korralikult paberkotti ja riputas presendist tööriided üle voodi otsa.

Kuskil lähedal käidi kambas mööda tänavat, nii et killustik krigises, ning metalsed, püüdlikud poisihääled ja heledad rõkkavad tüdrukuhääled lasksid laulu lahti:

Me hoolde on antud elu . . .
me kodumaa rõõmus elu . . .

ja kodumaa ootab meilt maaki,
see on nüüd me ainus hool . . .
On tuul ja lumi-ii-ii . . .

Aga sõna «lumi» ei jaksanud nad küllalt kaua venitada, hakkasid naerma ja läksid edasi.

Pronjakin lamas ja suitsetas, meenutades ruttamata kõiki sündmusi, mis olid aset leidnud viimaste päevade kestel, alates sellest ajast, kui ta oma naisele Gorki vaksalis, kus naine oli puhvetis müüjaks, hüvasti ütles ja ära sõitis, jättes naise sugulaste juurde, et nüüd siia tuppa, võõraste keskele sattuda. Tema pabeross joonistas pimeduses hõõguvaid siksakke ja jõudis ringiga suu juurde tagasi.

«Kaua see kõik enam ei kesta,» mõtles Pronjakin. «See kõik» oli praguliseks kuivanud tapeediga tuba oma lõhnade ja norskamisega ning tema enda abitus oma elu korraldamisel, mida ta tundis naisest lahus viibides alati selgemini kui muidu. «Kaua see kõik enam ei kesta. Me muretseme siin majakese; võib-olla antakse meile hakatuseks laenu. Ja et majas kõik oleks — külmutuskapp ja televiisor ja kõik mööbel. Ajapikku soetame ehk oma autogi. Muide, see on juba idüll.» Nõnda nimetas ta kõike kättesaamatut. «See on juba idüll, teadagi, kingsepal pole eales kingi. Aga põngerjaid on küll tõesti aeg soetada: varsti saan kolmkümmend täis, naisuke on veel vanem. Tal on kohe hädasti last tarvis . . . Ega midagi, iga asi omal ajal. Kui ainult ei komistaks kuskil. Jah, kui ei komistaks. Siis olen varsti omadega mäel. Ainult algus on raske. Aga komistada võib väga kergesti, ja jälle on sõit sees — aina otsi ja oota . . .»

Pronjakin lamas, käsi paberossiga üle voodi ääre, ja kuulas, kuidas tuul katusel mingi plekitükiga kolistas. Ta uinus, pabeross kustus ja kukkus tal käest maha.

Matsujev oli talle tõesti tagavaraosi leidnud ning need MAZ-i kabiini pannud. Kõiki neid toredaid asju hoidis Pronjakin ükshaaval käes, kaalutledes aegamisi, kas seda on palju või vähe ja kas ta ei lasknud end haneks püüda, kui asus remonti tegema. Iga kõlbliku auto jaoks oleks see muidugi päris kena komplekt olnud, aga mitte MAZ-i jaoks, millel polnud vist ainustki tervet kohta. Pronjakin polnud autot veel õieti näinud, enne tuli masin täielikult koost lahti võtta, ja sellest oleneski kõik, sest lõppude

lõpuks polnud ju häbiasi loobuda ning sõita teise kohta, kus vahest veaks ja antaks uus auto. Aga niiviisi mõeldes Pronjakin ainult pettis ennast.

Samal päeval pukseeriti MAZ kanali peale, vints tõstis tal veokasti, kabiini ja mootori pealt, kergitas raami, mille alt lukksepad esi- ja tagasilla välja veeretasid, ning Pronjakin hakkas teda kruvikeerajate ja mutrivõtmetega tükkideks lammutama. Järgmiseks õhtuks nägi ta, missugune tema MAZ tegelikult oli — siis, kui MAZ-i õieti enam polnudki, oli vaid hunnik osi, seadmeid ja detaile, mis stendidele vaevalt ära mahtusid. Nüüd nägi Pronjakin kõiki tema haavu, muhke ja paiseid, kõiki murdusid, mõlke ja mõrasid, kõiki koolutusi ja muljutusi ja tema kõige pühamat paika — silindrite tööpindu, mis kunagi olid olnud peegelsiledad, nüüd aga nõgised ja krobelised. Pronjakin taipas, et ta ei lähe kuhugi.

Ta istus töökoja betoonpõrandale ja vangutas murelikult pead.

«Ah sa tõbras...»

Mitte kuraditki ei osanud see käpard, kes oli selle autoga sõitnud; need, kes oskasid, tulid pärast teda, ja loomulikult polnud neil enam piinlik tükkhaaval lahti monteerida ja laiali tassida vigast olendit, kellele vaevalt oli võimalik elu ja endist jõudu tagasi anda. Pronjakin ei hakanud pikalt keerutama, ta läks lihtsalt nende juurde, kelle peale Matsujev oli vihjanud, ja palus, et nad tema MAZ-i küljest võetud osad tagasi annaksid. Ühed tegidki seda — häbelikult ja sõna lausumata. Teised nõudsid asitõendeid ning said tema kulul südamest naerda. Muide, vahetuskaubaga olid nad ilma pikema jututa päri.

Pronjakinil aga polnud esialgu midagi vastutasuks anda, ta otsis üles ning tuhnis läbi paar autode ja ekskavaatorite surnuaeda, kust võis üht-teist leida, kui vaeva põlgamata tundide kaupa laastukesega rämpsus ja saastas urgitseda, seejärel autoosad bensiiniga puhtaks pesta, konarused maha viilida või metalli peale keevitada ja lihvimispingil üle lasta. Endale jättis ta niisugused, mis täpselt paika läksid, teised said vahetuskaubaks ning aitasid aegapidi, piskuhaaval defektide nimekirja lahtreid täita.

Ajapikku omandasid kõik need kuus tonni metalli, plastmassi ja kummi töökõlblike autoosade ilme ja ülla

tuhmi läike, kui Pronjakin koos lukkseppadega nad mustast õlisodist ja tahmast puhtaks küüris, kui veesärgist kange kaustilise sooda abil katlakivi kõrvaldati ning kui miljon augukest, kanalit ja torukest pudeliharja või traadi ümber mässitud kaltsuga puhtaks roogiti, kui suured mõrad terasega kinni keevitati, väikseid aga happega etsiti ning seejärel abrasiivide ja liivapaberiga lihviti, kui kulunud laagriliudadele valati uut babiiti ja vulkaniseeriti õhukummid, elastsed nagu liha. Ja pikapeale läks tal süda kergemaks. MAZ polnud muidugi säherdune auto, mida kõige viletsamgi vusser jõuaks kihva keerata, kõikidest tema haavadest ja krammidest hoolimata oli temast veel kaugel see metalli sügav väsimus, mida väljastpoolt ei märka ja mille puhul aitab üksainus rohi — sulatusahi.

Töökoja lukksepad vist tundsid seda. Neil oli vist juba käe sees oskus metalli kompamise teel läbi näha ning teada, et sa ei tööta ilmaaegu, vaid annad talle endise tugevuse tagasi. Need neli lukkseppa olid riiakavõitu ja parasjagu laisad sellid, nad armastasid väga filosofeerida, see kalduvus aga ei jäta töötegemiseks mahti, sest peab ju kätega vehkima. Ent ikkagi oskasid nad üht-teistega praalinud sellega; nad said õige varsti aru, et Pronjakin tuleks ehk ilma nendeta toime, nemad ilma temata aga vaevalt. Ja nad poleks vist seda põrgulikku tööd nädala ajaga valmis saanud, kui ta poleks neile kogu aeg kaela peale käinud ja neid pikaleveninud suitsutundidel asendanud.

Ta tuli garaaži koos esimese vahetusega ja rahmeldas hilisööni, joostes vahepeal ainult tunniks ajaks ära — lõunat sööma ja Matsujevi käest järjekordset diisli käsitsemise õppetundi saama. Ent viimaks saabus päev, mil veeretati kohale mõlemad sillad ning tali tõstis kabiini ja kokkumonteeritud mootori paika. Pronjakin keeras kütusetoru mootori külge ja ühendas elektrijuhtmed. Ta tahtis kõike ise teha. Aga tema käed värisesid häbiväärselt, sest see hetk tundus talle alati salapärasena, ja nüüd käisid juba lukksepad talle kaela peale ning targutasid teemal «kas läheb käima või ei lähe?»

Mootor tegi mõne tiiru matsuga musi meenutava heli saatel, hakkas siis urisema ja turtsatas korra.

«Terviseks!» ütles Pronjakin. «Kohe annan sulle süüa.»

Seepeale pistis mootor möirgama, mattus silmapilk

väljalaskegaasi sinisesse pilve, ja Pronjakin istus maha, et pisut rahuneda.

«Kuhu sa, naljatilk, kiirustad?» küsis ta ning hakkas õnnelikult naerma. «Sa pole ju veel sündinud.»

Aga MAZ oli juba sündinud. Ta möirgas läbematusest värisedes, kuigi oli veel päris katmata ja alasti ning seisis kõigi nelja jalaga tungraudadel ja tugedel. Ta ihkas laia maailma; lukksepadki vist mõistsid seda, nad läksid ja lükkasid garaažiuksed pärani lahti, ning päikesevalgus jäi lävele seisma nagu helendav sein — garaaži hämaratesse, rõsketesse soppidesse ei jaksanud ta tungida. MAZ aga vastas talle ikkagi terase, vase ja määrdeõli välgatustega ning valgemalmi tuhmi läikega.

Nad jätsid mootori sisse töötama ja läksid töökotta, Pronjakin aga kargas ühtevalu püsti ja tõttas auto juurde, et seal jälle midagi reguleerida. Ta ei suutnud endale kuidagi öelda: «Aitab!», tal ei saanud vaatamisest ja kuulamisest isu täis, ehkki lukksepad tema üle juba naersid. See, mis veel teha jäi, oli tehtuga võrreldes täpe. Nüüd jäi veel kummid monteerida, platvorm parandada ning aukudele ja roostetanud kohtadele veokastis terasplekist paigad peale neetida. Siis veel kunstnahka ja pigiprööri muretseda ning iste kotinõelaga ära parandada. Ja lõpuks otsustas ta panna uue spidomeetri, mis näitaks nulli ja hakkaks tema, Pronjakini esimesest sõidust kilomeetreid lugema. Ja muidugi pidi ta maalima auto kolmevärviliseks, mitte nii nagu teistel, sest ausõna, tema MAZ-il oli selleks õigus — kõikide oma kannatuste pärast.

Ta ostis mitu topsi värvi — sügavhalli, tumerohelist ja musta — ning võõpas suurt vaeva nähes auto üle, kusjuures ta ise pealaest jalatallani värviseks sai. Raam oli must, kere hall; pärast üürikest järelemõtlemist tõmbas ta sellele veel rohelise juti justkui süvisejoone; ka poritiivad olid hallid, põiad samuti, ainult rohelise randiga, kapott ja kabiin seevastu olid rohelised, hoogsate mustade ja hallide siksakkidega. Keel suust väljas, tunnistas ta oma tööd. Nüüd oleks ta oma MAZ-i tuhande teise hulgast ära tundnud.

Ja siiski oli veel midagi vajaka. Ta pidas aru, kratsis kukalt ja taipas, mis oli puudu. MAZ-i kapotil polnud enam tinast pühvleid, suurepäraseid pühvlibareljeefe uskumatult vägeva pingul turjaga. Keegi oli need halas-

tamatult maha kiskunud, jumal teab misjaoks, Pronjakin aga ei võinud muidugi pühvlite puudumisega leppida. Oleks olnud pagana piinlik pühvliteta MAZ-iga sõitu minna, kui kõigil teistel on nad olemas. See polnud üldse mõeldav, ja lõppude lõpuks, ka tema MAZ-il oli õigus neid pühvleid kanda. Seepärast läks Pronjakin MAZ-i-juhtide juurde, kopeeris pühvlite kontuurid vahapaberile, lõikas nad siis alumiiniumplekist välja ja kinnitas mõlemale kapotipoolele.

Selle tegevuse juurest leidiski teda Matsujev, kes tuli tööd vastu võtma. Sõna lausumata kõndis ta ümber auto, vaatas transmissiooni ja veoplatvormi tõstemehhanismi ning ronis kabiini. Siis pani ta mootori käima ja tõstis kapoti üles. Ta kuulas silmi pilgutades, pea viltu, nagu ostja kaupluses heliplaati kuulab. Õline ja kõhnaks jäänud Pronjakin seisis vaguralt eemal, aga kogu tema olek ütles, et selle autoga peab sõitma tema, ja mitte keegi teine.

«Tjaa,» sõnas Matsujev. «Kolmas silinder teeb sul nagu ülearu lärmi. Kui õige reguleeriksid pisut pihustit, mis?»

«Teeb lärmi, ütled sa?» mõtles Pronjakin. «Küll sulle oleks lärmi tehtud, ja mitte sugugi ülearu, kui sa poleks minusugust lolli leidnud. MAZ oli ju sinu vastutada.»

Aga brigadir on brigadir, seepärast seadis Pronjakin mutrivõtme reguleerimiskruvile ning keeras seda veidi vasakule ja siis, kuuevarrukaga varjates, pisut paremale.

«Kas nüüd on hästi?»

«Nüüd on teine asi.»

«Vahest teeme proovisõidu ära? Värv pole küll veel päris kuiv...»

«Teeme pealegi,» ütles Matsujev kapotti kinni pannes. «Istu rooli taha.»

Pronjakin juhtis MAZ-i väravast välja. Seda tegi ta meisterlikult, sest garaažiuks oli kitsavõitu ja hoov isekallutajaid täis, liiatigi polnud ta veel kunagi juhtinud niisugust raskeveoautot, kus tuleb istuda harjumatult kõrgel, otsekui troonil. Seejärel keerasid nad maagipurustusvabriku poole, möödusid tema kaldgaleriidest ja rippturvikutest, möödusid väiksest tehasest, mis valmistas asula ehitajatele betoonpaneele, ja Pronjakin jõudis kõik MAZ-i viis käiku järele proovida, enne kui ta haruraudtee suletud tõkkepuu ees järsult peatus. Matsujev

jälgis teda silmanurgast. Tagasiteel vahetasid nad kohad ning nüüd proovis juba Matsujev auto jooksu kõigi viie käiguga; nende õnneks oli betoontee sel tunnil sõitjaist tühi. Matsujev oli hea juht, aga temas polnud tuld, ei mingit tuld ega särtsu. Ta polnud sündinud autojuhiks, vaid oli selleks hakanud, nagu ta oleks võinud hakata ka vedurijuhiks või remonditöökoja lukksepaks.

«Pedaalid liiguvad sul liiga kergelt,» ütles Matsujev, kui nad hoovi sõitsid. «Vaevalt puudutad — juba masin tunneb. Keeraksid ehk kõvemini kinni? Muidu võib ta sul kogemata kombel teab kuhu hüpata.»

«Nüüd ajad küll jama, papi,» mõtles Pronjakin ja vastas lühidalt:

«Mulle meeldib nii.»

«Eks sa ise tea,» nõustus Matsujev meeleldi. «Sõita tuleb sul, ja mitte mul.»

«Tähendab, ma ikkagi hakkan sõitma?»

«Muidugi! MAZ on sinu, mis siin enam rääkida. Nüüd ei julge kaadriosakond ka vastu seista. Me tegime ta niigi juba pehmeks. Tead mis — mine vormista end kohe, enne kella kuut tööle. Homme käid arstlikul läbivaatusel ja õiendad ohutustehnika ära. Esmaspäeval aga võid esimeses vahetuses karjääri sõita. Selleks ajaks on autol värv kuiv. Ja remondirahaga polnud ma ka kitsi. Mine võta kassast välja.»

Kuid Pronjakin polnud veel viimast žesti teinud.

«Hüva, brigadir.» Ta muheles ja laskis nipsu kaelale veidi allpool kõrva. «MAZ-ile tuleb liigud teha. Sina pole kitsi, ja ma tahan näidata, et ma sinust lugu pean. Õigus?»

«Ei, see ei lähe,» ütles Matsujev. «Saad aru, meil pole sihukest kommet — brigadirile palgast välja teha.»

«Mis palk see on? Remondiraha. Võiks öelda, et sadas koos MAZ-iga taevast alla.»

«Ükspuha,» ohkas Matsujev. «Ikkagi kuulevad, saad aru, ja brigaadil pole siiamaani ühtki plekki. Sedasi on lood.»

«Klaar,» ütles Pronjakin. «Kolmas käsk: «Ise ära joo, jooda oma ligimest.»»

Matsujevi õlad hakkasid vabisema, rind tõusis ja vajus. Paksud puhmaskulmud kerkisid ning nende alt ilmusid nähtavale pisaraist märjad teraseed silmad. Niisugune oli Matsujevi naer

«Aga õlut?» küsis Pronjakin. «See peaks ikka passima!»

Matsujev lakkas naermast.

«Õlu passib küll. Seda võib. Ainult et üksi ma ei tule, kutsu siis juba kogu brigaad.»

«Ma ju kutsungi. Brigadiri kaudu. Kõik nagu kord ja kohus. Pühapäeval. Õlu, suupisted ja puha. Ikka kultuurselt. Aga kus?»

««Loomaaias», kus mujal.»

«Nõus!»

«Loomaaiaks» nimetati Rudnogorskis puu- ja köögiviljakioski tüüpi standardpaviljoni, mille väliskatteks oli alumiiniumpaneel ja voodipõhja meenutav traatvõrk. Paviljoni tagauks, kust tavaliselt käib müüja ning tuuakse sisse kaubakastid, oli vastu ootusi paraadukse eest, ja kogu vaba pind oli külastajate käsutuses, välja arvatud see nurk, kus seisid vaadid ja vineerist müügiputka. Siin joodi aegamisi ning räägiti kõik elumured südamelt, loksutades õllevahtu muldpõrandale, mis vihmase ilmaga muutus kleepjaks, nätsuvaks lögaks. Siin õiendati arveid — päris lihtsaid arveid, mis tehti klaariks paari-kolme tubli hoobiga vastu vahtimist; ent neid hoope anti kiirustamata ja pikkade vaheaegade järel, hambutute ähvarduste ja rusikatega vehkimise saatel, mis käis enne ja pärast kaklust ning mõnikord asendaski löömingut. Muide, siin ei lastud kellelgi eriti oma ihurammu näidata, partnerid lahutati tavaliselt teisel minutil.

Ühel päikesepaistelisel hilissügisesel päeval sõidab siia roomikkraana, tõstab selle puuri kolme inimese kõrgusele ja viib turuplatsile, kus teda õigeks otstarbeks kasutama hakatakse. See on kentsakas ja kurblik vaatepilt, nagu ikka, kui üks ajastu lõpeb ja teine algab, ning kraanajuht tühjendab sel puhul paar viimast kannu õlut. Aga tol kõledal pühapäeval seisis «loomaaed» veel vanal kohal, söökla ja poolelioleva kolmekorruselise võõrastemaja vahel, ning etendas agaralt kõigi januste jaoks püstijalabaari osa.

Pronjakin tuli siia nagu kuningas, vehkides sajalistega, saatjaskonnaks kogu brigaad. «Loomaaia» ümber lagedal seisis terve kari buldoosereid ja isekallutajaid, hämar paviljon oli inimesi täis ning müügiputkat piirasid tiheda ringina tunked ja vatikuued. Aga noor Fedka Makovozov, kelle pea ulatus «loomaaia» lakke, pani võimsad küünarnukid tööle, Prohhor Menjailo, Kossitškin ja Gena Võh-

ristjuk — Gena Võhristjuk Melitoopolist, nagu ta ennast Pronjakinile tutvustas, — hakkasid sedamaid tühje õllekanne kobaraviisi kokku korjama. Anton sai vaadi oma valdusse ning pakkus end müüjannale abiks. See oli märksa reaalsem kui järjekorras seismine.

«Loomaaia» alatised külastajad ei jätnud märkimata:

«Matsujevi omad tulid kärakat võtma! Teid pole millegipärast hulgal ajal näha olnud.»

Matsujev sirutas käe ette, sõrmed harali.

«Töö töö ajal,» sõnas Matsujev, «pidu peo ajal.»

«Aga kas su naine ka seda teab?» küsis musta baretiga noormees, kelle tunkekaelusest paistis vöödiline madrusesärk.

«Eks sa mine ja kaeba. Ta on küll naisterahvas, aga saab asjast aru: kui inimene tahab brigaadile lugupidamist üles näidata, ei sobi ära öelda.»

«Öelnud siis kohe nii,» jäi baretiga noormees nõusse ning teised tõmbusid kõrvale.

Pronjakin läks piki elavat koridori müügiputkani ja nõjatus vastu Fedka laia turja. Fedka pöördus Pronjakini poole. Tema punapõselisel pruntis huultega näol oli pettunud ilme.

«Pealinna viina pole teps. «Erilist» ka mitte.»

«Mida siis teps on?»

«Õlut ja šampanjat. Läki «Gastronoomi»? Ega sa's MAZ-i liikusid šampanjaga hakka tegema?»

«Šampanja — see on küllalt viisakas.» ütles Pronjakin. Ta pistis pea luugist sisse ja nägi üleskääritud käistega ja pesemata tanuga pontsakat näitsikut. «Neiuke, meid on seitse meest. Andke meile midagi kogu selle raha eest.»

«Kogu raha eest — mida siis?» Näitsik vahtis tõntsilt sajalisi. «Ma ei saa aru, mida te tahate.»

«Sina muidugi ei saa aru,» möönas Pronjakin mõttes. «Naisuke taipaks silmapilk. Kõigil oleks hea, ja temal endal ka, ja kirp ka ei aevastaks. Ah, kui palju inimesi istub valel kohal!»

«Pudel šampanjat nina peale. Ma usun, suupisted valid sina? Tagasi pole tarvis anda, selge?»

Näitsik taipas viimaks ja ladus neile letile hunniku soolaseid barankasid, sinakaslillasid vorstijuppe ja rukkileivaviilakaid. Õllekannud käisid käest kätte nagu konveieril.

Sellega oli Pronjakini missioon lõppenud, nüüd oli tal

kõige õigem tagasihoidlikult vaikida ja kuulata ja vaadata, kuidas nad õllekannudest šampanjat joovad. Nad näisid rahul olevat. Ainult Fedka tuli tema juurde ja tähendas veini vastu valgust vaadates sügavamõtteliselt:

«Tead, Vitja, me tegime suure prohmaka. Tellisime šampanjat, aga see on leige. Peab küll olema tume nagu saabas, et leiget šampanjat müüa!»

Pronjakin noogutas vaikides. Ta sai etiketi peensustest aru. Kui sulle heidetakse ette seda, milles sa pole süüdi, siis pole see etteheide sulle määratud.

Ta rüüpas püstijalu pikkamisi oma kannust ja mõtles, et tema esimene samm õnnestus ega läinud talle ka kuigi kalliks maksma. Näita kohe, mis mees sa oled, — niisuguse reegli oli ta kindlalt omaks võtnud oma eluteel, mis näis talle üpris pikana, — seda on kohe alguses hõlpsam teha kui hiljem, millal arvamus sinu kohta on juba kindlaks kujunenud ja sa peaksid nahast välja pugema, et seda muuta.

Järgmisel hommikul läks Pronjakin nagu oma inimene koos teistega garaaži, tõttamata ja vaikides nagu nemad. Nemad aga vaikisid sellepärast, et tundsid üksteist hästi juba pikka aega.

Ta istus kabiini ja proovis mootorit madalatel tuuridel. Mootor läks paugupealt käima, mürin oli ühtlane ja mahe, kõigis neljas silindris ühesugune. Üksteise järel hakkasid möirgama JAZ-id. Nad sõitsid rivist ühekaupa paremale poole välja ning asusid betoonteel haneritta. Tuul keerutas teepervelt tolmu lendu ja Pronjakin kruttis aknaklaasid üles.

Matsujev tuli ja vajutas näo vastu klaasi. Ta naeratas veidi vandeseltslaslikult.

«Kuidas on?» küsis ta.

«Kombes!» kostis Pronjakin.

«Anna siis takka,» ütles Matsujev.

«Mh-mh,» ütles Pronjakin.

Ta sõitis oma brigaadis viimasena ning nägi kurvidel kogu kolonni. Isekallutajad liikusid vihaselt urisedes ja musta suitsu ajades nagu tankid, aegamisi, kuid kindlalt. Näis, nagu ei jaksaks ükski vägi neid peatada. Ent kui mõni inimene teepervel kätt tõstis, peatus kord üks, koro teine. Teised isekallutajad sõitsid neist sellal mööda ja kitsal betoonteel ei õnnestunud järjekorda muuta. «Edaspidi võtan kohe baasi juures mõne peale,» kirjutas Pronjakin endale kõrva taha, «et sõidu ajal kabiin juba täis oleks.»

Ta kuulus niisuguste autojuhtide hulka, kes ei mõtle eales «hääletaja» palvele kurdiks jääda, aga ta ei tahtnud, et teised temast seetõttu ette jõuaksid.

Mets jäi seljataha, vilksasid mööda kontor ja õunapuud, ning kolonn laskus kiirust kahandamata karjääri. Järsult avardus see nõlvakusse kaevatud tee lõpus, võttis enda alla hoobilt kogu vaatevälja ning summutas kõik muud hääled; hägusevõitu õhk oli mürinat, lõginat ning undamist täis. Autokolonn lagunes gruppideks, mis vinkavonka roomasid erinevatel horisontidel asuvate ekskavaatorite poole. Pronjakin laskus kuuendana oma ekskavaatori juurde, mis seisis kõikidest madalamal, tinahalli süvendi põhjas; ta tundis kummalist ärevust, ehkki ta oli sõitnud hullemaidki teid pidi. Ja sellegipärast ei jäänud tal märkamata, kui kahjulik on kuuendana kohale jõuda. Ta pidi mootorit seiskamata ja selja sirutamiseks kabiinist väljumata oma järjekorda ootama ning aeg-ajalt autot ühe intervalli võrra ekskavaatori poole edasi ajama.

Anton oli oma klaaskabiinis tervenisti nähtaval ning liigutas vahetpidamatult hoobasid.

«Aa, uus mees!» tervitas ta Pronjakinit, välgutades suhkurvalgeid hambaid. Mütsi alt väljatulnud hele juuksekahl langes tema laubale, mis oli juba higine ja õhetas.

«Uus jah,» ütles Pronjakin kabiinist välja ronides. «Aga masin on mul vana. Nii et pea silmas, naaber, pane õiglaselt peale. Mõistad? Et meil mõlemal hea oleks.»

«Mina panen nii palju kui tarvis,» ütles Anton. «Ära karda, liiga ma ei tee. Keri aga kopa alla!»

Pronjakin «keriski» kopa alla ning ronis jälle autost välja — nii oli instruktsioonis ette nähtud juhuks, kui ekskavaatorijuht kogemata kombel kopaga kabiini pihta äigab, — ja jäi vaatama, kuidas raske kopp allapoole laskudes kõlkus tema auto kohal, mis oli valmis raske koorma all ägisedes vedrudele istuma. Kopp õõtsus sinna-tänna ja peatus hetkeks. Äkki vajus tema alalõug jõuetult rippu ning pinnas pudenes valju mürinaga välja. Auto vajus veidi madalamaks. Anton aga ei juhtinud kohe noolt eemale, vaid tõstis ülespoole, et puistata alla veel mitu puuda kopaservade külge jäänud savi.

«Kas sul südant sees ei olegi, Anton?» hüüdis Pronjakin — muide, lihtsalt kombe pärast.

«Muidugi on,» kostis Anton ja andis pika signaali. «Ära virise jalus, alt ära!»

Pronjakin istus kabiini, ja sulgemata ust, et oleks võimalik taha ja rataste alla vaadata, juhtis auto karjääri väljasõidutranšee poole. Nii alustas ta oma esimest otsa.

Väljasõidutranšeeni oli oma seitsekümmend meetrit künklikku teed üle kivide, läbi savi ja liiva, edasi viis juba mitmevärviline liivatee järsust nõlvast kiira-käära üles. Kuskil ülemiste horisontide kohal läks ta üle betoonteeks. Pronjakini silmade ees õõtsus Fedka Makovozovi tumeroheline JAZ. Ja sellest, et ta kuulis Fedka mootorit läbi oma auto mürina, taipas Pronjakin, et tema MAZ on võrratult kergema käiguga ja et Fedkale on võimalik kohe tagatuld näidata. Sentimeeterhaaval hiilis ta Fedkale külje alla ja jõudis viimaks tema kõrvale. Fedka ümises täis suuga laulda, haugates sekka rukkileivakääru küljest, ja pilgutas heatujuliselt silma, kui nägi Pronjakinit enda kõrval. Siis ilmutas tema alati unine, pruntjate huultega tomatpunane nägu korraga ärevust. Käsi libises vargsi rooliratta alla, auto pistis möirgama ja mattus suitsupilve, aga see ei aidanud tal enam Pronjakinile järele jõuda.

Pronjakin vaatas tagasi ja lehvitas Fedkale käega. Fedka liigutas tuuleklaasi taga vihaselt huuli ja puuris sõrmega meelekohta.

«Mul on ju kakskümmend kaks otsa teha . . .» seletas Pronjakin niisama hääletult ja näitas sõrmedega.

Fedka laksas peopesaga vastu laupa ja osutas alla järsakule. Siis sai Pronjakin kõigest aru. Ta oli mööda ajanud niisugusel teelõigul, kus Fedka auto oli mäeveeru pool. Ta tegi andekspaluva nägu ja vähendas tuure, et Fedkat ette lasta. Seepeale läks Fedka päriselt marru ning möirgas peaaegu vöökohast saadik autost välja kõõludes:

«Kuhu sa, tobu, taganed?! Kuhu? Kui sa kord juba mööda litsusid, ära siis kokutama jää! Lase edasi, saatana silmamuna . . .»

Pronjakin muigas ja jättis ta vaevata seljataha.

Nüüd põrus ja kargles tema ees number «БЕА 13-48». Aga tal polnud veel kõik numbrid meeles, ja alles külg külje kõrval sõites tundis ta veokasti keevitusõmblusest ära Kossitškini auto. See Kossitškin, kortsulise kollase näoga nagu vana jaapanlane, oli brigaadi kõige vilunum autojuht. Tagaselja hüütigi teda Jaapanlaseks. Ja ikka polnud ta mõne asjaga rahul. Talle ei meeldinud siin kaevanduses. Ei meeldinud, ja kõik. Tema enda JAZ ei meeldinud talle. Ka šampanja polnud talle meeltmööda, kuigi

ta selle viimse tilgani ära jõi. Talle meeldis ainult meenutada, kuidas ta juhtis ühes väikses linnakeses Harkovi lähedal tuletõrjeautot, kuidas kogu linn teda tundis ja missugune töö see oli: kord päevas kihutas ta, nagu oleks tal vanakuri kannul, ja näitas, mis ta võib, muul ajal aga pikutas auto all, käed raami külge seotud nöörsilmustes, ja magas. Või mõlgutas mõtteid. Kõik möödaminejad arvasid, et ta seal midagi parandab, ning panid imeks tema virkust. Ja veel hooples ta kord «loomaaias», et ta polevat eluaeg isegi kana alla ajanud. Aga kord tiris kuri kiusatus ta auto alt välja ning tõi sellesse karjääri. Ja ei lase tal siit ära minna, kuigi talle siin ükski asi ei meeldi.

Pronjakin roolis tema kõrvale ja hakkas mööda suruma, korrates oma manöövrit. Ta nägi, et Kossitškini otsmik oli rahulolematult kipras, nagu valutaks mehel kõht; Pronjakin tegi süüdlase näo ja tõmbus veidi tagasi.

«Nõnoh!» hüüdis Kossitškin ja ähvardas könksus sõrmega. «Mis sa siin karussellitad justkui tsirkuses! Ega sa bulvaril kekutà. Daamikesega. Marss ette, kui himu on!»

«Kuulen,» ütles Pronjakin.

«Aga kui sa, noormees, sedasi kekutama hakkad...» alustas Kossitškin manitsuskõnet, kuid Pronjakin ei saanudki teada, mis temaga juhtub, kui ta kekutama hakkab.

Teisel teekeerul jõudis ta Prohhor Menjailole järele. Too istus seljatoe najal, suure kondiga kõhnad käed roolil, ja puuris mureliku pilguga kaugust. Tal olid kursklase talumatult sinised silmad. Kõrva taga tolknes pabeross. Polnud teada, millal ta selle ära suitsetab, aga see tolknes tal alati kõrva taga. Ta oli ilmast ilma sõnakehv ja morn, ning tema kaugele taandunud juuksepiiriga otsmiku lõikas pooleks vertikaalne korts. Muide, Pronjakin sai temast aru. Kui sul on kolm põngerjat ja rase naine, teeb see sügavamõtteliseks.

Pronjakin hakkas taha kiigates ja pilguga luba küsides mööda ajama, ning Menjailo vastas samuti sõnatu peanoogutusega.

Mida kõrgemale tee tõusis, seda siledamaks ja laugemaks ta muutus, ning Pronjakin lisas enesekindlalt gaasi ja asus Gena Võhristjukki taga ajama. Gena, see Melitoopoli mees, närveeris millegipärast. Tema auto ahter muudkui vänderdas ja ta pistis alatasa oma paljakspöetud pea kabiinist välja ja pööras seda meeleheitlikult peenikese kaela otsas. Pronjakin ei teadnud, kummalt poolt talle ligi

sõita. Ta andis Genale signaali, too naeris vastuseks ja laskis ahtri alt välja suure suitsujoa. Sinakasmustad pilved ümbritsesid MAZ-i kabiini. Pronjakin hakkas samuti naerma ja vandus, kuid ei jäänud maha. Tema õnneks tuli mööda treppi kolmandalt horisondilt teisele sinise vatikuuega naine, vaarikpunane kaust kaenlas. Küllap ta oli seda kontorist mõne inseneri kätte viimas. Naine peatus, et autode möödumist ära oodata, ja tema päevitunud põlved olid just Võhristjuki silmade kõrgusel. Gena kadus silmapilk kabiini ja kohe kriiksatasid pidurid. Lausa ime, et Pronjakin talle otsa ei sõitnud.

«Hei, kursklannake!» hõikas Võhristjuk end vöökohast saadik välja upitades. Kuub jäi tal kabiini ning kampsuni peal olid rohelised traksid. «Istu peale, ma viin sind kohale!»

Ta vaatas naist jumaldava pilguga. Ka naine vaatas talle otsa, hammustas huulde, et mitte naerma turtsatada, ja hoidis käega seelikut, mida paisutas tuul.

«Istu peale, muidu hakkavad jalad valutama!» ütles Gena hoolitsevalt ja käheda häälega. «Ai-ai-ai, niisugused jalakesed, ja äkki hakkavad valutama! No kust me veel niisuguseid jalakesi saame?»

Mis edasi sai, seda Pronjakin enam ei näinud. Gena märkas teda ja karjus talle järele:

«Mis see siis olgu? Kuhu sa trügid? Mis sul arus on?»

«Mis asja nad ometi kisavad?» imestas Pronjakin. «Teavad ju, et ma ei saa teisiti, kui pean mööda ajama, — aga muudkui kisavad. Ehk küll nendest võib ka aru saada. Sant tunne on, kui sinust mööda aetakse. Ma ise tõstaksin vist samuti kisa.»

Edasi läks juba betoontee; Pronjakin lisas veelgi kiirust ning viimaks jõudis tema paigatud ja putitatud MAZ brigaadi esimesele isekallutajale järele. Kõige ees sõitis Matsujev, ja Pronjakin otsustas, et ta ei aja brigadirist mööda. Ta sõitis natuke tagapool ja kõrval, püüdes juhi massiivset lõuga ja põsenukki kogu aeg silmas pidada, ent siis vaatas Matsujev ise tagasi, naeratas ja viipas kutsuvalt käega — mine ette!

Pronjakin teeskles natuke aega, nagu ei saaks ta brigadirist aru, ja sõitis ikka aupaklikult kolmandiku autopikkuse võrra tagapool. Siis pistis Matsujev pea aknast välja ning hüüdis:

«Mis sa passid? Mine mööda, sul on ju rohkem tarvis kui teistel!»

Ta ei mõelnud midagi halba, ta lihtsalt tahtis öelda, et Pronjakin peab oma kerge autoga, mis võtab peale üheainsa kopatäie pinnast, tegema seitse otsa rohkem kui nemad oma raskete veokitega, mis mahutavad kaks kopatäit. Pronjakin saigi temast omal kombel aru ja muigas.

Ta vajutas kütusepedaali põhja ning läbis täie kiirusega väljasõidutranšee ja kontorieelse teelõigu, ajades mööda veel kolmest või neljast autost, mis vedasid ülemistelt horisontidelt pinnast. Siis keeras tee järsult mahapaneku koha poole. See oli tõeline betoontee sagedaste paisumisvahedega, mille tõttu auto kindlamini teel püsis, ja küllalt lai koguni kolme kõrvuti sõitva auto jaoks. Inimesed seda teed ei käinud, autod sõitsid suurte vahemaadega, ja Pronjakin võis manööverdada, järsult vasakule võttes, ja mõnel puhul isegi kahekordse möödasõiduga riskida.

Tema käed-jalad tegid ise, mida tarvis, aju aga töötas omaette, rahulikult ja selgesti. Siin — otsustas ta — ongi tema peamine trump, sellel kolmel kilomeetril saab ta iga otsa puhul kümnest, edaspidi vahest koguni kahekümnest autost mööda ajada. Kui ta mäkketõusul kolmeteljeliste JAZ-idega võidu sõites peale jäi, siis tasasel sirgteel, kus kaks kopatäit ütlevad oma kaaluka sõna, lisateljel aga pole enam tähtsust, on jäme ots kindlalt tema käes. Nüüd vaja mõelda, kuidas koorma mahapanekul aega võita.

Aheraine aeti sügavasse orgu, mille järske kaldaid kattis koltunud rohi. Oru põhjas vanas sarapikus kasvavad kased olid maha raiumata jäänud; nende ladvad küündisid vaevu sillani, mille peale autod tagurpidi sõitsid, ja kui koormad alla puistati, kostis okste praksumist ja rudjutavate lehtede sahinat. Pronjakin nägi, kui kurb saatus ootab neid puid, mis ei jaksa enam paksust pinnasekihist läbi tungida. Aga ta mõtted olid mujal.

Tema auto lühike veokast ei tõusnud sugugi kiiremini kui JAZ-idel ja pealegi polnud selle tagakülg kaldu, seepärast pidi ta seda kõrgemale tõstma. Tõsi küll, tal käis veokasti tagakülg lahti, aga selle avamiseks tuli kaks korda kabiinist väljuda — kõigepealt riiv avada, siis veokasti tõstmiseks ja langetamiseks kabiini tagasi ronida, siis jälle riivi sulgema minna ja alles pärast seda teele asuda. MAZ oli vana tüüpi, sellest ajast, kui polnud veel leiutatud pöördsulgurit, mille juhtvarb kulgeb piki veokasti ning hoob asub otse kabiini juures, ning Pronjakin kaotas seetõttu kolm minutit — peaaegu niisama palju, kui ta möödaajamistega võitis. Ta tahtis neid minuteid tagasiteel tasa teha, aga tühisõidul polnud tal tühjade JAZ-ide ees enam suurt eelist.

Ja ikkagi polnud ta ekskavaatori juures järjekorras enam kuues, vaid kolmas. Et lühendada ooteaega, mis teda vaevas ja näis lausa tuulde visatuna, hakkas ta arvestama. Niisiis, iga sõiduga nihkub ta kolme koha võrra järjekorras ettepoole. Rohkem ta vist täna ära ei tee. Ja see tähendab, et ta saab hädavaevu normi täis. Kuskil mujal pole möödasõit võimalik — karjääri laskumisel on see kõvasti keelatud. Kõiges on süüdi too idiootlik riiv.

Teist, kolmandat, neljandat, viiendat otsa tehes püüdis ta riivile mitte mõelda. Ta tahtis esmalt toime tulla kõige tähtsama asjaga, mida igal autojuhil tuleb teha, kui ta üht ja sama teed sõidab — teega kohaneda. Nii, et ta ratta ette vaatamata kabiini vähimastki kaldest tunneb, kuidas tee profiil muutub ja kus on kasulikum kiirust kahandada, mõnele teisele käigule üle minna või võtta autost välja kõik, mida see anda suudab.

Ta oleks võinud usaldada oma silmi ja kontrollida end horisontide värvuse järgi: alguses hallikassinine, mustjaspruuni tolmuga saastunud kellovei liiva- ja savikiht, seejärel tavaline pruun savi, valge lubjakiviviirg, siis paksult kollast liiva ja viimaks hall kiht, mis mustmullakamara lähedal järk-järgult tumeneb.

Muidugi, ka nii oleks võinud, aga kolmanda otsa ajal hakkas tal silmade ees virvendama. Silmad väsisid kõige enne, kindlam oli lihasemälu usaldada, ja ta valis endale üheainsa nähtava teetähise — need kaks õunapuud, mis kasvasid kontori juures. Nad tähistasid selle põrguliku järsakuäärse mäkketõusu lõppu. Tranšeesse keerates silmas ta nende teravaid latvu, mis vähehaaval sulasid kokku üheks tihedaks võraks ning jagunesid viimaks jälle kaheks peeneks, sihvakaks tüveks.

«Siin me olemegi,» ütles ta neile õunapuudele, ja tema pilk puhkas neil. Seejärel vahetas ta käiku. «Noh, nüüd mängime oma suurima trumbi välja!»

Ent ikkagi ei andnud riiv talle rahu. Ainult selle riivi süü läbi jäi tal kolm otsa normist puudu, kuigi ta ei lubanud endale minutitki hingetõmbeaega ja mööda tema nägu voolasid higiojad. Auto sõidupinge kandub alati juhile üle,

ja mida paremini ta oma autot tunneb, seda rohkem elab ta auto väsimusele ja vaevale kaasa.

Ta lausa kannatas selle pärast, et ekskavaatori juures järjekorda oodates ei tohtinud mootorit seisma panna ning talle ja endale puhkust anda. Iga poolteise minuti tagant pidi ta autot ühe intervalli võrra edasi ajama. Ta ei suutnud kuidagi seda automaatselt tegema õppida. Liiatigi ei pruukinud JAZ-ijuhid kabiinist välja tulla, ehk küll instruktsioon seda nõudis. Pealegi oli neil veel veokasti tugev esiots kilbina pea kohal, ja see oleks neid kaitsnud, kui ekskavaatorijuht kogemata kopaga kabiini pihta oleks äianud. Ka Pronjakin oleks lõppude lõpuks instruktsiooni peale vilistanud ja poleks enam välja roninud, aga Anton varistas koorma paaril korral veokasti keskpunktist mööda. JAZ-id ei kartnud nii väga viltuvajumist, pealegi võidi neil teise kopatäiega asja parandada, Pronjakinil aga tuli koorem maha puistata ja uuesti sappa seista. Lääbakile vajunud veokastiga oli vaevarikas ja ohtlik mäkke tõusta. Tulivihaselt kirudes näitas ta Antonile rusikat, too aga ainult irvitas ja tegi ta pika signaaliga kurdiks.

Pronjakin lootis oma mahajäämist lõunavaheajal heaks teha — söök oli tal kaasas —, aga selleks tunniks oli karjäär lõhkajate valduses ning sireen kihutas kõik üles.

Garaaži tagasi pöördudes oli ta väsinud, vintsutatud ja tige. Jõudnud hoovi, istus ta kaua kinnisilmi kabiinis, kuigi ta oleks pidanud auto üle vaatama ja puhtaks pesema, kummidesse õhku juurde pumpama, õli lisama, paagi diislikütusega täitma ja filtritest musta kleepuva sette ämbrisse laskma.

«Miks sa nii norgus oled?» küsis Matsujev. «Kas diisliving lõi pähe? Hoia aknad lahti. Ja käi sagedamini õhu käes.»

Pronjakin ei kuulnud teda. Ta ronis maha ja vaarus väheke. Ta mõtles neetud riivi peale.

Hommikul otsis Pronjakin ehitusplatsilt peenikese veetoru, kinnitas selle traataasade abil veokasti serva külge ja ühendas vasakpoolse riiviga. Parempoolse otsustas ta mängust välja jätta, senikaua kui ta veel midagi välja nuputab. Varras oli niiviisi seatud, et ta võis kabiini astmelaual seistes veokasti luuki avada ja sulgeda. See oli juba saavutus.

Samal päeval proovis ta oma leiutist. Koorma mahapaneku koha lähedal keeras ta hoogsalt ringi ja veeres vabakäiguga orukalda poole, tõstes ühtaegu veokasti. Seejärel ronis ta astmelauale. Kogu nõks seisis selles, et koorem pudeneks maha just sel hetkel, kui tagarattad jäävad silla servale seatud tõkkepalgi taha pidama, et riiv oleks selleks ajaks juba lahti tehtud ja ta ise istuks jälle kabiinis ega magaks maha vaevalt tuntavat müksu, vaid vajutaks õigel ajal pidurile. Esimesel korral pidi ta äärepealt järsakust alla veerema, järgmine kord pidurdas enneaegu, ning alles neljandal või viiendal korral reageerisid tema närvid ja lihased müksule õigeaegselt ja hakkasid vähehaaval harjuma. Nüüd võis ta riivi sulgeda ning veokasti käigu peal alla lastes teele asuda. Tänu sellele võitis ta juba poolteist minutit.

Seejärel tuli ta mõttele, et riivi võib sulgeda hoovõtu ajal. Ta pahvatas koguni naerma ja sõimas end kolmekordseks idioodiks, et ta kohe sellele ei tulnud. Nüüdsest peale andis ta pärast lühidat vahegaasi täiskäigu ning ronis siis astmelauale vardaga mässama. Ta rippus ühe käega veokasti servast kinni hoides, selg sõidusuunas, sikutas ja pööras teise käega ägedalt varrast, auto aga võttis samal ajal hoogu. Oleks ta juhtumisi maha kukkunud, siis oleks auto edasi sõitnud ja vististi palju kurja teinud. Tema aga ei mõelnud sellele. Ja ta ei teinud väljagi, et talle vastu tulevad autojuhid, kes täie kiirusega mahapaneku koha poole sõitsid, kahvatasid ja kähku kõrvale pöörates kurja vandusid. Lõppude lõpuks, neil polnud ju vaja astmelaual kõlkuda. Neil ei tulnud teha seitset otsa rohkem. Pealegi oli Pronjakin kindel, et midagi hirmsat ei juhtu: auto sõitis need kaheksakümmend või sada meetrit avaral väljakul, mis oli ringipööramise jaoks tasaseks tambitud ja võsast puhastatud. Kui masin teele jõudis, istus ta juba rooli taga.

Paaril korral läks see Pronjakinil ilma sekeldustete läbi. Aga vahetuse lõpu poole, kui autojuhid juba ära väsisid, pidurdas üks neist järsult, keeras Pronjakinile põiki ette ning hakkas teda roppu moodi kiruma. Ta sõimas ükskõikse käheda häälega, aeg-ajalt väsimusest silmi kinni lastes, hoolimata ummistusest, mis üha suurenes, ja meeleheitlikest signaalidest tema selja taga.

Ta lõpetas sõimamise otsemaid, kui Matsujev mööda teeperve nende juurde sõitis.

«Kas see vigurivänt on sinu mehi?» küsis närviline autojuht, osutades oma kõvera, pahkliku sõrmega Pronjakinile.

«On jah minu brigaadist. Aga mis sa lärmad?»

«Täitsa tsirkuseakrobaat!» ütles närviline autojuht imetlusvarjundiga. «On nad sul kõik niisugused? Silmad kukla taga.»

«Sina sõida oma teed,» kortsutas Matsujev kulmu. «Küll me ise klaarime, kus kellelgi silmad on.»

«Seda minagi räägin; ega ilma klaarimata sellest aru ei saa.» Ta rahunes ning sõitis ära, ja nüüd said ka teised mööda.

«Võiksid ikkagi ettevaatlikum olla, Viktor,» soovitas Matsujev. «Tema muidugi pabistas, aga sina kah... Ära inimesi ilmaaegu õrrita.»

«Kas ma sõitsin talle otsa?» küsis Pronjakin ägedalt.

«Ei sõitnud, aga oleksid võinud sõita.»

«Pabistagu siis, kui ma otsa sõidan.»

Matsujev ei vastanud ning peitis oma silmad turris kulmude varju. Tema mootor hakkas möirgama.

«Ma tahaksin teada,» hüüdis Pronjakin, «kuidas ma muidu saan seitse otsa rohkem teha? Kas see on minu süü, et teil nii idiootlikud normid on?»

«Ega mina norme määra,» ütles Matsujev ja sõitis ära.

Pronjakin sülitas teepervele ja sõitis samuti minema, võttes järsult hoogu. Ta ei võinud ega tahtnud mõelda sellele, et peab alla vanduma ja loovutama kõik, mida ta oli juba saavutanud.

Sel päeval sai ta ikkagi normi täis ja tegi koguni kaks otsa üle normi.

See polnud veel see, millest ta unistas, aga ta teadis, et kõik muu sõltub teistest minutitest, mis ta kindlasti samuti võidab, kui ta mootorist viimase välja võtab, kui ta õpetab Antoni tembutamata koormat keset veokasti panema ja kui ta ikkagi riskib paaril korral kellestki karjääri laskumisel mööda ajada.

«Ma näen, sa oled uljas sell!» ütles talle Matsujev, kui nad olid autod porist puhtaks kraapinud, pesnud ja garaaži ajanud. Ei tea, kas ta ütles seda laituseks või kiituseks. «Sõidad nagu noor jumal, näitad kõigile tagatuld.»

«See meie elu ongi,» vastas Pronjakin end aegamisi oma mõtetest lahti kiskudes. «Ega sul midagi selle vastu ei ole?»

«Vaata kus mees!» sõnas Matsujev naeratamata.

Teised vaikisid ja piidlesid Pronjakinit silmanurgast. Nad sammusid ruttamata asula poole mööda betoonteed, millele langesid juba loojangueelsed oranžid valguslaigud.

Asula oli kõrgendikul, silla taga, mis viis üle kõrkjatesse kasvanud kitsukese jõe. Tundus, nagu oleks kellegi kordaarmastav käsi selle asula tema eri värvi katustega keset noort metsa laiuvale künklikule lagendikule paika pannud. Katuste kohal lendlesid tuvid, kuskil põrises uut tänavat tasandav buldooser ning kostsid lapsi koju kutsuvate naiste õhtueelsed huiked.

«Mina ei pillu kellelegi kaikaid kodarasse,» lausus Pronjakin pooleldi naljatoonil, pooleldi tõsiselt. «Igaüks suudab teha sama, mida mina. Kas pole nii? Ja kui ta vaeseke ei suuda, kes siis süüdi on?»

Nende tutvuse algusajast, esimestest hetkedest oli midagi kaotsi läinud. Pronjakinile ei meeldinud, et see kadus liiga kiiresti.

«Seda'nd küll,» vastas Matsujev ebamääraselt. «Aga siiski, kas sa ei karda, et mõni hakkab sinu peale viha kandma?»

Pronjakin nägi äkki selgesti, kuidas ta nende nina all järsult ringi keerab ning autosignaalid ja sõim talle järele kostavad. Muidugi, ta ajab neil närvi mustaks. Eriti siis, kui ta tagasi vahtides astmelaual kõlgub.

«Pole viga, harjun ära.» ütles ta väsinult ning lepitust otsides. «Kellelegi sest häda ei tule.»

«Mida rutem, seda parem,» muigas Matsujev. «Muidu ajad kellegi kogemata kombel alla või lendad ise kraavi.»

«Eks ma ise kannata.»

«Aga kes vastutab?» küsis Matsujev. «Kas Rooma paavst? Matsujev vastutab.»

Nad hüppasid üle kraavi ja läksid mööda metsateed, mis oli otsem. Põõsad kahisesid tuule käes. Mööda seda laia ja asfaltkõvaks tallatud jalgrada käidi suvel ja talvel kaevanduses. Rada oli juba unustanud, millal seal rohi kasvas, aga põõsaste oksad olid terved, kuigi inimesed neid alatasa riivasid.

«Vaata, kui ma tuletõrjes teenisin...» alustas äkki Kositškin.

«Oleme kuulnud,» ütles Fedka. «Sidusid oma käed auto külge?»

«Ei, midagi hoopis muud. Lugu oli sedasi, et meil oli ülem . . . Mihhail Denissõtš . . . Võttis kätte, idioot, ja võitis «Moskvitši». Temast kirjutati isegi ajalehes: «kod. Em De Semjonov, suure võidu omanik, ilmus meie kauplusse.» Ikkagi kuulsus. Aga muide, nädala aja pärast sõidutasin ta haiglasse. Arvas teine, et kui tal on spidomeetri peale kirjutatud sada nelikümmend, siis peab ta säherdust kiirust kogu linnale demonstreerima. Misjaoks tal muidu «Moskvitš» on? Ja misjaoks temast muidu ajalehes kirjutati? Noh, ja lendaski, selge see, vastu posti. Mul muidugi polnud suur vaev teda haiglasse viia. Palun, ole nii lahke! Aga miks siis ilmtingimata vastu posti? Kas siis sedasi ei või, et ütleme, post on paremat kätt, sina aga sõidad temast vasakult mööda? Või vastupidi?»

«Mis sa jamad?» küsis Fedka.

«Ma ei jama,» solvus Kossitškin. Tema kollane nägu tumenes pahameelest. «Sa oled minu kõrval poisike, aru said? Kuidas sa tohid mulle sedasi öelda?»

«Aga mis see post asjasse puutub?»

«Ise oled post. Ega ma postist räägi. Ma räägin elust. Poste on palju, aga elu on üksainus. Ma sõidutasin sõja ajal kindralit — väga vapper kindral oli mul, sai Dnepri eest kangelase tähe. Ma ise olin ka hakkaja poiss, mitte niisuke nagu praegu, — ma polnud tookord kahtekümmendki täis. Aga ikkagi, niipea kui pommitama hakati või niisama mingi kõmakas käis, pugesime me temaga kas või seinaprakku ja pidasime hinge kinni. «Petia,» ütles tema, «ma armastan väga elu ja soovin sulle sedasama.» Tjaa, Viini all sai ta siiski surma . . . Näe, vaata, sisalik vudib. Kae, kuidas ta reo vingerdab! Arvad, et tema ei taha elada? Kas tahad, mis?» küsis ta sisalikult.

Väike roheline sisalik ronis harkisjalu oksale ja tardus liikumatuks. Tema salatikarva soomustega kaetud kael tuksles vaevalt märgatavalt. Kossitškin ajas end sirgu ja astus sammu tema poole. Sisalik lipsas vilksti kuivade puulehtede alla.

«Närviline,» ütles Kossitškin. «Aga muide, saba annab ta sulle rahumeeli ära. Temal pole ilust kahju. Uus kasvab tal nigelam. Tjaa, loodus on selle asja kavalasti seadnud, mis? Aga mitte eriti. Teise saba annab talle, aga teist elu ei anna . . . Sedasi, kulla Vitja.»

«Mis Vitjal sellega tegemist on?» küsis Võhristjuk.

«Küll ta teab,» ütles Kossitškin. «Ta on tubli autojuht ja

muutub päev-päevalt aina tublimaks. Aga täna puudus vähe, et ma oleksin ta läbi sõimanud, endalgi hakkas vastik. Oleksin ma veel mõnda ogarat jalakäijat sõimanud, aga omasugust sohvrit! See on juba draama. See paneb mõtlema, Vitja. Sa tahad tööd tehes kogu ihurammu välja panna? Ma saan sinust aru, olen ise noor olnud. Pane siis pealegi kogu ihuramm välja, ainult ära tolgenda astmelaual, kui sul on kõige õigem kabiinis istuda ja silmad lahti hoida. Nõnda on endal rahulikum ja teistel kah. Sest mis on autojuhi elu? Päev läbi närvid huugavad.»

Päike vajus üha madalamale ja kadus puude taha. Metsaalune oli äkki täis pikki varje ja päikese käes sätendavat udu, mille tagant silm ei seletanud enam asulat. Ülal aga paistsid imeselgesti roosaks värvunud pilved ja kitsas violetne taevaviirg. Mets jäi kuidagi korrapealt vaikseks, nii et sammude sahinatki oli kuulda.

«Seda ilukest küll!» ohkas Võhristjuk. Ta kannatas siiralt ja kibrutas otsaesist kogu selle kõneluse kestel, mis talle ilmselt vastumeelt oli. «Hingatagi on imekerge. Eluaeg hingaks nii, surmatunnini!»

«Ah meeldib?» küsis Kossitškin. «Aga mistarvis siis aru kaotada? «Maak! Maak!» Noh, mis siis, et maak? Muidugi, eks ta ole, igaüks veab parema meelega rauda kui aherainet. Inimeseski on rauda, ma ei mäleta, mitu protsenti. Aga milleks närveerida? Ütleme, kui on saatusest määratud, et see maagike peab reedel lagedale tulema, siis esmaspäeval ta ennast sulle niikuinii näole ei anna. Ja jumal temaga! Kas tõesti peab selle pärast oma elu rikkuma? Näe, arstid räägivad: üks päev närveerimist teeb inimese elu kuu aega lühemaks.»

«Rumal jutt,» lausus järsku Menjailo. «Milleks me siis siin elame? Milleks siin linna ehitatakse? Et me liivas songiksime? Seda maaki ootab võib-olla kogu meie maa. Homjakov räägib kah, et me polevat veel midagi vastu andnud. Sellepärast ei sõida ka näitlejad meie juurde. Ja tuuakse kõige närusemaid filme. Ja õiguś kah. Riik matab siia raha, meie aga pole talle veel tühjagi andnud.»

«Mida sa sellega öelda tahad, Proša?» küsis Võhristjuk nukra häälega.

«Seda, et meie kõikide elu läheb kergemaks, kui maak käes on. Sõber kirjutas mulle Kurski lähedalt, Mihhailovski karjäärist, et kui maak kätte saadi, läks elu kohe kergemaks. Filmid, näitlejad, kauplus võid täis, riidekraami

toodi igasugust. Sellepärast, et nad hakkasid midagi vastu andma. Vitka aga, saad aru, sülitab selle peale. Tema tahab ainult rohkem otsi teha, raha teenida.»

«Kust sina tead?» küsis Pronjakin.

Menjailo vahtis mornilt enda ette maha. Ta oli öelnud arvatavasti kõige pikema tiraadi oma elus ning nüüd oli tal raske sõna suust saada. Aga ta ikkagi sai:

«Ära vähemalt teisi sega.»

Mets lõppes ning jalgrada viis nad jälle betoonteele.

«Sa ruttad ülearu, Viktor,» ütles Matsujev. «Mina, näe, olen siin sellest ajast, kui esimene nael puusse löödi, elasin koos naise ja tütardega telgis. Ja ega teisedki, keda ma tunnen, kõike korraga kätte saanud. Sinul aga olgu kõik kohe olla. Ei, oota, anna teistele aega sind läbi katsuda, las nad söövad sinuga koos kolm puuda soola ära, siis tule oma nõudmistega.»

Edasi mindi vaikides. Fedka ajas oma paksude huulte vahelt vilet ja vihtus oksakesega silla käsipuud. Võhristjuk jooksis alla nägu pesema ja tuli tagasi, juuksetukk märg ning rinnaesine pritsmeid täis. Ja tema nägu oli jälle otsekui valust krimpsus.

Vaikides tõusid nad künkale ja sammusid piki laia, ammu asustatud tänavat, möödusid peenramaadest ja eesaedadest, kus kasvasid päevalilled, tomatid ning roosipõõsad.

Matsujevi maja juures jäid nad seisma. Tänav lõhnas tolmust, härtsinud kartulivartest ja hanesõnnikust. Matsujevi maja asus hõreda helesinise tara taga sügaval eesaias ning oli üleni kellukaõitesse ja luuderohtu mattunud. Punasel katusel pöörles tuulelipp ja seisis T-kujuline antenn, millel jalutas paarike uperpalltuvisid.

«Eh, poisid,» ütles Võhristjuk unistavalt, «oleks tore, kui me kõik ühel tänaval elaksime. Oleks kohe rõõm koju tulla. Mõnuled tunnikese, kalpsad näiteks üle aia Menjailo poole doominot klõpsutama. Või, ütleme, Fedka juurde magnetofoni kuulama. Kõige moodsam muusika. Ja plikad olgu nägusad.»

Matsujev muheles vaikides ja pistis kõigile jämeda harali sõrmedega kämbla pihku.

«Nõnda on asjalood,» ütles ta Pronjakinile, kes ei suutnud tema majalt pilku pöörata.

«Hea küll, brigadir,» venitas Fedka vastu tahtmist.

«Lõpeta oma manitsuskõne. Vitka kirjutab selle kõik kõrva taha. Õigus?»

«Ammu kirjas,» vastas Pronjakin ennast vaos hoides.

«Kui nii, siis on praegu kõige õigem aeg sammud «loomaaia» poole seada. Ja jutul lõpp!»

«Mis puhul sinna?» küsis Matsujev.

«Aga miks ka mitte?» küsis Fedka.

Trepile tuli Matsujevi naine, väga tõmmu ja priske, ning nagu paljudel siinsetel naistel, oli tal pearätik üle otsmiku tõmmatud, ehkki päike oli juba loojas. Ilmselt oli ta äsja magamast tõusnud.

«Tulite värsket õhku hingama, nagu ma näen, Tatjana Nikitišna?» küsis Fedka galantselt soni kergitades. «Tore õhtu!»

«Tore jah,» kinnitas Matsujevi naine. «Ma näen, sa ise oled kah päris tore. Kuhu sa neid meelitad?»

«Vaja väike nõupidamine korraldada. Kogemuste vahetamise asjus.»

«Ahah!» ütles Matsujevi naine. «Aga mul on sõstranastoikat. Tuleksite parem tuppa ja vahetaksite viisakas kohas kogemusi, mistarvis seal «loomaaias» endale häbi teha.»

«See on vast naine!» kiitis Fedka vaimustatult. «Teid, Tatjana Nikitišna, peaks kätel kandma.»

Fedka avas jalgvärava ning hakkas esimesena tantsiskledes minema mööda kõrget betoneeritud aiateed, mis kulges mustsõstra- ja karusmarjapõõsaste vahel.

«Ruttu, mehed-vennad, enne kui Tatjana Nikitišna ümber mõtleb!»

Juhtus nii, et keegi ei kutsunud Pronjakinit kaasa. Ta oli ju uustulnuk ja ei olnud kordagi käinud selles majas, mida nemad arvatavasti üsna tihti külastasid, ja talle oli vaja erilist küllakutset, selles oli ta kindel. Pealegi nägid nad, kuidas ta värava taga viivitas, ning keegi ei kutsunud teda ega küsinud: «Mis sa ootad?»

Mõttetu, näole kleepunud muigega pööras ta neile selja ning läks edasi oma ühiselamu poole; tänav oli sel kellaajal kummaliselt tühi. Ta oli oodanud, et teised ise märkavad teda kutsuda, ning valmistunud kaua vastu punnima. Nemad aga ei teinud väljagi, ei kutsunud.

«Nii,» mõtles ta, «tähendab, ma astusin neile konnasilma peale. Nemad arvasid, et vaja see mees puksiiri võtta, kaadrit kasvatada, aga näe, temal pole enam kas-

vatamist tarvis, ta võib ise kõigile silmad ette anda. Nüüd on neil hirm nahas!»

Hingepõhjas oli ta valmis uskuma, et päriselt nõnda see vahest siiski ei ole, kuid solvumus sai temast võitu, sest ta ei teadnud õieti, keda süüdistada. Kes on süüdi, kui su soov teistest ees olla liiga vara ilmsiks tuleb ning keegi millegipärast ei usu, et sul on õilsad kavatsused? Teiste kohta öeldakse: «Tõsine töömees!», sinu kohta aga: «Ronib raha pärast nahast välja,» ehkki nii sina kui ka need teised teete õigupoolest üht ja sama! On see sul näost näha, või mis? Aga mille poolest sa Matsujevist halvem oled? Või Menjailost? Või Võhristjukist? Mis saladus see on, mida nemad teavad ja mida sulle pole antud teada?

Kogu õhtu luusis ta ringi ega osanud endaga midagi peale hakata. Ta käis korra tantsupõrandalgi ära, kuid ei leidnud millegipärast tüdrukut, kes oleks vastanud tema maitsele, ja pöördus tagasi oma tuppa, kaotas seal võidurõõmsale Antonile kolm partiid järjest, pani siis ülikonna kappi ning heitis vara magama.

«Vahest oleks hea,» mõlgutas ta suitsu tõmmates, «kui me tuleksime kõik kokku ja ma ütleksin neile: «Teate, mehed-vennad, ma tunnen, et siin on mul üks kitsaskoht ja teil samuti, aga me võiksime ju midagi ette võtta ja näidata teistele brigaadidele, kuidas Luukas õlut teeb.» Jah, võiks ka nii, ainult et nemad ei taha minu algatusega kaasa lüüa. Näe, kuidas nad keema läksid, kui ma kaks otsa rohkem tegin... Ei meeldi — nad ise saavad hädavaevu normi täis. Aga mis neil minuga asja on?»

Kaua vähkres ta öösel, saamata sõba silmale. Ta kuulas, kuidas tuul laulis ning kuskil kaugel, justkui seitsme maa ja mere taga kõmas kõu, ning mõtles, et kui tema elus seisab ees mingi murrang, siis sündigu see juba kiiremini ja valusamini, kui nii olema peab!

«Mõelgu, mida tahavad. Ega ma neile käsualuseks või õpipoisiks tulnud. Ma olen sõjaväes maastikuautosid juhtinud, olen ekskursante Ai-Petrile sõidutanud, nii et tuul tuhises, kuigi seal on hullemad teed... Mul on vaja teenida, et oma elamist inimese moodi sisse sättida. Siis võin ma kas või kümme normi tasuta täita, palun väga. Sina närveerid küll omajagu,» see käis niihästi Matsujevi kui ka Fedka ning arvatavasti terve brigaadi kohta, «aga pärast lähed koju ja naine ootab sind, naine nagu suhkru-

sai, ja kodu on sul «Gastronoom» ja kaubamaja ühtekokku, ja küllap mootorrataski seisab kuuris. Miks siis mina pean võõraste juures toanurgas konutama ja teiste norskamist kuulama?... Ei, kas või hing seest välja, aga ma rügan end järje peale. Siis oskan minagi hea olla — justament nagu sina. Selge?»

Viimase sõna pahvatas ta tahtmatult valjusti välja. Naaberkoikul kerkis Antoni sasipea, ja kähe, räme hääl küsis:

«Mis sul on, kas tahad partiid päästa? Käi lipuga — kõige kavalam.»

«Maga edasi.»

«Inimene on arust ära,» ütles pea nõrga häälega ja vajus padjale. «Mängis enda ogaraks...»

Pronjakin pigistas hambad kokku ning pööras näo seina poole. Ja otsustas korrapealt ning kaljukindlalt: «Elan oma aru järgi. Nii on parem. Kui töökäsud kokku arvatakse, eks me siis näe, kes meist kõige kangem mees on.»

Selle mõttega ta uinuski, karmil tõmmul näol kahjurõõmus muie.

Läbipaistmatult hall ja lame taevas oli madalale garaažide kohale vajunud. Näis, nagu oleks ta autode upakil veokastidest kõigest meetri võrra kõrgemal. Kabiini seintel, ukselinkidel ja tinast karudel, mis olid kaotanud läike, pärlendas kaste.

Pronjakin läks oma auto juurde, vatikuub ühel õlal. Ta viskas selle istmele ja käivitas mootori. Siis tuli ta välja, avas kapoti ja hoidis peopesi mootori kohal. Talle meeldis niiske külma käes seista, käsi soojendada ja teada, et kabiinis on soe. Tema kõrval askeldas morn Fedka, kes polnud vist pärast eilset veel pead selgeks maganud.

«Hommikust.» ütles Pronjakin. «No kas tegite eile kõvad grammid?»

Fedka naeratas uniselt ja vaatas talle niisuguse pilguga otsa, nagu näeks ta teda esmakordselt.

«Miks sa plehku panid?»

«Kas seda siis märgati või?» küsis Pronjakin ja kehitas õlgu. Ta tahtis näidata, et ta pole sugugi solvunud, nemad aga on teda ikkagi solvanud.

«Naljavend oled,» ütles Fedka.

«Tõesti?»

Fedka vaikis viivu ja küsis:
«Kas sa vinkelkruvikeerajat annad?»
«Mis siin küsida? Võta!»
«Ei, polegi vaja,» lausus Fedka. «Harilik ajab asja ära. Aga sina oled ikkagi naljavend.»
Gena Võhristjuk kuulas mootorit ja kratsis kõrvatagust. Silindrid töötasid ebaühtlase metalse kolinaga ning summutajast tuli paksu musta suitsu, nagu siis, kui pihustiavad on ummistunud. Gena kibrutas valuliselt otsaesist. Ka Kossitškin oli äreva näoga tema mootorit kuulama jäänud. Menjailo põrnitses kalgilt ja pilku pööramata karu, pühkides õliste kaltsudega käsi. Matsujev vaatas silmanurgast Pronjakini poole ja pistis pea üleskergitatud kapoti alla.
Garaaži juurest sõitis Pronjakin viimasena välja. Ta oleks võinud neist kõigist ette minna juba enne karjääri, aga ei tahtnud neil kohe pinnuks silmas olla. Ükspuha, ta teeb selle esimese otsa ajal tasa ning siis ta alles näitab, mida ta suudab. «Katsu sa mu kallal siis veel urgitseda,» mõtles ta rahulikult ja tigeduseta. «Käed ei ulata. Kunst oli siia kohta saada, aga kohal püsida ma juba oskan.»
Ta tegi kolm otsa ja alustas neljandat, kui äkki hakkas vihma tibama. Ta nägi higisel tuuleklaasil värelevaid siksakilisi niresid ja tema tuju langes. «Nüüd on kõik läbi,» ütles ta endale. «Nüüd lähevad nad oma kolmeteljelistega sinust viuhti ette.» Aga karjääri juurde jõudes nägi ta oma üllatuseks kõiki brigaadikaaslasi väljasõidutranšee lähedal lagendikul. Nad nagu ei kavatsenudki karjääri tagasi sõita. Isekallutajad seisid rivis, muljudes saviste kummidega rohtu maadligi.
Pronjakin peatus ja pistis pea pihupeene vihma kätte.
«Kas tõesti hakatakse jälle lõhkama?»
«Sajab, kas sa ei näe?» ütles Fedka. Ta tiris kabiini alt labida välja ning hakkas kummidelt punakat savi maha kaapima.
«Mis sellest, et sajab?»
Matsujev sirutas talle otsa vaatamata käe ette ja liigutas jämedaid sõrmi.
«Märjal teel auto ei vea üles. Kobi välja, sirutame konte.»
«Kas kaua?»
«Seda uuri taeva kantseleist järele.»

«Aga kas midagi teele puistata ei saa? Kruusa, killustikku. Pagan teab mida, kas või soola.»
«On puistatud. Ei aita. Ise tassid alumistelt horisontidelt savi peale.»
«Nii,» ütles Pronjakin. «Nii. Tähendab, me akteerime tänase päeva? Oleme justkui sinisel lehel?»
«Akteerimegi,» ütles Matsujev. «Oma garantiitasu — viiskümmend protsenti — saad sa kätte.»
«Nii et kakskümmend üks rubla?»
«Nii neh.»
Pronjakin ajas oma MAZ-i rivi lõppu ja tõmbas vatikuue selga. Ta seisis tee ääres ja vaatas töntsilt, kuidas saabusid teiste brigaadide isekallutajad. Sõnakehvad, mornid autojuhid viisid oma masina teise, kolmandasse, neljandasse ritta, seiskasid mootori ja ronisid välja. Sellest silmapilgust polnud vihma nende jaoks enam olemas. Seda kihulaseparvega sarnanevat uduvihma kartsid ainult autod, hirmuäratavad, metsikult võimsad autod.
Pronjakin lonkis aegamisi kontori poole. Karjäärist roomasid äravaevatult urisedes välja viimased isekallutajad; nende rattad libisesid ja tagaotsad vänderdasid nagu kepslevail hobustel. Kontori trepil aga lõid ühed juba dominot, teised sõid vaikides, leivakäärud ja vorstijupid või sinakad kõvaks keedetud munad ja tomatid ajalehele laotatud, ning vahtisid tühja, tardunud pilguga enda ette mudasse.
«Võta istet,» ütles Matsujev. «Pole midagi, küll harjud.»
«Eks ma harju,» vastas Pronjakin.
Ta istus kössis, käed vatikuue all, ja tema laubal oli pinev korts. Matsujev tõusis püsti ja istus mängijate juurde. Nood klõbistasid dominokividega märgadel trepilaudadel ja vahetasid tasaseid hüüatusi:
«Poisid, ma passin.»
«Hale sell. Sina ka passid?»
Sõrm kiuksatas valjusti märjal puul.
«Meie käik. Ma panen mõlemasse otsa topeltnumbri.»
«Mõtle, tohman, mida sa käid! Kas sa ei taipa, et ma olen plindris?»
«Mis mind küll siia ajas?» mõtles Pronjakin. «Kui palju ma olen sõitnud, mäherdustel teedel, savis, olen difrini mudas istunud ja pakase käes stepis väljasurnud mootoriga jännanud. Eales poleks ma osanud arvata, et säherdune vihmatibake võib mul sõidu seisma panna. Viletsa

koha otsisid endale, Pronjakin. Kas sa ei taipa, et sa ole plindris?»

Kontoriuks avanes ja karjääriülem tuli välja. Tal ol õlgkübar viltu peas ja sinine kulunud vihmamantel ol talle väike: käistest paistsid peaaegu küünarnukini välj tema kondised raskete kämmaldega käed. Ülema põsed j terava kõrisõlmega kael olid mustendavas habemetüü kas. «Ta on vist tõotanud, et ei aja enne habet, kui maak käes,» arvas Pronjakin. Ülem vaatas sadu, pilgutas silm ja tõmbus kühmu.

«No kuidas läheb, seltsimehed doominohaiged?» küsis ta. «Muudkui klõbistame?»

Mängijad tõstsid pilgu tema poole ja keegi vastas:

«Mis meil muud üle jääb?»

«Jah, muidugi,» ohkas Homjakov. «Muud ei jäägi üle.»

«Viimaseid päevi klõbistame. Kui maagini jõuame, ei siis enam saa aega klõbistada.»

Homjakov muigas.

«Teiega jõuad küll maagini. Nagu veidi tibab, nii on teie jaoks juba liiga märg.»

«Ilmaaegu räägite nõnda, Vladimir Sergeitš.» lausus Matsujev, mõlemad doominokive varjavad pihud enda poole pööratud. Kivid kadusid tema peopessa sootuks ära ja ta uuris neid, huuled torus. «Kas siis ainult meil märg on? Küllap Lebedis kah mulistavad. Ja Mihhailovskojes samuti.»

«Tõsi ta on,» ütles Homjakov. «Lebedis võtsin ma ise kellaga aega: viie minutiga leotab vihm tee pehmeks.»

«No mis te siis tahate?» küsis Matsujev. Ta rääkis tabamatu üleolekuvarjundiga nagu ikka vanem inimene, kes allub piimahabemele. «Meil on ikkagi sügavam. Ja teistsugune savi. Karjäär kah kitsavõitu. Hea veel, kui see lugu nädalaga lõpeb. Aga mis siis, kui terve september ja oktoober läbi valab vihma?»

«Ei ta vala,» ütles Homjakov veendunult. «Meteoroloogid lubavad kuuks ajaks imeilusat ilma. Ja siis on juba külmad ukse ees.»

«Ukse ees, aga mitte veel käes. Ja usu sa meteorololle! Nad lubavad alati imesid. Augustis lubati kah head ilma.»

Homjakov vaikis hetke ja astus trepist alla.

«Belgorodist helistati,» ütles ta. «Küsiti: «Kas teil vähemalt üks brigaad töötab?»»

«Kinni!» ütles Matsujev mängijatele. «Lugege silmad ära!»

Doominokivid hakkasid nobedasti klõpsuma. Homjakov vaatas üksluist taevast, pea kuklas.

«Imelikud inimesed!» ütles ta, väristades kõhna õlga. «Mida saab teha üksainus brigaad? Kas neil on seda ajalehe jaoks tarvis, või mis?»

«Teie, Vladimir Sergeitš, soovitage neil aknast välja vaadata. Nende pea kohal nähtavasti ei tilgu. Nad ei tea, mis meil siin lahti on. Rattad käivad tühjalt ringi. Savi. Järsud teed. Kes siis sundida võib?»

«Sundida ei saa loomulikult kedagi,» ohkas Homjakov. «Ja see kõik on väga täbar lugu, sõber Matsujev. Peaks vist pumbamajas lukkseppade juures ära käima — kuidas seal asjad on...»

«Käige jah ära,» andis Matsujev nõu. «Ega nad seal Belgorodis üksi südant valuta. Eks töö ole meilgi südame peal...»

Homjakov hakkas kõhkleval sammul oma ketsidega läbi muda sumpama, pikad koivad harkis, püksid poripritsmeid täis. Vihmamantel lotendas tema õlgadel justkui riidepuul. Siis jäi ta korraks seisma.

«Kuule, Matsujev, kui üle läheb, ärge te siis enam aega viitke. Oleme rääkinud?»

«Meie aega ei viida,» tõotas Matsujev. Ja lisas tasem: «Poiss on murest mustaks läinud. Närveerib. Arusaadav, ta pole ju veel ise maaki kätte saanud, ainult õppis instituudis, mis asi see on. Aga mis neile seal instituutides ka õpetatakse? Puha raamatutarkus...»

Vihma udutas veel tund aega, siis läks sadu üle. Põgusalt ja tuhmilt piilus alla päike. Aga tuli veel kaks tundi oodata, enne kui karjääris savi ära kuivas, ning brigaad ei täitnud sel päeval poolt normigi.

Järgmisel päeval oli sama lugu, ja see kordus päevast päeva üksluiselt ning täpselt justkui sõiduplaani järgi. Uduvihm, mis savi libedaks tegi, ei lasknud inimestel maagi juurde akent raiuda. Ta andis neile selleks liiga napilt aega. Pronjakinil võimaldas ta kaks või kolm, haruharva neli otsa teistest rohkem teha, ja kui nädala pärast palka maksti, sai ta vähem kui ükski teine, sest ta oleks pidanud rohkem ära tegema.

Ta pigistas raha valgeks tõmbunud sõrmede vahel ning ähvardas mõttes sünget, vesist taevast. Oleks ta usklik

olnud, siis oleks ta jumalale etteheiteid teinud, aga et ta polnud usklik, siis sõimas ta jumalat kõige vängemate sõnadega. Ja läks üksi mööda ligedat betoonteed läbi tilkuva metsa asula poole, komistades paksus udus.

Sel õhtul leidis ta padjalt naise kirja. Ta heitis voodisse, nagu oli, kummisäärikud jalas ja vatikuub seljas, — seda polnud temaga varem juhtunud — ja käristas paberossi järades ümbriku poolviltu lõhki.

«Mu kallis Vitjake,» kirjutas naine suurte tähtedega nagu laps, kusjuures realõpud kippusid allapoole. «Ma lihtsalt ei tea, kuidas sind tänada, et sa mind ei unustanud ja mulle sõnumeid saatsid. Isa norib ja ema on nüüd temaga ühel nõul, räägivad aina: «Sinu mees laskis su juurest jalga, nüüd ta vist lööb seal üleaisa, on endale mõne teise leidnud. Otsi sinagi endale uus, kuni pole hilja.» Sa oled neil lihtsalt pinnuks silmas. Aga keda ma peaksin otsima, ma ju tean, et sa lööd küll üleaisa, aga mind ei unusta. Sest me oleme palju üheskoos läbi elanud. Vitjake, mul on nii hea meel, mitte enam enda, vaid sinu hea käekäigu pärast. Sa ütled küll, et mul pole veel häda midagi, aga sa oled ju alles üsna noor, tahad elada, lõbutseda, kes võib seda sulle ette heita? Vitjake, ma teen kõik, nagu sa käskisid, las ma ainult annan kõik oma vahetuskaaslasele üle, ta on mul tubli. Voodi ja kapi müün ma muidugi maha, mis neist hoida, ja muidugi sõidan ma sinu juurde, Vitjake. Kus mu koht siis mujal on kui sinu juures? . . .»

Edasi Pronjakin ei lugenud. Ta pani käe kirjaga kukla taha ja suitsetas ja kuulas kõuekärgatusi.

Kui kaua Pronjakin ka oli maailmas elanud ja ringi rännanud, ta polnud veel kunagi näinud niisugust äikest nagu see, mis siin Kurski magnetilise anomaalia kohal öösiti möllas, kui ohtratest, pillavalt helendavatest haralistest välkudest lõhestatud taevas mitmeks pikaks sekundiks pimestavalt valgeks läks, nii et oleks võinud pori seest sõrmkübara üles leida, ning valjuhääldaja, mida oli unustatud välja lülitada, pildus pikki hõbedasi sädemeid. Kõuemüringi kestis nii kaua, nagu oleks mitme kilomeetri pikkune püssirohulaeng ühest otsast põlema süüdatud.

Pronjakin tõmbas paberossi lõpuni ja viskas voodi taha. Siis libistas ta jalad põrandale, ajas end istukile ning nööpis vatikuue rinna eest lahti.

«Läheb lahti, mis?» ütles ta Antonile.

«Mis asi?» küsis Anton. Ta lamas koikul ja luges raamatut «Ka üks on võitlusväljal sõdur».

«Võtame kärakat,» ütles Pronjakin. «Kas sul on? Või lähme toome?»

«Mis sa nüüd? On sul tõsi taga?»

«Mh-mh . . .»

«Ei, kas ikka tõesti?»

«No ma ju ütlesin sulle . . .»

Anton vibutas jalgu, mille otsas olid auklikud sokid, ja tõusis istuma; raamat lendas öökapi peale.

«Mehed!» ütles Anton. «Meie planeet hakkab teistpidi ringi käima.»

«Mõni asi,» lausus Pronjakin.

Neli toanaabrit hakkasid end oma koikudes liigutama ja tõstsid pead, tunnistades Pronjakinit, nagu oleksid nad teda esimest korda näinud. Nad olid Kurskist kuuks ajaks alajaama elektriseadmeid monteerima komandeeritud. Pronjakin ei sallinud neid juba esimesest päevast, teadmata isegi, miks, ja katsus nii läbi saada, et ta kogu selle aja jooksul nendega sõnagi ei vahetaks. Igal õhtul lugesid nad korralikult oma sissetulekud ja väljaminekud üle ning arvestasid sõrmedel, mitu päeva neil veel on jäänud selle igatsetud hetkeni, millal nad jälle oma mootorrataste, plikade, džässi ja nooblis pargis «Suveröömud» keerlevate karussellide juurde tagasi jõuavad. Võib-olla vihkas ta neid sellepärast, et ta ei näinud nende ja enda vahel mingit erinevust.

Nad said elu sisse ja klappisid raha kokku, Pronjakin ise viskas viiekümnelise, ja kaks neist kadusid vaikselt kuhugi ning tulid niisama vaikselt tagasi, suupisted taskus ja terve patarei «sorusid» võrgus.

«Tähendab, enam sa välja ei vala?» küsis Anton.

«Enam ei vala,» vastas Pronjakin. «Kas sa ammu märkasid?»

«Juba esimesel päeval. Veider vend, komandant ei tee meile midagi. Ta on ise siin meie kambas joonud.»

«Hüva,» ütles Pronjakin. «Ära siis enam peida.»

«Ei peida, Vitja. Aga ära sa looda, et me sul väga sügavale klaasipõhja vaadata laseme. Pea mõõtu, selge?»

«Hea küll, ma pean. Kalla . . .»

Viin mulksus ja Pronjakin krimpsutas nägu, kujutledes tema tuttavat petrooleumimaitset.

«Oota'nd,» ütles Anton. «Mis sul õieti hakkas? Mis sind vaevab? Kas naine kirjutas sulle midagi?»

«Kirjutas, et armastab mind väga.»

«Aa...» lausus Anton ja silmitses Pronjakinit pika uuriva pilguga. «Joome siis sinu naise terviseks. Ainult pea meeles, üle ühe klaasi naise terviseks ei jooda. See käib ka teie kohta, topsivennad.»

«Hüva,» sõnas Pronjakin. «Võtame.»

Ta polnud ammu joonud ja jäi ruttu purju. Ta tahtiski purju jääda, et uni rutem tuleks. Ja ta ei tundnud, kuidas Anton tal riided seljast ja säärikud jalast tiris ning talle teki peale pani. Ent südaöösel ärkas ta ootamatu vaikuse tõttu ning sai aru, et äike on möödas. Kuskil asula ääres kires kukk. Pronjakin tõstis käe, mille randmel oli helendavate numbritega kell, silmade juurde: kell oli pool kaks. «Homme on kindlasti selge ilm,» mõtles ta. «Mis asja ta muidu nii kireb?»

Ta kuulatas kella tiksumist. Kell polnud seisma jäänud, vaid käis edasi, kuigi Pronjakin oli unustanud teda üles keerata.

Noore Rudnogorski põliselanikud mäletavad, et see hommik oli päikesepaisteline ja taevas olid harvad pilved.

Pronjakin jõudis neli otsa teha ja alustas viiendat. Karjäärist välja sõites heitis ta lõbusalt endaga nalja ning laulis midagi omast peast, ent äkki nägi ta tuuleklaasil suuri piisku. Tema tuju langes jälle. Ta lisas kiirust, kihutas mahapanekukohta ning maadles seal astmelaual rippudes jälle riiviga, kuulmata sõimu, millega teda kostitasid vastutulevad autojuhid, kes kahvatades kähku kõrvale keerasid. Ta ruttas, et teha veel üksainuski ots.

Kuid tagasisõidul langes tema ette teele suure pilve vari, ja karjäärile lähemale jõudes nägi ta lagendikul mitut autot.

«Jälle tööl lõpp?» küsis ta Fedkalt.

«Lõpp neh,» kinnitas Fedka. «Ega see esimene kord ole. Roni välja päikest võtma.»

«Aga ekskavaatorid?» küsis Pronjakin. «Jäävad tööle?»

Ta küsis seda lihtsalt niisama, ta polnud veel midagi otsustanud.

«Mis ekskavaatorijuhtidel vihmast? Nendele krae vahele ei tilgu.»

Pronjakin vaikis pilguks. Ta kuulas, kuidas mootor

ühtlaselt mürises ja kuidas rasked piisad vastu tühja veokasti trummeldasid. Siis sirutas ta käe käigukangi poole ja võttis aegamisi jala siduripedaalilt.

«Kuhu nüüd?» hüüatas Fedka.

«Teen ühe otsa,» vastas Pronjakin tagasi vaatamata. «Eks me siis näe.»

«Mis seal näha?»

Fedka kõndis auto kõrval.

«Sõidad kaasa või?»

«Mine ikka, ei hakka mina oma masinaga riskima. Ja oma eluga samuti mitte. Sulle ka ei soovita...»

Kõik jäi äkki seljataha. Pronjakin laskus alla mööda betoonteed, millel oli juba läbipaistev lakikord. Viimased autod sõitsid talle vastu, karjäär tühjenes kiiresti. Ainult üksik buldooser põrises ja lõhkajad pusisid oma puurmasinate juures, mis meenutasid õhutõrjekuulipilduja harkjalga. Tema MAZ oli ainuke auto, mis sel kellaajal karjääri sõitis.

Vasardava südamega läbis ta kaks teekeerdu, sai mööda ohtlikust lõigust punaka savikihi kohal, kus mäeveerult varisenud suured savilahmakad poole teed enda alla matsid, ning hakkas sujuvalt kurvi võttes sinakashallide kellovei lademete juurde laskuma. Ekskavaator seisis tuttavas lohus, üpris ähmaselt paistis ta läbi vihmaloori. Eemal liikus Antoni kühmus kogu. Ta kandis õlal jämedaid läikivmusti juhtmeid. Arvatavasti kavatses ta mootorid välja lülitada.

«Pane aga koorem peale!» hõikas Pronjakin ja peatus otse kopa kõrval.

Anton vedis oma juhtmeid edasi.

«Ega sa juhuslikult pole kurdiks jäänud?»

«Ega sina pole juhuslikult lolliks läinud?» küsis Anton.

«Ei ole tunda.»

«Kas vihma on tunda?»

«Vihma ei ole ka tunda.»

Anton viskas juhtmed maha ja vahtis Pronjakinile sõna lausumata uurivalt otsa. Siis hüppas ta kergelt roomikule ja kadus kabiini. Pronjakin ootas, millal ta välja tuleb. Tema aga ilmus nähtavale juhtimispuldi ees, märgade klaaside taga.

«Aga mis laulu Matsujev sulle nüüd laulab?» küsis Anton.

«José aariat Bizet' ooperist.»
«Ja mis sa vastu laulad, Vitja?»
«Ei tea,» ütles Pronjakin. «Ma pole sellele mõelnud. Vististi «Vaikust».»
Anton koputas sõrmega otsmikule ja haaras järsult hoovad. Ekskavaator pööras ennast nõkshaaval ja nool suundus aherainehunniku poole.
«Püstitad rekordit?» küsis Anton koppa silmist laskmata. Ta polnud veel kunagi nii hoolikalt jälginud, et pinnas veokasti keskele pudeneks.
«Mh-mh,» ütles Pronjakin. «Isiklikku rekordit.»
«Näita jah, mida sa võid. Aga kui sul asi untsu läheb, siis vaata, et sa koorma kuskil kaugemal maha viskad. Kas jätan voolu sisse?»
Pronjakin viivitas hetke vastusega.
«Jäta jah esialgu. Ma tulen veel tagasi.»
Vihmaveenired uuristasid nõlvakusse vagusid ja voolasid üle tee. Aga rattad ei käinud tühjalt ringi — ta kuulis seda mootorimürinast. Nad ei kartnud vett, nad kartsid ligedat savi. Aeglaselt, iga rattapööret tajudes läbis ta teise horisondi, kolmanda, ning nägi sealt läbi vihmakanga kogu karjääri. Anton oli kabiinist välja tulnud ning saatis teda pilguga, pea kuklas. Pronjakin viipas talle käega, aga ta ei vastanud. Ka lõhkajad olid oma puurmasinad sinnapaika jätnud ja vaatasid Pronjakini poole.
Punase kihi kohal pistis mootor korraga undama nagu tühikäigul; savipangad, mida Pronjakin silmas pidas, jäid äkki paigale ning hakkasid ülespoole nihkuma, ja ta sai aru, et libiseb tagasi, mäest alla.
«Nonoh, jäta lollused!» ütles ta läbi hammaste, andis ruttu tagasikäigu ning juhtis ise autot allapoole, mootoriga sujuvalt pidurdades ja aegapidi tee üle võimu tagasi saades. «Nii on juba parem,» ütles ta, kui auto peatus, ning pühkinud varrukaga higi otsmikult, sundis autot jälle edasi, mäest üles sõitma, kütusepedaali ikka ja jälle põhja surudes.
Jälle tikkusid rataste alla punased savitükid, siis ei tikkunud enam, ning mootor möirgas raevust, mis talle autojuhilt üle kandus. Kogu oma jõuga hoidis Pronjakin autot paigal, loovutamata ainustki sentimeetrit teed, seejärel hakkas ta sentimeeterhaaval peale tungima, kuni auto viimaks hoo sisse sai.

Pronjakin vaatas alla. Anton ja lõhkajad seisid nagu ennegi liikumatult paigal ja vaatasid tema poole. Ta lehvitas neile käega, mispeale nad ärkasid tardumusest ja läksid laiali. Viiendal horisondil muutus tee laugemaks, siin polnud enam ohtu, oli vaid natuke liiga kitsas, nii et autojuht pidi mäeveeru ligi hoidma ja ei tohtinud alla vaadata. Pronjakin pööras pilgu ära ja hakkas vaatama nõlvakut, kuhu veenired olid vagusid uuristanud; ta ootas, millal see lõpeb ja õunapuude ladvad nähtavale ilmuvad.
Väljasõidutranšee lõpus silmas ta mitut autojuhti. Ta tegi naeruse näo ja pistis käe aknast välja tuule kätte. Aga nemad ei vastanud tema naeratusele. Ja keegi neist vilistas.
«Ah nii!» ütles ta endale valjusti. «Tähendab, nõnda on nüüd lood? No olgu!»
Ta tõmbas peoga üle näo, otsekui õhetust ära pühkides, ja küsis mahapaneku koha poole keerates endalt:
«Said nüüd, mida tahtsid? On mõnus?»
Tee tormas hoogsalt rataste alla, ja sellest, kui kitsaks ta äkki oli jäänud, sai Pronjakin aru, et sõidab täie kiirusega. «Saaks alati niiviisi sõita!» mõtles ta. «Keegi ei sega!» Ta mõtles seda kibedustundeta, kuigi tal ikka veel vile kõrvus kõlas. Ta lihtsalt armastas sõita nii, et poleks vaja teisi arvestada. Keegi ei keerutanud tema ees tolmu üles, ei lasknud suitsu silma, ja esimest korda nende päevade kestel nägi ta haljast niitu teisel pool teed, lillat põldu kaugel järsaku taga ja tillukest küla, mis lösutas künkal varjurikaste aedade keskel.
Aga keegi tuli talle vastu, üks naisterahvas vantsis keset teed, varjates nägu vastutuule ja vihma eest presendist vihmamantliga. «Arvestaja tahab vist jalga lasta...» mõtles Pronjakin. Külanaised ei söandanud sedaviisi kaevanduse teedel käia.
Temas tärkas harjumuspärane viha tobedate jalakäijate vastu. Ta aeglustas hiljukesi sõitu ning ootas kahjurõõmsalt, kuni tulija õla vastu radiaatorit ära lõi. Too kiljatas ja põrkas tagasi, ning nüüd tuli tema nägu nähtavale.
«Kas on valus?» küsis Pronjakin osavõtlikult.
«Loll!» vastas tüdruk. Tema nägu oli märg.
«Ära lõrise. Tule kabiini.»
«Mis imet mul sinu kabiinis näha on? Ma lähen kontorisse.»
«Aga kes sinu asemel koormaid loeb?»

«Keegi ei loe. Mis ma istun seal, kui keegi ei sõida.»
«Näed, mina sõidan,» lausus Pronjakin.
«Ja mispärast sa sõidad? Kas sa vihmast ei hooli?»
«Ei,» ütles Pronjakin ja raputas pead. «Mina ei hooli.»
Tüdruk vaatas nukralt teele, sinnapoole, kust ta oli tulnud.
«Olgu,» naeratas Pronjakin, «mine kontorisse. Küll keegi mu otsad kirja paneb.»
Tüdruk aga ronis ootamatult tema juurde kabiini ja sättis end kõrgele istmele, nagu lapsed end istuma sätivad.
«Mis siis ikka, eks ma pane kirja. Võib-olla tahad sa mõnda rekordit püstitada. Ainult käed hoia rahul,» manitses ta ükskõikselt.
«Või mul sind vaja on!» ütles Pronjakin, sihtides silmanurgast tema ümarat põlve, sirutas käe ning tõmbas ukse mürtsti kinni.
Jälle tormas lakitud tee rataste alla. Pronjakin pööras peeglit ning nägi õrnade udemetega kaetud ümarat põske ning päikese käes heledaks pleekinud nukraid ripsmeid.
«Ma olen sind kuskil näinud.»
«Muidugi oled. Ma müüsin ju kontori kõrval gaseeritud vett. Ma olen sind ka näinud. Kõik teised jõid paljast vett, mõni kuus klaasi järjest, siirupiga ei võtnud keegi: Sina aga võtsid topeltportsu.»
«Aa!» Nüüd mäletas Pronjakin teda. «Tulid oma kioskist tulema?»
«Me vahetasime Manka Kljuškinaga kohad. Tal oli koormate lugemisest isu otsas. Aina nurus, ja tal on laps ka, nii ma siis jäin nõusse.»
«Kas on ka huvitav töö meie otsi kirja panna?»
Tüdruk kehitas õlgu ja ohkas.
«Ristidega märgid?» küsis Pronjakin pilkavalt.
«Ei. Kriipsukestega.»
«Tähtis töö! Ja Manka müüb siis vett?»
«Manka müüb vett.»
«Kas sa ei kahetse, et ära vahetasid?»
«Mis ma sest veest ikka taga nutan? Varsti tuleb talv, kes seda vett veel ostab?»
«Kah põhjus. Aga Manka pole loll, ta ei läinud ilmaaegu üle, eks ole?»
Tüdruk ohkas jälle.

«Kes teda teab. Küllap Mankal on niiviisi parem. Talvel viiakse müügipunkt sööklasse, seal on soe.»
«Aga ütle,» küsis Pronjakin, «kas sa selleks sündisidki, et kriipsukesi teha?»
«Ja sina sündisid selleks, et rooliratast keerata?»
Pronjakin kohmetus veidi.
«Sa veel võrdled! Ma armastan maanteed, tuult... ja üldse...»
«Ega minagi siia kauaks pidama jää. Ära arva, ega ma sellepärast kohta vahetanud, et kakskümmend rubla rohkem teenida. Ma poleks kaubastust kunagi ekskavaatori peale saanud. Aga nüüd vahest saan...»
«Ja mida sa seal ekskavaatoril tegema hakkad?»
Tüdruk tõstis üllatunult ripsmed ja Pronjakinil jäid nööked kurku kinni.
«Sa ise ju agiteerisid mind! Kas sa ei mäleta? «Ise nii noor veel, ekskavaatoril on sinu koht.» Kas sa ei öelnud seda? Tegid muidu nalja, eks?»
«Ei,» vastas Pronjakin tõsiselt. «Ma teen praegu nalja.»
Ta laskis tüdruku mahapaneku kohal välja ja too läks, selg nukralt vimmas, vineerputkasse. Pronjakin pani koorma maha ning nägi mööda sõites, kuidas tüdruk kössitas kastil, presentkingades jalad könksus, käed varrukatesse pistetud. Ta keeras ringi ja sõitis putka juurde tagasi.
«Mis on?»
«Säh,» ütles ta tüdrukule, «võta endale ümber. Mul pole tast lugu.»
Ta võttis oma suure, kabiinis soojaks läinud vatikuue seljast, viskas tüdrukule, kellele see peaaegu põlvini ulatus, ja kihutas karjääri. Tee oli tühi ja märg ning tal oli hea meel, et ta kedagi ei kohanud.
«Ikka sõidad, Vitja?» küsis Anton.
«Ikka sõidan.»
«Õigesti teed. Võid nina taevasse ajada. Sul on selleks õigus!»
«Mispärast?» küsis Pronjakin.
«Ehee, Vitja, ega ma pime ole! Kas ma siis ei näe, missugune sohver sa oled! Usu mind, alt paistab paremini, te kõik olete justkui pildi peal. Oskaksin ma niimoodi ekskavaatorit valitseda nagu sina autot... Sina võid seda, mida teised ei või, saad aru?»
Pronjakin sõitis mäest üles ja mõtles, et küll on tal

seekord imelik tee sõitä. Selle ühes otsas on Anton, teises otsas too arvestajaplika, ja mõlemad otsekui ootavad temalt midagi, tema aga ainult teeb otsi: kaheksateist kopikat tonn, üksteist kopikat kilomeeter, ja kui ainult kontori juures keegi vastu ei juhtuks.

Mahapaneku koha lähedal nägi ta jälle väikest kogu, kes käis, külg ees, keset teed, varjates nägu märja tuule eest.

«Mis on?» küsis ta pidurdades.

«Aa!» ehmus tüdruk. «Ma arvasin, et sa enam ei tule.»

«Istu peale. Kui ütlesin, et tulen, siis usu ja oota.»

«Hea küll,» lausus tüdruk vaguralt. «Eks ma siis usu ja oota.»

Pronjakin laskis ta jälle vineerputka ees välja, pani koorma maha ja sõitis putka juurde.

«Kuule,» küsis ta, «kas sa otsi juurde ei kirjuta?»

Tüdruk heitis talle kurva pilgu.

«No nüüd küsid sina kah. Ma mõtlesin, et sina ei küsi. Olen ma siis seda nägu, nagu teeksin ma sohki?»

«Mitte sinnapoolegi. Ma niisama küsisin.»

«Säh oma jope!» ütles tüdruk kindlalt. «Sa lihtsalt katsusid õnne, kas näkkab. Ma tean, nii mõnigi mees on juba enne sind katsunud. Ainult et mina pole seda sorti. Said aru?»

Tüdruk tahtis vatikuube aknast sisse pista, Pronjakin aga tõrjus tema käe rahulikult tagasi ning küsis:

«Aga Manka? Kas tema tegi sohki?»

«Manka eest ma ei tea kosta. Võib-olla tema kirjutas juurde. Kuule, käi kus kurat. No, palun sind — sõida minema.»

Pronjakin hakkas naerma ja sõitis ära. Naerusui vaatas ta märga teed läbi märja klaasi.

Ta kiirustas, et enne lõunavaheaega veel üht otsa teha, aga sireen sundis teda peatuma. Sel kellaajal oli vägi ja võim lõhkajate käes. Pronjakin juhtis auto teepervele, seiskas mootori ning tundis alles nüüd, kui väsinud ja näljane ta oli.

«Ega sinulegi puhkus liiga tee,» sõnas ta mõttes autole.

Vaevaga jalgu porist välja tirides kõmpis ta üle laia lagendiku, tundes endal tõgavaid pilke, ja läks sööklasse. Kohe ukse juures istusid Matsujev, Kossitškin, Fedka ja veel keegi teisest brigaadist. Kui ta sisse astus, jäid nad vait. Nende ees olid taldrikud, õllekannud ja hapupiimakruusid. Lauas polnud vaba kohta, Fedka vaatas ringi ja lahutas süüdlaslikult käsi. Pronjakin tundis kergendust.

Ta võttis oma lõuna ning läks kandikuga üksildase, hämaras nurgas seisva lauakese juurde. Ta tahtis neile selga pöörata, ent sundis end küljetsi istuma. Silmanurgast nägi ta neid ja teadis, et nad räägivad temast. Siis tõusis Fedka kolinal laua tagant ja tuli Pronjakini juurde. Ta istus tema kõrvale ja pani küünarnuki otse taldriku juurde.

«Noh, kuis on?» küsis Fedka. Tema paksud huuled venisid naerukile ja ta nohises Pronjakinile kõrva sisse.

«Kolmkümmend kolm.»

«Mis pagana «kolmkümmend kolm»?»

«Ja mis pagana «kuis on»?»

«Ma küsin, kuidas töö läheb.»

«Pole laita, tee ei tolma. Kummid on terved, kolvid ei kolise, kuskil tõrget ei ole.»

Pronjakin sõi edasi — kiirustamata ja hoolega, nagu väsinud inimesed ikka söövad. Fedka aina nohises, ta ei teadnud, kuidas alustada. Viimaks küsis ta lähemale nihkudes:

«Õlut tahad?»

«Pole isu.»

«Mispärast siis? Oleks lõbusam juttu ajada.»

«Mul on niigi lõbus.»

«Klaar.» Fedka nihkus eemale ja hakkas justkui nimme valjusti rääkima, et kõik kuuleksid: «Pead ennast kangelaseks. On vist uhke tunne küll?»

Pronjakin ei vastanud. Fedka nihkus jälle lähemale.

«No mis sa vaikid?»

«Ma ootan: võib-olla ütled midagi tarka.»

«Kus nüüd meie,» ohkas Fedka. «Sina üksi oled meil tarkpea. Teised on sinu kõrval puha lollid.»

Fedka muigas kogu aeg ja vidutas kavalalt silmi. Ent oleks ta äkki hoogu võtnud ja löönud, siis poleks see Pronjakinit üllatanud. Ta oli tervenisti pinevil ja tundis, kuidas meelekohad tukslesid vihast, mida ta vaevu ohjeldada suutis.

Kuid Fedka ei löönud. Ta küsis laisalt:

«Aga kas vastuvõtt meeldis sulle?»

«Meeldis küll,» vastas Pronjakin talle otse silma vaadates. «Kas sina olidki see vilemees?»

«Ei olnud.» Fedka raputas pead. «Säherdustest viguri-

test ma lugu ei pea. Muide, kui ma teaksin, kes see oli, äigaksin talle võib-olla ise ühe tulise.»

«Seda oskaksin minagi.»

«Selge see. Julge poiss, ega midagi. Ainult, kas tead, ühest asjast ei saa ma aru — mis mängu sa, sunnik, mängid? Mispärast sa meile kõigile näkku sülitad?»

«Kuidas nii?»

«Just nimelt nii!» ütles Fedka. «Arvad, et sina üksi oled see mees, kes kõike võib? Et teised ei või? Löövad vedelaks? Eksid, Vitja. Siin leidub sinust kangemaid mehi. Ainult et meie JAZ ei vea üles, heida kas või ise rataste alla. Võib-olla me heidaksimegi rõõmuga, aga ta ei veaks sellegipoolest üles. Nii et saa aru, me ei lööö siin mõnu pärast lulli.»

«Tunnen teile kaasa,» lausus Pronjakin. «Aga aidata ma ei saa.»

Fedka vaikis, põrnitsedes teda ja välgutades silmavalgeid. Tema lõug värises raevust.

«Keegi ei palu sinu käest abi. Sind palutakse: ära ole pugeja... kes kahekümneviielise eest ülemuste ees kannuseid teenib. Tõesõna, sa teed meile teiste brigaadide ees häbi. Me ei võtnud sind vist halvasti vastu ja sa ise paistsid kah alguses täitsa poiss olevat... Või oli sulle midagi vastukarva? Võib-olla oled solvunud?»

«Ei. Ma ei solvu enam ammu.»

«Nõndaks — aga miks, pagana pihta, sa siis sõidad vihma ajal? Kellele sa silma torgata püüad? Või tahad, et Homjakov meil pärast hinge välja sööks — näe, oli hea algatus, aga ei toetatud!...»

«Kanäe, milles asi seisab!» mõtles Pronjakin. Matsujevi massiivne nurgeline pea oli vajunud õllekannu kohale, ta oli kämbla kannu peale pannud ja liigutas tusaselt kulme. «Tähendab, sinul endal pole ärakeelamiseks võimu. Aga Homjakovi juurde sa ei lähe.»

Oli vaikne, kostis ainult lauanõude kolinat, ja Gena Võhristjuk toetus hooletult letile ja kurameeris kokaga:

«Tuled siia ja peas on üksainumas mõte: nüüd panen terve härja nahka! Aga helbid teie supilurri, hirsiputru, ja mis teil siin veel on, — alles gut gemacht, nagu sakslased räägivad, meie keeles aga tähendab see, et isu sai otsa!»

Koka leemendaval näol oli lai naeratus ja ta kuivatas lapiga oma vägevat roosat kaela.

«Teie silmade eest ma ei vastuta,» ütles Pronjakin valjusti. «Aga häbeneda pole teil kah asja. Minu MAZ on vana, aga kõbus. Nii et oma kakskümmend kaks otsa teen ma ära. Teen kahekümne kolmanda ka veel, kui jõuan.»

«Arvad, et su otstest palju kasu on?» sõnas Fedka. «Ainult ekskavaator raiskab ilmaaegu voolu.»

«See pole minu mure. Ma ei mängi kangelast... Saad aru, ma lihtsalt ei lepi selle sinu garantiitasuga, kahekümne ühe rublaga.»

«Ah nii?» küsis Fedka püsti tõustes. «Hea asi see pole, mis sa teed, Vitja, pea seda meeles ja vaata ette.»

«Küll ma vaatan,» kostis Pronjakin. «Vaata sina ka.»

Ta sõi vihaselt mäludes oma taldriku tühjaks, jõi vedela kompoti ära, rukkileiba peale hammustades, ja tõusis lauast. Teistest mööda minnes seadis ta soni pähe, et küünarnukk nägu varjaks. Nad olid söömise ja õllejoomisega ametis.

Lõunatunni lõpuni oli jäänud liiga palju aega ja sellega polnud midagi peale hakata. Pronjakin ajas oma MAZ-i tranšee otsa juurde ning suitsetas, soojendades mootorit ja oodates sireeni. Aga suitsetamine ei pakkunud mõnu, ta oleks tahtnud kõik sinnapaika jätta ning jalgsi asulasse minna. Ta jõuaks veel viimasele bussile, kui bussid niisuguse poriga üldse sõidavad; kui ei, siis käiks ta viisteist kilomeetrit maanteeni jala, seal aga «hääletaks» ning läkitaks Belgorodist naisele telegrammi, paluks piletiraha saata.

Ent samas meenus talle, et naine on vist juba teel. «Jõuaksid sa ometi rutem pärale!» ütles ta.

Kostis mitu kõva, maad vappuma panevat kõmakat. See oli viimane seeria. Siis kuulutas sireen lõhkamistööde lõppu.

Tunni ajaga oli kogu tee nätskeid savikänkraid täis varisenud ja Pronjakin pidi juba esimesel allasõidul kiirust kahandama. Sellele lisaks ütles «kojamees» järsku üles ning imepeenikesed piisad katsid kogu tuuleklaasi. Nüüd tuli seda alatasa käisega pühkida. Seetõttu ei leidnud Pronjakin kohe Antoni ekskavaatorit. Plahvatus oli üles songinud lohu, kus nad enne töötasid, ekskavaator seisis poolsada sammu eemal ja Anton kandis juhtmepundart õlal.

«Mis nüüd?» küsis Pronjakin. «Ega sa ometi jalga lase?»

Ta koguni lootis seda salamahti.

«Roni maha!» ütles Anton. «Vaata, mis nad välja koukisid.»

Pronjakin läks lohu servale. Anton viskas juhtmed maha ja tuli ka sinna. Ta oli oma tööpluusi kabiini jätnud ning oli madrusesärgi väel, käised peaaegu õlgadeni üles kääritud, võimlemiskingad paljaste jalgade otsas, ja kuklas püsis tal just nagu ime läbi pisike soni, — otsekui polekski vihma ega üdinitungivat külma tuult.

Seal, kuhu nad vaatasid, lebas sämbuliste hallikassiniste savikämpude keskel mingeid punaka tolmuga ülepuistatud kivikilde. Pronjakin läks alla, võttis ühe killu maast ja pühkis vastu pükse puhtaks.

Ta hoidis kildu peos. See oli raske ja sakiline, nagu graniiditükk ning otsekui mitmest halvasti sobitatud liistakust kokku liimitud. Ka värvus oli tal eriskummaline: eemalt — määrdunud mustjaspruun nagu hüübinud veri, lähedalt — tugeva sirelililla varjundiga, mis läks üle tinahalliks. Justkui ääsil punaseks aetud raud, mis tagi- ja tuhakihi all jahtudes nõrgalt kumendab.

«Mis asi see on?» küsis Pronjakin.

«Mis muud kui sinka,» ütles Anton.

«Sinka?»

«Nojah. Kurski kõige rikkam maak.»

«Kas tõesti Kurski maak?»

«No ütleme siis Belgorodi,» lausus Anton. «Kas sa varem pole näinud? Mul on niisuguseid öökapis küll ja küll . . .»

«Ei tea,» sõnas Pronjakin. «Ma pole näinud.»

«Näe, lõhkajad tulevad, nad teevad sulle kõik selgeks.»

Lõhkajad uurisid melanhoolselt ja kiirustamata plahvatustrehtreid. Neid oli kolm meest ühesugustes teravatipulise kapuutsiga presentvihmamantlites ja kummikutes — kolm kogu, kes ilmusid karjääri udusest hämarusest nagu äkitselt seinast eemaldunud varjud. Nad tulid läbi lompide lähemale ning ilmnes, et nende nägudele oli tardunud ühesugune pettunud ilme. See kuulus vist samuti nendega ühte nagu kapuutsiga vihmamantlid, kummikud ja möödapääsmatud sõnad: «Lõhkaja eksib ainult kord elus.»

«Noh, poisid,» küsis Anton, «kas põmmutasite isu täis? Ma ei tea, mis tunne teil on, aga minu pea kumiseb küll nagu kell.»

Nad heitsid talle pisut põlgliku pilgu.

«Need ka mõned plahvatused!» ütles üks neist. «Oleks meil kolm tonni dünamiiti korraga käes, siis võiks sulle alles põmakaid teha. Silmapilk lendaks maak maa seest välja.»

«Aga karjäär?» küsis Anton. «Karjäärist ei jääks siis ju jälgegi?»

«See'p see asi ongi,» ohkas teine.

Sõna lausumata pistis Pronjakin lõhkajatele nina alla kivikillu, mida nood vähimagi huvita vaatasid, ja esimene neist teatas ükskõikselt:

«Sinka. See, mida sa peos hoiad, on sinka.»

«Tähendab — maak?»

Nad kehitasid õlgu.

«Te ei eksi?»

Teine lõhkaja põrutas täie valmidusega:

«Lõhkaja eksib ainult kord elus.»

«Mida see siis tähendab?» küsis Pronjakin. «Paistab, et me jõudsime maagini välja?»

«Käbe mees oled jõudma,» ütles teine lõhkaja. «Me ei jõudnud kuhugi, tõime ainult näputäie lagedale.»

«Kurat ja põrgu, kas see pole üks ja sama?»

«Ära õienda, Vitja,» ütles Anton muiates. «Nemad teavad paremini — suured spetsid, saad aru.»

«Maagini tungida,» seletas kolmas, «tähendab rikast maaki saada.»

«Aga mis see siis on?» küsis Pronjakin. «Vaene maak?»

«Ei üht ega teist — lihtsalt mõni kamakas. Siit ei korja vist kopatäitki kokku.»

Kolmas lõhkaja, kellel roosa arm üle kulmu läks, hoidis võidunud märkmikku käes; tema nähtavasti juhtis lõhkamistöid. Ta ronis lohu põhja ja hakkas seal saapaninaga urgitsema. Vastas oli jälle savi.

«Kui sügavale te laengu panite?» küsis ta taha vaatamata.

«Umbes kaks meetrit,» vastasid teised kaks.

«Aga täpsemalt?»

Nad lõid vihmamantli hõlmad lahti ja kumbki tõmbas põuest samasuguse võidunud märkmiku.

«Kaks meetrit,» laususid nad peaaegu korraga.

«Vähevõitu,» ütles vanem ja ohkas. Siis ronis ta üles teiste juurde. «Kui sügav siin on? Kakssada üheksateist? Pühapäeval paneme katseks suure laengu hakkama. Siinsamas.»

Üle lõhkajate nägude libises naeratusevari. Nad olid ammu unistanud suurtest laengutest. Lohu veerel seistes tegid nad oma märkmikusse mingi ülestähenduse ning kõik kolm peitsid selle siis põue.

«Nõndaks,» lausus vanem. Ja ohkas jälle.

Nende nägudel oli ikka samasugune pettumuseilme. Nad seisid veel viivu seal, läksid siis niisama ruttamata ära, nagu olid tulnud, ja kadusid uduähma. Pronjakin nägi neid jälle, kui nad üksteise järel puutrepist üles ronisid. Nad läksid oma telgi poole, mis oli karjääri äärel noore tammiku varjus.

«Läki,» ütles Anton. «Mis me siin vahime. Võta savikoorem peale.»

«Võtangi, mis mul muud üle jääb.»

Pronjakin seisis ikka veel all ja songis saapaninaga savis. Siis valis ta paar suuremat kivikildu välja ning toppis taskusse.

«Võtad mälestuseks?» küsis Anton.

«Mul pole sinu suurtesse spetsidesse usku. Ega nad ise ka endasse ei usu.»

Anton muigas ja ei vastanud. Vaikides sõitsid nad autoga ekskavaatori juurde, Anton hüppas astmelaualt maha, ronis oma kabiini ja täitis veokasti halli nätske saviga, mis vastu kasti raudkülgi põrgates nukralt mütsus. Seda savi oli tülgastav ja igav näha. Ja Pronjakin, kes vaatas, mismoodi koorem on paika pandud, virildas nägu, nagu oleksid tal hambad valutanud, ning sõitis vaikides ära. Lohust möödudes silmas ta jälle vihma käes läikivaid siniseid kivikilde, pidurdas ja hõikas Antonile:

«Kuule, aja oma riistapuu siia!»

«Aga mida sina siis arvasid?» vastas Anton. «Mul on ette nähtud seal tuhnida, ja ma sõidangi sinna.»

«Lase käia! Tead, olgu nad küll suured spetsid, sina tule ikkagi siia . . .»

Pronjakin sai oma vana jälge mööda suhteliselt hõlpsasti mäest üles ning pidas kontori juures kinni. Kitsa koridori põrandal istusid autojuhid, selg vastu seina. Nad puhusid juttu ning vaatasid läbi lahtise ukseava vihmasadu. Pronjakin möödus neist raskel, lirtsuval sammul ning lükkas ülema kabineti ukse rusikaga lahti.

Homjakov istus pabereid täiskuhjatud laua serval, kõigutas jalga ning dikteeris kähiseva ja monotoonse häälega:

«. . . käesoleva tuhande üheksasaja kuuekümnenda aasta käesolevas kolmandas kvartalis kaevandasime me ekskavaatoritega . . . liiva, saviliiva, tööstuslikult mittekasutatavaid aheraineid ja kivimeid . . . Kivimeid . . . üldkoguses . . . Tule sisse, Pronjakin, ma kuulan sind.»

Vastu akent mustendas naisterahva siluett. See pöördus ringi, tuli valguse kätte, ja Pronjakin tundis ta ära. Ta oli selle tüdrukuga tookord tantsuplatsil tantsinud. Ainult et nüüd olid tüdrukul karvased suusapüksid jalas ja ta soojendas perkalpluusi taskus kätt.

«Aa, see olete teie!» ütles tüdruk. Ja küsis, et midagi küsida: «Kas karjääris on palju vett?»

«Paras jagu . . . Aga kust teie teate, et ma karjäärist tulin?»

«Sellepärast, et siin oli teist juba juttu.»

Ta piidles Pronjakinit uudishimulikult, silmad vidukil ja pliiats otsapidi suus. Pronjakin kõhkles hetke ja ulatas siis kivikillu Homjakovile.

«Mis see on?» Tüdruk koputas pliiatsiga maagitükile. «Sinka, Volodja.»

«Ma näen,» ütles Homjakov asendit muutmata. «Kust see pärit on? Kust sa said?»

«Sealt, kus seda kraami jätkub ja ülegi jääb,» kostis Pronjakin. «Palun!»

Ta puistas kõik, mis tal taskutes oli, lauale. Homjakov lükkas paberid eest ära.

«Kas sa ammu tulid sealt?»

«Just praegu. Lõuna ajal lõhkasid, pole veel poolt tundigi möödas.»

«On küll,» ütles Homjakov. «Pool tundi on möödas. Aga lõhkajad pole mulle helistanud.»

Pronjakin kehitas õlgu.

«Ma ei tea. Nad vist kahtlevad.»

«Kas sina ei kahtle?» Homjakovi ootamatult tugevad, sitked sõrmed haarasid tema käsivarrest kinni ja tõmbasid teda veidi lähemale. Homjakov oli väga rahulik, ta naeratas soosivalt, vaevalt märgatavalt — ainult silmadega prilliklaaside tagant, aga sõrmed värisesid tal siiski ja Pronjakin tundis seda oma käsivarrel. «Noh, mis siis ikka, see on isegi väga tore. Ega sa ei tea, mitmenda märgi kohal nad olid?»

«Ei või kindlalt öelda. Kas sada või kakssada üheksa-

teist. Midagi selle ümber. Sootuks karjääri teises otsas. Just seal, kus seisab alumine ekskavaator.»

«Kuule, kulla mees, kas sa tead, mis asi see kahesaja üheksateistkümnes märk on? See pole siin ega seal otsas. See on kahesaja üheksateistkümnes meeter. Merepinnast arvatud. Saad aru? Meile aga ennustasid targad inimesed, et tööstuslikult kasutatav maagilade ei alga enne kahesaja kuueteistkümnendat. Siit moraal: kolm meetrit. Kaeva kas või lolliks.»

«Mina teie suuri spetse hästi ei usu,» ütles Pronjakin kangekaelselt. «Ja tarku inimesi ma ka ei usu. Mul on niisugune tunne, et pruugib vaid kopaga sügavamalt kaabata . . .»

«Selge,» naeratas Homjakov. «Rahune, Pronjakin. Joo vett. Mitmes ta on, Ritake?»

«Ei tea.» Ka tüdruk naeratas. «Vist kolmas?»

«Ei,» väitis Homjakov. «Seitsmes. Kolmas oli Kolja Žemaikin. Ta tiris siia seljatäie seda kuramuse maaki. Sellepärast mul ei käigi sahtel enam lahti.» Ta tonksas kannaga vastu kirjutuslaua kappi. «Tiri sina, Pronjakin, sul on palju jõudu. Ei, alumist ei maksa proovidagi. Sikuta parem mõnda ülemist.»

Pronjakin tõmbas kõvasti jõudu pingutades sahtli välja. See oli ääretasa samasuguseid kivikilde täis. Pronjakin võttis ühe neist ning võrdles oma killuga. Arvatavasti oli tal jahmunud ilme, sest Rita heitis talle osavõtliku ning justkui kaasatundva pilgu.

«Kas sa tead, Pronjakin,» küsis Homjakov, «mis on džinn pudelis[1]?»

«No ütleme, et tean . . .»

Ta ei teadnud, mis on džinn pudelis. Ja ta polnud ealeski džinni joonud. Ta jõi harilikult viina ja õlut.

«Kui Borja Gorobets esimesena minu juurde tormas ja niisuguse kivikillu tõi, oleksin talle peaaegu suud andnud. Nii Borjale kui ka kivile. Jooksin karjääri. Tulistvalu. Püksidki käärisin suurest rõõmust üles. Aga möödus veel kolm tuhat aastat, ja kui nüüd veel keegi tuleb ja toob niisuguse kivilahmaka, just niisuguse, Pronjakin . . . ja ütleb: «Jookse, maak on käes,» siis ma ei jookse kuhugi. Ma vist virutan talle karahviniga.»

---

[1] Siin tähenduses: võlur pudelis, esineb araabia ja pärsia muinasjuttudes. Tõlk.

Pronjakin seisis, pea raskemeelselt norgus, kägardades ja siludes soni pihus. Tal oli niisugune enesetunne, nagu oleks teda valetamiselt tabatud. Ta tahtis teha Homjakovile ettepaneku sõita otsekohe koos temaga karjääri, ja kartis samas, et Homjakov naerab ta välja.

«Nii jah, enam ma ei jookse,» kordas Homjakov. «Oleksid sa mulle autokoorma toonud, siis — kas tahad või ei taha, aga võtad jalad selga . . . Oi sa pagan, ikkagi pani südame kloppima. Sa ehmatasid mind. Hea küll, Pronjakin, hüvasti. Jumala eest, anna andeks, me oleme siin selle bürokraatiaga päris kimpus.»

«Aga siiski . . .» ütles Pronjakin.

Ta ei teadnud isegi, mida ta selle «siiskiga» mõtles ja miks ta nii kangesti tahtis, et just täna maak nähtavale ilmuks. Võib-olla sellepärast, et tal nii sandisti oli vedanud. Vahest oleksid need päikesepaistelised päevad siis tagasi tulnud, kui vihma veel ei sadanud, kui kõik näis hästi algavat ning talle ei öeldud, et ta püüab kellelegi silma torgata.

«Jumala pärast, hakka astuma,» ütles Homjakov tusaselt kulmu kortsutades. «Ära tee endale häbi. Sa oled ju arukas mees . . . Vihma sajab. Mis maaki sa praegu leiad . . .»

Pronjakin pöördus pikkamisi ümber ja sammus ukse poole.

«Oot-oot, pea kinni,» ütles Homjakov. Ta võttis prillid eest ja hõõrus neid halli kortsunud taskurätikuga. «Mulle räägiti, et sa sõidad vihmaga karjääri vahet. See on ohtlik, Pronjakin. Ma pean sind hoiatama. Saad aru, need on mõttetud trikid. Algatust sellest ei tule. Arvatakse, et sa ajad lihtsalt raha taga.»

«Las arvavad!» ütles Pronjakin.

Ta ootas, et nad talle veel midagi ütleksid. Nemad aga ootasid, et ta ära läheks. Ta pani soni pähe ja väljus.

Koridoris polnud enam kedagi. Ka kontori ümbruses polnud kedagi: ühed istusid nähtavasti kambaga sööklas, teised tukkusid kabiinis, pea vastu akent. Pronjakin seisis lagedal väljal uduvihma käes, paksus mudas, millesse ta säärikud sügavalt sisse vajusid, ega teadnud tõesti, mida endaga peale hakata. Siis silmas ta oma MAZ-i, mis seisis täislaadungiga ja põriseva mootoriga. Küllap vist ainuke asi, mida ta ilma erilise peamurdmiseta teha võis, oligi

sõita ja koorem mahapaneku kohta visata. Ta loivas auto juurde, istus kabiini ja asus teele.

Väike koguke kössitas ikka veel putkas; Pronjakinit nähes tuli talle vähehaaval elu sisse.

«Ma unustasin sinu sootuks ära,» ütles Pronjakin. «Roni kabiini, aitab ligunemisest. Ja sööma peaks ka juba.»

«Kas sa enam ei sõida?»

«Ega vist.»

«Miks nii?» küsis tüdruk istet võttes. «Sa oled ju ainult kaheksa otsa teinud.»

«Ah, tühja need otsad! Võib-olla toon ma selle raksuga maaki. Aga võib-olla ka mitte.»

«M a a k i?»

«Mh-mh . . .»

«Kas palju?»

«Noh, nii parajal määral.»

«Tähendab, jõuti lademeni välja? Kas sina jõudsid?»

«Ei, teised. Ja ei jõutud veel kuhugi, toodi ainult lagedale! Suured spetsid ütlesid nii, said aru?»

«Oi, kuule . . . Ma sõidan sinuga karjääri!» otsustas tüdruk.

«Õige topakas,» ütles Pronjakin üllatunult ja raputas pärast üürikest kõhklust pead — talle meenusid savivaringud. «Ei sõida sa minuga kuhugi. Lähed lõunat sööma. Kontori juures panen su maha.»

«Võta mind kaasa, ole hea. Ma palun sind väga. Väga.»

Pronjakin vaikis hetke — ta oleks siiski tahtnud tüdrukut kaasa võtta — ja vastas:

«Ei.»

Pronjakin laskis tüdruku kontori juures autost välja ning tüdruk andis vatikuue tagasi. Ta ei läinud ikka veel ära ning vaatas õlgu väristades Pronjakini poole.

«No ära ole pahane,» sõnas Pronjakin. «Mine. Teine kord sõidutan.»

«Aga kui ma ootan sind?»

«Misjaoks?»

Pronjakin võttis jala sidurilt ja sõitis ära. Karjääris läikisid loigud, nad olid ühtesoodu suurenenud ning juba väinade kaudu üksteisega ühinenud; roostepunastelt rahnudelt valgus lompidesse maa seest immitsevat põhjavett. Ka tee peal läikisid loigud. Pronjakin pidi kurvist välja lendama, aga märkas õigel ajal kiirust kahandada ning

pühkis silmapilkselt leemendama hakanud otsmikult varrukaga higi.

Ekskavaator seisis juba lohus, ta oli ettepoole kaldu nagu laev, mis puurib nina kõrgesse lainevalli, ja nool käis üles-alla. Pronjakin sõitis otse ekskavaatori külje alla, kuigi see oli kõvasti keelatud: ekskavaator võis pööret tehes auto kummuli lükata ja puruks muljuda.

Anton pistis pea katkisest aknast välja ja karjus mootorite undamisest üle:

«Vitka, nüüd on vist tõesti rikas maak käes. Kae, ma sorin ja sorin teda sunnikut, aga ei saa teine otsa . . .»

«Ta ei saagi otsa, Antoša!» hõiskas Pronjakin, tundes ootamatut ja tugevat õrnusetulva niihästi Antoni vastu kui ka noole vastu, mille otsas oli targa ja kavala lõustaga kopp, ja maagi vastu, mis otsa ei saa. Ta tegi tiiru ümber lohu, mis oli siniseid kivilahmakaid täis, ja sõitis jälle ekskavaatori juurde. «Küll sa näed, ta ulatub maakera keskpaika välja. Annab sul tuhat aastat sorida, Anton! . . .»

«Mis tuhin sulle peale on tulnud?» küsis Anton. «Ja kuhu sa, puupea, tikud? Ma võin su laiaks litsuda nagu padakonna.»

«Võid jah, Antoša!» rõõmustas Pronjakin. «Tee, mis tahad.»

«Kas sa ütlesid seal kellelegi?»

«Tead, nad on kõik ogarad. Nüüd paneme neile niisuguse paugu parajasse paika!»

«Hüva, ära suurusta. Aja parem siia. Ma panen sulle koorma peale. Sa viid esimese kopatäie kohale!»

Eemale sõites ja ümber keerates seisis Pronjakin astmelaual, roolis ühe käega ja kisas:

«Antoša, mina kopatäiega ei lepi. Pane mulle heaga poolteist!»

«Seda sa ei vea ära!» hüüdis Anton kopaga ammutama hakates. «Hea, kui sul ühe ja veerandi jaoks jaksu jätkub. Milleks nii palju?»

«Ma ei või üht viia, Anton!»

«Miks sa ei või, Vitja?»

«Sellepärast, et kui ma koormaga kohale jõuan, ütlevad nad: «Mõni asi, te kraapisite üheainsa kopatäie kokku!» Mina aga vastan: «Mis te lorisete, siin pole üks, vaid üks ja veerand. Võtsin peale nii palju, kui mahtus. Kui oleks kolm mahtunud, oleksin võtnud kolm!»

«No sarvik sind söögu!» ütles Anton. «Aja auto siia!»

Hoobadega õiendades ja pinevalt jälgides juhtis ta kopa lohust välja ning hiivas kõrgele valkja taeva alla. Raske kopp kiikus nõkshaaval allapoole vajudes auto kohal, kuni tema lõuad järsku lõksatades lahti läksid ja märg maak valju rauakolinaga veokasti sadas. Autovedrud kääksatasid ja vajusid kokku.

«Korralikult pandud, Anton!» hüüdis Pronjakin. «Lihtsalt ime. Kui sa alati niiviisi peale paneksid! Ainult et sa koonerdad, Anton. Kopp polnud täis.»

«Kes sinust aru saab... Vahest aitab? Ma pean enne lahti lööma.»

«Meest sõnast, Anton! Pane veerand juurde!»

«Vitka, pea meeles: maak on raske.»

«Oleks ta kerge, siis ma viiksin ta mütsi sees ära.»

Auto peaaegu ei tundnudki, kuidas veerand kopatäit juurde pandi. Ta istus juba enne sügavalt vedrudel.

«No näed,» ütles Pronjakin saapaninaga vastu kummi tonksates. «Mis see talle teeb? Mida rohkem sa peale paned, seda kergem tal on.»

Anton tuli alla ning raputas lähemale astudes kahtlevalt pead.

«Võib-olla kallad siiski pisut vähemaks, Vitja?»

«Mitte üks gramm!» ütles Pronjakin. «Pole midagi, nii püsib paremini teel.»

«Paremini küll,» ütles Anton. «Aga kui hakkab korra veerema...»

Ta vaatas üles, lookleva tee poole, ja Pronjakinile tuli hetkeks hirm peale.

«Jah, kui hakkab korra veerema... Olgu, ära nõiu. Küll ma kohale jõuan. Aga missugune pauk see neile ikka on!»

«Nii vaikne on,» ütles Anton. «Kõik on kuhugi varjule pugenud. Keegi peaks kõne maha pidama, või nii...»

Vihma tibas omasoodu ja Pronjakin ütles:

«Mine kabiini, Anton. Sa külmetad ära.»

«Kus tuli lüürik välja,» lausus Anton. «Jessenin... Homme peame püha, mis? Käime kinos ära. Küllap tuuakse midagi maru vahvat.»

«Küllap vist.»

Pronjakin istus kabiini. Anton ei kannatanud välja, ta kõndis auto kõrval ja hüppas siis astmelauale.

«Ära tule, Anton, jää siia, sa ainult varjad mul valgust,»

ütles Pronjakin. «Ma viin ise kohale. Saad aru, ma pean selle koorma ise kohale viima...»

«Hüva,» naeris Anton maha karates. «Kui ise, siis ise. Ütle seal minu paarimehele, et vahetagu mind välja. Kaua ma siin ikka söömata istun!»

«Küll ma ütlen.»

Kui ta oli juba natuke maad sõitnud, hüüdis Anton talle järele:

«Kas sul labidas on?»

«Muidugi on!»

«Kaabi tihti kumme. Libe on, eks ju?»

«Libe jah, saatan.»

«Miljon aastat maa all olnud — miks ta siis libe ei peaks olema,» ütles Anton. «Ütle, et saatku buldooser siia.»

«Ütlen!»

Pronjakin hoidis üht jalga piduripedaali kohal ja vajutas teisega kütusepedaali põhja, käed olid pikalt üle rooliratta ning pigistasid kramplikult selle ülemist serva. Esimese teetõusu läbis auto meeleheitlikult poris libisedes ja taguotsaga vänderdades. Pronjakin ohkas kergendatult ning tundis, kui palavaks oli läinud selg ja nägu.

«Ränk koorem!» ütles ta endale ning teda haaras jälle hirm selle sinakashalli savi ees, mis oli libe nagu sulama hakanud seep. «Ei ole ühti ränk! Vilets vend oled, Pronjakin.» ütles ta valjema häälega, et ennast ja autot julgustada. «Muud midagi!»

Jälle vajutas ta kütusepedaali põhja, toetades turja tugevasti vastu istme seljatuge, ja vahetas nobedalt käiku. Spidomeetri osuti võpatas ning roomas nii aeglaselt ja pingutusega edasi, nagu tiriks just tema ülekoormatud autot. Pronjakin võttis abiks kogu oma mehisuse ja jonni, kogu oma pöörase juhiosavuse ja hulliulguse — oli ta iu rooli taga palju teid läbi sõitnud, paljudest mägedest üle saanud. Ta oleks nüüd kõike seda tahtnud edasi anda autole, kellelt ta ei võinud midagi nõuda, vaid ainult paluda.

«Noh, kallis, veel natuke! No näed, sa ju oskad, näed, kui palju sul jõudu on. No ära värise, ära löö vedelaks, ära karda, sa vead ju maaki!...»

Ta keeras rooli, püüdes autot võimalikult nõlva ligi hoida, ja pani käe käigukangile, et mootoriga pidurdada, kui auto peaks tagasi veerema. Aga kõik läks hästi ja ta ohkas jälle kergendatult, jõudes kolmandale horisondile.

Siis vaatas ta välja, otsides pilguga Antoni. Too seisis liikumatult paigal ja vaatas üles, pea kuklas. Pronjakini silm seletas vaevu tema madrusesärgi vööte. Ja ta kuulis vaevu Antoni hüüet:

«. . . kaabi-i!»

«Pole midagi!» vastas Pronjakin, lootmata, et Anton teda kuuleb, ehkki tal endal oli mitmel korral, kui tagarattad kõvasti libisesid, himu kabiinist välja tulla ja kummide külge kleepunud savi labidaga maha kaapida. «Pole midagi, Anton, ma jõuan niigi pärale!»

Auto aga liikus aina edasi, temaga ei juhtunud midagi, Pronjakini hirm hajus pikapeale ning ta mõtted rändasid nendeni, kes teda ülal ootasid.

«Nüüd ma teile kõigile alles näitan!» pomises ta hambaid kokku surudes, sellal kui tema käed hoidsid kangestunult rooli, mis iga hetk võis end lahti rapsata. «Küll te nüüd näete. Küll te nüüd kahetsete — jõuaksin ma vaid pärale!»

Kausjas kärjäär pööras ennast all nagu mäekuru lennukitiiva all. Õhkõrn vihmaloor varjas teda, nii et tema põhi koos läikivate loikudega halli hämarusse kadus. Pronjakinile meenus jälle savi — ta oli seda nii palju ratastele kerinud — ning ta tundis jälle üksindust ja hirmu. Pea hakkas ringi käima ning rinnust lõi külm juga läbi.

Ent äkki tuli talle pähe niisugune mõte, millest tal süda jälle kergeks ja meel rõõmsaks muutus. Ta nägi, kuidas ta kontori ette sõidab, veokasti kallutab ning puistab välja kõik, mis ta on toonud, — otse porri ja mutta, otse ukse ette. Siis seisab ta, käed puusas, ja irvitab teiste jõllitamise peale, kaua ja salvavalt.

Muide, mitte eriti kaua. Ja mitte eriti salvavalt. Lõppude lõpuks, nad on ju kenad, tublid mehed; tont teab, mis kass tema ja nende vahelt läbi jooksis. Ja mis asja ta neile ikka hakkab näitama? Ta lihtsalt viskab maagikoorma maha ja asi ants, las nad siis sorivad seal ja tema ise sorib ka, võttes vaatamiseks raskeid siniseid kilde.

Nii jõudis ta neljandale horisondile, kus polnud enam üldse karjääri rõsket kõdulehka, vaid ainult tema auto joovastav diislihõng. Ta võttis jala piduripedaalilt ja pistis ühe käega rooli hoides pea aknast välja, vihma ja tuule kätte.

«Hei, kus te, pärglid, olete? Senomaan-alb! Apt-neokoom!» hõikas ta lihtsalt niisama, enda ja auto rahustamiseks. Siis pööras ta pead, nägi Antoni, kes oli juba päris tilluke, ja hüüdis talle: «Antoša! Nüüd paneme peo püsti, jah?»

Anton seisis liikumatult paigal ja vaatas ikka üles.

«Mis minuga lahti on?» küsis Pronjakin endalt. «Mis sulle täna sisse on läinud?» Ta niheles istmel nagu palaval pliidil. «Mis sa kehkled? Näed und või?»

Äkki oli tal imelik tunne, nagu see kõik, mida ta teeb, oleks ebareaalne. Justkui ei juhtukski see kõik temaga praegu, vaid oleks juhtunud kunagi varem, ammu-ammu, võib-olla lapsepõlves, kui ta jooksis mõnda rõõmu emaga jagama ja teadis juba ette, et ema rõõmustab, sest seda oskas kõige paremini teha just ema, kedä ta peaaegu üldse ei mäletanud. Kuid sellegipärast oli hüvakul karjääri märg savine nõlv, vasakul järsak ja hall nutune taevas, ning tema ise, Viktor Pronjakin, vedas Loznja kaevandusest esimest maaki. Maaki, mida Homjakov, Menjailo ja Võhristjuk ei jõua kuidagi ära oodata ning millest — kui mitte täna õhtul, siis homme hommikul — kuuldakse Moskvas, Gorkis, Orjolis, Irkutskis ja igal pool, kus ta on käinud või kuhu ta pole saanud. Talle meenus, et kui ta siia sõitis, räägiti rongis, et ükski kaevandus maailmas ei anna nii rikast maaki nagu see kuulus sinka, kus on kuni seitsekümmend protsenti puhast metalli. Sellepärast ta ongi sinine, et raud temast vastu välgub.

«Huvitav oleks teada, mida sellest maagist tehakse?» tuli talle äkki mõte. Ja jälle tõstis temas pead vana arvestamisharjumus. «Antoška pani mulle kindlasti kuus täit tonni peale, see on selge kui seebivesi, ma ju tunnen. Poolteist tonni šlakki arvestame maha, minupoolest kaks, ikkagi on neli tonni puhast rauda! Oh põlvekest küll! Ainult et kas seda on vähe või palju, Pronjakin? Kuidas võtta. Teadagi, ega küll küllale liiga tee. Ja kuhu see maak läheb, mida temast tehakse, see jääb sul vist kah teadmata . . . Aga mis ma selle üle pead murran, minu asi on ainult vedada, ja ma veangi. Minu asi on alati olnud vedada, aga mida veokasti pannakse, see pole juba meie mure, kui ainult vedrud üles ei ütleks. Hirmus sant tunne on, kui vedrud ähvardavad üles öelda. Nagu praegu . . .»

Auto aga sõitis edasi, eesmärgile üha lähemale, Pronjakin tundis seda iga närviga ja see oli erutav tunne, vist isegi liiga erutav, sest kärsitus pani tal käed värisema, ja see oli juba kurjast.

«Ainult ei maksa sellele praegu mõelda,» andis ta endale käsu. «Pärast mõtled. Parem hoia silmad lahti, jälgi hoolega teed.»

Ja ta vaatas ainiti teed, lähenevaid ning rataste alla kaduvaid savilahmakaid, kuid ei suutnud endast võitu saada.

«Millal pärast?» küsis ta endalt. «Niiviisi jätame me kõik pärastiseks, hiljem aga mõtled tegelikult juba muude asjade peale — ja see pole enam see. Kes siis veel mõtlema peaks kui mitte mina — mina ju vean seda maaki. Mina, mitte keegi teine! Ja mitte viimasena, vaid esimesena . . .

Kui ma naisukesele ütlen, ta ei usu,» mõtles ta nukralt. «Ja õigus kah, me oleme sinuga elus nii palju vintsunud ja tühja tuult tallanud, et seda praegust asja on raske uskuda, kuigi sa tunned mind . . . Aga mehed ütlevad sulle, et see on tõsi, ega nad valetama ikka ei hakka?»

Nii jõudis ta viimasele, viiendale horisondile ja keeras väljasõidutranšee poole. Siin oli ta alati kõikidest mööda ajanud, nüüd aga polnud mingit kihutamist, tuli ennast vaos hoida, rahuneda ja oodata, kuni õunapuude ladvad nähtavale ilmuvad. Kaua ootas ta neid, väsis juba ootamast, aga kui nad viimaks paistma hakkasid — sinakashallid, vaevalt märgatavad vastu halli laotust —, siis unustas ta neile isegi öelda nagu tavaliselt: «Siin me olemegi!» — ja keeras järsult nende poole, nähes nende tihedaid võrasid kokku põimuvat, nähes inimesi kaugel tranšee lõpus nähtavale ilmuvat.

Ja äkki need õunapuud värahtasid ning hakkasid kalduma vasakule, ikka vasakule, tuuleklaasi ääre poole, jättes enda asemele pilves taeva lageda nelinurga. Pronjakin ei saanud kohe aru, mis temaga on juhtunud, siis aga hakkas tal silmapilguks pea pööritama ja jõud kadus. Üleni higisena keeras ta rooli järsult libisemise suunas — see näib alati hirmus ohtlikuna, aga päästab alati. Õunapuud peatusid, aga ei tulnud enam oma endisele kohale tagasi, ja Pronjakin sai enda peale kurjaks:

«Mis sa tukud, lontrus! Hea, et sa tüdrukut kaasa ei võtnud, — siis oleks alles olnud kisa ja kiljumist. Aga vaata ette, Pronjakin, äärepealt oleksid alla sadanud . . .»

Ta juba sadaski alla, aga ta ei teadnud seda veel, sest ta ei näinud, kuidas vasak tagaratas tühjuse kohal keerles — pööraselt ja abitult. Teine ratas, mis oli paksult saviga koos, pöörles edasi saamata märjal betoonil, auto

kaotas kiiruse ja järelikult ei kuulanud enam sõna, kuigi Pronjakini kohkunud käed kõigest väest rooli külge klammerdusid.

Kõik sai talle selgeks, kui ta rooli veel ja veel kord keeras, ei suutnud aga enam õunapuid, mis ikka kaugemale vasakule nihkusid, oma kohale tagasi tuua. Ruumikas kabiin muutus korrapealt kitsaks nagu kast, kuhu sind on kägaras sisse topitud. Ta oleks jõudnud sealt välja hüpata, kui ta oleks sõidu peal ust lahti hoidnud, kui juhikoht oleks olnud paremal pool ja kui ta oleks taibanud otsekohe välja hüpata.

Äkki nägi ta pilvi tuuleklaasi taga kiiresti mööda vilksatavat, kuulis kummide kiunumist ja mahapudeneva maagi kolksatusi. «Ümber ajasid, lojus!» ütles ta endale. «Hõiska veel enne õhtut, praali veel, sina hädaidu, sitavares!» Ta ei võidelnud enam, vaid ainult hoidis roolist kinni, ähmaselt lootes, et auto neljandal horisondil pidama jääb. «Kui ei, siis on kõik läbi! Kaheksakümmend viis meetrit. Läbi!»

Auto ei jäänud neljandal horisondil pidama. Ta langes raskelt alla ja mürtsatas vastu betooni, siis hakkas ta libisema ning maagi raskus kiskus teda edasi, allapoole. Pronjakin nägi valget kriidikihti, siis taevast, uut, pruuni kihti ja jälle taevast, ning seejärel hämaruses laiuvat sinakat hallust — nagu on ookean enne tormi.

Miski löi tagantpoolt vastu kabiini, ja Pronjakin kuulis mõlkilitsutava raua hädakisa. Maak veeres mürinal alla. «Auto on omadega läbi, ma keerasin MAZ-ikese kihva,» jõudis Pronjakin veel mõelda. Samas sai ta julma, raksuva hoobi veidi allapoole kukalt, nii et pisarad purskasid silmist, kõik sulas kokku üheks mustjaskollaseks keeriseks ja peal polnud äkki enam tuge. Teine hoop tabas auto külge ja akent, Pronjakin pigistas instinktiivselt silmad kinni, vajus põlvili kabiini mudasele põrandale ja varjas kätega pead, et klaasikillud näkku ei lendaks. Aga siis tuli kolmas hoop, ja killud tungisid käsivarde.

«Kunas see lõpeb? Issand, kunas see ometi lõpeb?» mõtles ta ahastades, sellal kui teda kuskile lohistati ja talle igast küljest hoope sadas. Aga sellele ei tulnud veel kaua lõppu, ta jõudis vahepeal valu pärast kuklas ja käsivarres meelemärkuse kaotada ning jälle teadvusele tulla, auto aga veerles ikka veel mäest alla. Viimane hoop paiskas ta vastu rooli, nii et hing kinni jäi ja rinnas miski raksatas; lõpuks langes ta küljetsi veel kuhugi ja jäi äkilise

nõksatusega paigale. Pimedana ja pooleldi lämbununa kuulis ta tinisevat vaikust.

Ta ei kuulnud, kuidas Anton meeleheitlikult karjus ja avariisireen huilgas, ega näinud, kuidas ligi paarsada inimest karjääri servale ilmus, kuidas nad alla sööstsid, jooksid komistades ja märjas savis libastudes, kukkusid, lendasid uperpalli, tõusid uuesti püsti ja jooksid hingeldades edasi, et talle appi jõuda.

Ta kuulis ainult lõhkenud kummi visinat ja imelikku tilkumist. Tinisevas vaikuses langesid rütmiliselt rasked tilgad. Ta ei teadnud, et see on tema veri, ta arvas, et katkisest torust tilgub kütust tulisele malmile.

«Lülita mootor välja!» jõudis tal peast läbi vilksatada «Me põleme ära . . .» See käis tema enda ja auto kohta.

Videviku ajal tasandas buldooser Ehitajate tänava sõiduteed. Kägisedes ja lõgisedes pressis ta killustikku tee pehmesse muldkehasse ning tormas möirates mullavalli kallale, lastes oma laia läikiva noatera alla, nagu elevant võitluses kihvad vaenlasele vastu seab. Ta ründas ja puskis, ning mullavall andis vastumeelselt järele; roomikute alt pudenes libedaid musti känkraid, buldooser aga ronis üha kõrgemale, nuga tinahalli sünge taeva poole püsti. Kui ta oli natuke aega ülal seisnud ja rahunenud, libistas ta end alla ning roomas eemale, valmistudes uueks rünnakuks.

Buldooserijuht oli oma väikse poja enda kõrvale võtnud ja poiss hoidis kahe käega juhtimiskangist kinni. Aeg-ajalt pani isa oma pruuni peopesa poja käte peale ja lükkas kergelt kangi. Poiss tuututas rõõmsalt, huuled torus, silmad pärani, ja naeris, kui nad isaga istmel peaaegu selili kaldusid.

Iga kord, kui nad üles ronisid, nägi ta koheva musta sabaga ja pikkade sihvakate jalgadega kirjut varssa. Varss oli ema silmist kaotanud, ta hirnus peenikese häälega ja kuulatas, kõõritades lillakat silma, ning ema vastas talle kuskilt käheda, äreva hirnatusega. Varss hakkas seepeale laudjat ühele küljele pildudes galoppi jooksma, jäi aga kohe nagu paigale naelutatult seisma, pea norgus, ja vehkis sabaga. Ta kartis buldooserit ja kõrgeid kõnniteid, kus seisid vaikivad inimesed, tänava teisest otsast aga tulid kuus meest aeglasel sammul tema poole.

Buldooser ronis mullavallile ja seisis seal vagusi, varss

seisis samuti paigal, jalad harkis, ning silmitses lähenevaid inimesi, kes käisid keset tänavat, pea püsti ning õlg õla vastas.

«Isa,» küsis poiss, «kuhu onu Matsujevit viiakse?»

Buldooserijuht vaikis hetke ja vastas:

«Keegi ei vii teda kuhugi. Ta on ise enda peremees. Läheb, kuhu tahab.»

«Aga mina arvasin, et ta ei taha ja ikkagi läheb.»

«Tähendab, tal on vaja minna, pojake.»

Mehed tulid üha ligemale, varss ei kannatanud enam välja ning pages nende eest ära, buldooseri poole. Ta kepsas kahe sammu kauguselt mööda, saba seljas ja pea püsti; poiss käratas tema peale karmi bassihäälega. Mehed astusid kõnniteele ning seal seisvad inimesed andsid neile vaikides teed.

«Isa, sõidame!» ütles poiss.

Buldooser hakkas jälle urama.

Kuus meest läksid «Gastronoomi». Naiste suur ja lärmakas järjekord hakkas kohe kooris nendega kärama. Aga Matsujev tegi endale kohmaka laia õlaga naistesummas teed ja seletas rahulikult, miks nad tulid. Siis pääsesid Fedka ja Kossitškin letile ligi.

Nad ostsid vorsti, kondenseeritud piima, kompvekke, küpsiseid, Fedka võttis veel soru viina, ja nad läksid läbi kogu asula kolmekorruselise telliskivihoone juurde, mille ümber lõdisesid istutatud peenikesed paplid, tagapool aga polnud enam maju ning tee viis läbi metsa lennuväljale. Valges kitlis näitsik avas ukse, ning nähes meestejõuku, kellel olid käed kotikesi ja pakikesi täis, lükkas ta ukse kähku koomale. Aga Matsujev jõudis oma määratu suure saapa ukse vahele pista.

«Luba, tütarlaps,» hoiatas ta mornilt. «Muidu me ronime aknast.»

«Katsuge te!» ütles õde, näppides taskus võtmeid. «Arst tuleb kohe ja viskab teid sama teed välja.»

«Kuhu ta läks?» küsis Fedka.

«Mis see sinule korda läheb? Kõnepunkti.»

«Kas ta helistab Belgorodi?»

«Mis see sinule korda läheb? Belgorodi jah.»

«Ahah,» ütles Fedka. «Noh, siis ta enne ööd ühendust ei saa. Läki, mehed!»

«Mis «läki»? Ega sa «loomaaias» ole!»

«Ütle, kuidas temaga lood on?» küsis Anton.

«Kuidas on! Hädavaevu suudeti šokiseisundist päästa.»
«Ah nii,» ütles Matsujev. «Ja kas ta praegu on meelemärkusel?»
«Ma ju ütlesin: šokist ta päästeti.» Õde ohkas. «Aga tal on ikkagi väga halb olla. Ma räägin tõsiselt — halb. Ja teie veel lärmate ja trambite.»
«Me teame, et tal halb on,» ütles Fedka. «Oleks tal hea, siis me vahest polekski tulnud.»
Ta hõõrus vaistlikult käsi vastu vatikuube, nagu oleks ta läbi mahapesemata õlikihi tundnud mahapesemata verd oma kätel, mis Pronjakini purustatud pea rusude pigistusest vabastasid.
«Hea küll, susi söögu teid!» ohkas õde. «Las keegi teist käib üksi ära.»
Matsujev vaatas küsivalt Antoni poole.
«Ei, see ei lähe,» ütles Anton.
Siis lükkas Gena Võhristjuk õe leebelt ja kindlalt kõrvale ning võttis tal käe alt kinni.
«Neiuke, ärme hakkame vaidluskoosolekut pidama, ärme hakkame, eks ole?»
Ja niisama leebelt alla kummardudes talutas ta õe käevangus puhtast ja külmast trepist üles, kust lõi juba vastu jodoformi ja karboli lõhn. Teised järgnesid neile, hoidudes saabastega kolistamast ja aeglustades üha sammu. Suures ruumis, kus põrand oli kiviplaatidest ja seina ääres seisid nikeldatud lauad, hakkas õde jälle tõrkuma.
«Mul on ainult kaks kitlit. Ja arst võib iga silmapilk tulla. Teid kõiki ma ikkagi tema juurde ei lase, võtke teatavaks.»
«Kutule, neiuke, kuidas siis nii?» pahandas Gena. «Me leppisime ju kokku, et sa oled mõistlik ja saad asjast aru . . .»
Õde pani sõrme huultele. Keegi rääkis teises toas, paokil uksest kostis tema vaikne, otsekui muljutud hääl:
«. . . No las nad tulevad, õde . . . Ära keela . . .»
«Minge sisse,» ütles õde.
Nad nägid rohelise karvateki äärt ja hirmus jämedat sidemetesse mähitud kätt, mis lebas toel. Mõni tund tagasi, kui nad kabiini lõmmis plekk-kesta lahti lõhkusid ja polte kangidega välja kaksasid, oli ta veel üks nende hulgast, oma autojuhi-õnnetuseski neile veel lähedane. Nüüd eraldas teda nendest paks mähistekoorik, antiseptikumide lõhn, kogu selle toa ilme, mis nende saapakolakate

ja tervist õhkuvate kehade jaoks otsekohe nii kitsaks jäi, et ei saanud õieti ringigi keerata.
«Selle kraami võite siia jätta,» lausus õde. Ta tahtis nende käest kotikesed ja pakikesed ära võtta. «Me söödame teda lusikaga.»
Aga nemad ei andnud ning läksid hanereas Pronjakini juurde.
Ta lamas üksi palatis, siruli laias voodis, nähtavasti mingi teki all asuva kaadervärgi vahel, ning oli pealaeni sidemetes. Ainult käsi, pool suud ja silm olid vabaks jäetud. Põse kohal oli mähis lõtv ning paistis tuhm tõmmu nahk.
«Ärge teda ära vaevake,» ütles õde ja katsus Pronjakini terve käe rannet. See tuli tal juba peaaegu professionaalselt välja. «Peaasi, et ta ei liigutaks.»
«Ei ta meie käes liiguta!» ütles Fedka õhinal.
Õde ei läinud ikka veel ära. Fedka vaatas tähendusrikkalt Gena Võhristjuki poole, too pilgutas talle silma, pani käe õele õlgadele ja läks temaga välja, sulgedes hiljukesi ukse. Sedamaid nihutasid teised paar tühja koikut lähemale ning võtsid Pronjakini ümber istet.
«No kuidas sa ennast tunned, Viktor?» küsis Matsujev.
Ta istus, rusikas käed paksudel reitel. Pronjakini silm rändas aegamisi ühelt teisele, pilgus mõõtmatust valust võitusaamise meeleheitlik visadus.
«Sulle tehakse operatsioon, Viktor . . . Nüüdsel ajal opereeritakse korralikult.» Matsujev naeratas väga südamlikult. «Homjakov kutsuti Belgorodi, maagist aru andma, ta toob arsti kaasa. Ta läks JAZ-iga, sõiduauto ei pääse praegu läbi. Tunned Silantikovi, kolmandast brigaadist?»
«Ei . . .»
«Niisuke suur jõmm,» aitas Fedka meenutada. «Pikad vurrud justkui kassil.»
«Mäletad küll,» naeris Matsujev. «Haruldane juht. Tema läheb läbi. Viib kohale — sinu moodi mees.»
«Mina, näe, ei viinud . . .»
«No kellel siis äpardust ei juhtu!» Matsujev lahutas käsi ning võttis endal põlvede ümbert kinni. «Kui oled kord juba autojuht, siis ikka vahel . . .»
«Ära noruta!» ütles Kossitškin. «Tead, mis asju mõnikord juhtub? Hirmsaid lugusid kohe! Näe, meil rindel — ja just meie autoroodus — sai üks sell mürsukilluga mööda magu — siuh! Vöörihm plaksti pooleks ja soolikad süles.

Ja arva ära, mis ta tegi? Korjas ilusti kogu selle värgi liiva ja okastega tükkis — meie rood seisis parajasti metsas — pilotkasse ja läks sanitaarpataljoni. Õigust öelda, omal jalal küll mitte, teised viisid. «Nii ja naa, kulla sõbrad, õmmelge kinni, et kõik oleks justament nagu enne, iga asi omal kohal.» Ja õmblesidki kinni. Ellu jäi. Hiljem lendas tal küll pea otsast. Noh, aga see oli juba pea!...»

Fedka virutas teiste selja tagant talle mütsuva võmmu vastu turja.

«Mis sul hakkas?» solvus Kossitškin.

Fedka pilk eksles lae all.

«Mille poole ma sinu arvates sihin? Ma tahan öelda — on säherdusi visa hingega, kange eluvaimuga jõujuurikaid, saad aru. Otsast otsani energiat täis, näe, nagu meie Vitkagi. Niisuke iga kriimu pärast vedru välja ei viska. Ei!»

Nad naersid tasakesi. Ka Kossitškin ise naeris, näidates kollaseid katkisi hambaid.

«Mis mu MAZ-ist saab?...» küsis Pronjakin.

Matsujev pööras pilgu kõrvale.

«MAZ-i pärast ära muretse. Teda pidi ju niikuinii juba maha kantama. Aga mootor on heas korras. Lapime kokku, mis tal ikka häda on... Oleks et nad sind, põikpead, rutem kokku lapiksid.»

«Mind ei lapi enam ükski vägi...»

«Viska niisugune mõtegi peast välja, Vitka,» ütles Fedka mitte eriti veendunult.

Pronjakin vaikis natuke aega ja vedas siis jälle kokkukleepunud huuled paokile.

«Kui nüüd vihm ei segaks...»

«Tühja sellest vihmast nüüd,» ütles Matsujev. «Enam ta ei kohuta. Me hakkame nüüd mööda maaki sõitma, see ei lähe lödiks.»

«Ja üleval... puha betoon?»

«Puha betoon.»

«Seal... kurvil, kus ma alla lendasin, tuleks laiemaks teha...»

«Me teemegi laiemaks,» tõotas Matsujev.

Nad vaikisid. Matsujev ohkas valjusti. Ta tahtis veel midagi öelda.

«Mida me sulle veel võiksime tuua?» küsis Anton ja tema nägu muutus millegipärast äkki süngeks. «Kas sa kärakat tahad? Fjodoril on.»

Antoni labakäed olid nartsudega kinni mähitud. Tema pilk kohtus Pronjakini omaga ja ta peitis käed selja taha.

«Tahad?» küsis Fedka ja pistis käe abivalmilt taskusse.

Öde avas äkitselt ukse.

«Mis see sul on? Mida te talle pakute? Prostat viina? Ei tule kõne allagi.»

«Miks mitte?» solvus Fedka. «Valu vaigistamiseks. Ma tean, mida ma teen.»

«Paljugi mis sa tead! Tal on valu vaigistamiseks head veini vaja. Või puhast piiritust. Me juba andsime talle. Aga kõige parem oleks viietärniline konjak.»

«Njaa,» ütles Fedka. «Kuurort.» Ta ei sallinud seda sõna. «Nii et me ei tabanud märki.»

«Selle võite minema visata.»

«Jajah, küll me viskame,» lubas Fedka ja peitis soru taskusse.

Genja Võhristjuk viis õe õrnalt välja ja pani ukse kinni.

«Küll Ninka on ametlikuks läinud,» ütles Fedka ja ohkas. «Rikuvad veel inimese elu enne surma ära.»

Matsujev kallutas ennast Pronjakini poole, ja too nägi lähedalt tumedat kortsulist nahka tema silmade all ja hallikirjusid meelekohti. «Otsa hakkad jääma, vana!» mõtles Pronjakin. Tal oli endast kahju, kahju, et tal nii täbarasti läks.

Matsujev vaatas teda varjamatult mureliku pilguga, pead vangutades, Menjailo — tõsiselt, piinarikka pinevusega. Fedka katsus julgustavalt naeratada. «Minu laul on vist lauldud,» mõtles Pronjakin.

«Hea küll, poisid,» ütles ta, kui vaikus juba liiga pikale venis. «Hakake minema... Ei, ärge nüüd mõelge, et... Mul on lihtsalt kehv olla...»

Nad tõusid püsti ja mudisid oma sonimütse.

«Tead, Viktor,» ütles Menjailo mornilt ja süüdlaslikult, talle otsa vaatamata. «Ära siis meie peale hammast ihu.»

Pronjakin naeratas ühe suupoolega.

«Ihuksin küll, aga see sähmakas lõi nad välja. Mis asja ma enam ihun!»

«Me tuleme homme jälle külla,» lubas Matsujev väljudes. «Võid kindel olla.»

Anton jäi palatisse. Ta seisis voodi juures ja puudutas ettevaatlikult Pronjakini sidemetesse mähitud kätt.

«Kuidas sul nii läks, Vitja?»

«Mis teha, Antoša, eks ma ole vilets autojuht...»

«Sa ei tohi nii rääkida,» keelas Anton karmilt. «Isegi mitte mõelda. Sa sõitsid nagu noor jumal. Kogu tee — nagu noor jumal! Ainult üsna lõpus keerasid järsult. Ja sa ei võtnud mind kuulda, narr, ma ju karjusin sulle: «Kaabi savi maha!» Sa vist ei kuulnud?»

«Kuulsin... Mis sul... mis su kätel viga on?»

«Kriimustasin pisut. Sa olid väga kõvasti kabiini kinni jäänud.»

Pronjakin ohkas ja ajas hambaid kiristades pea kuklasse.

«Saa terveks, Vitja,» palus Anton. «Tingimata saa terveks, kas kuuled? Meil on ju sinuga pidu pidamata.» Ta naeratas äkki laialt, istus Pronjakini juurde ja kummardus üsna tema näo ligi. «Aga ütle, mis sa ütled, tore, et just meie kahekesi, eks? Jääb eluks ajaks meelde.»

«Jah...»

Kuni pimeduse saabumiseni ei tülitanud keegi Pronjakinit ja ta sai mahti puhata, kuigi üksi oli raskem valust võitu saada. Ajuti kippus see tal päriselt hinge matma ja pitsitas tema kõri tulise kaelavõruna; siis haaras ta kõvasti raudvoodi servast ja pigistas silmad kinni.

Õde tuli palatisse ja seisis mõni aeg Pronjakini juures, kuulates tema hingamist, siis kustutas ta tule ning väljus. Pronjakin avas silmad, kuulas, kuidas tuuleiilid õhuaknaga kolistasid ning märjas metsas mühisesid, ja jäi aegapidi tukkuma. Ent varsti nägi ta unes valu. Mitte midagi muud peale valu; valud sealsamas kus ilmsigi, ainult veidi nõrgemad.

Ta teadis, et see on uni, päriselt ärgates tunneb ta jälle tõelist valu, ning selle leevendamiseks püüdis ta mõelda kõigest, mis talle kunagi rõõmu oli teinud. Kuid tema elu polnud selle poolest kuigi rikas ja ta oli palju unustanud sestsaadik, kui ta lõputu teepaela rattalekerimise oma elukutseks valis. Tee oli temalt mälu röövinud. Õigemini, mälu asemele asunud. Alati, kui ta midagi jutustas, alustas ta nii: «Kord sõitsin ma...», aga kuhu ta just sõitis ja millal see oli, seda ta enam ei mäletanud, sest tema jutustuses oli kõige tähtsam alati tee, ja see erines vähe teistest teedest.

Ent korraga nägi ta ennast vaguni eeskojas, paguniteta sinel seljas ja pamp nöörimas õlga. Sõjaväest vabanenuna sõidab ta pruudi juurde. Ta hoiab rasket pampu õlal, sest ta ei taha seda täissülitatud põrandale panna, ja vaatab

mustendavast aknast välja, kuid ei näe ainustki tulukest. Kaks aastat tagasi oli tema sapöörivaeosa olnud siin raudteesilda ning jaama ehitamas, ja jumalast mahajäetud naaberkülas nad saidki tuttavaks. Siis paigutati väeosa ümber põhja poole, tüdruk lubas saata talle kaks kirja kuus ja oodata. Tüdruk oligi korrapäraselt kirjutanud ja kaks aastat oodanud, ning nüüd sõitis Pronjakin pruudi juurde, sest tema enda isa oli kolmandat korda abiellunud, ja rohkem omakseid tal ei olnud.

Ta läks maha väikses jaamas, kus rong peatub pool minutit, ja astus raudteetammilt pilkasesse pimedusse. Ta oleks ju võinud ehitajate asulas hommikuni oodata, aga ta tahtis koidu ajaks tüdruku poole jõuda, enne kui too oma emaga põllule läheb. Tund aega kõndis ta mööda rööplikku teed, mis läks loogeldes läbi rukkipõllu. Siis tuli pilvede tagant välja määratu suur punnpõskne täiskuu ja kallas kogu stepi sinaka valgusega üle. Pronjakin lisas sammu ja tajus varsti, et jõgi on lähedal. Talle jäi alatiseks meelde, kui mahlakalt ja noorusvärskelt tarnad tookord jõe ääres lõhnasid ning kui tihe oli udu koidu eel kõrkjate kohal.

Ta hakkas paadimeest otsima ning leidis tolle oma putka eest magamast, kuigi öö oli väga jahe. Vanaätt ei kohkunud öise külalise tulekust, ta ainult nohises tusaselt ja läks paadiköisi valla päästma. Ätt istus sõudma, Pronjakin lükkas jalgupidi liiva sisse vajudes paadi kaldast eemale.

«Ruttad vist pruudi juurde?» küsis ätt. Ta tundis kõiki ümberkaudseid poisse, võõras sõdur võis ainult pruudi juurde sõita. «Kust perest ta on?»

«Kas te Boldõreve tunnete?»

«Nataškat? Muidugi. Õigel ajal jõudsid jaole.»

«Mis tähendab õigel ajal?»

Ta aimas teise näol muiet, kuigi ta ei vaadanud ätile näkku, vaid vette, mida läikiv aer lõhestas.

«Seda, et ta näikse asutavat teisele minema. Ta vist ei lootnud enam, et sa tuled.»

«Kellele siis?» küsis Pronjakin nagu muuseas.

«Kes teab. Vist Ljonka Rjabovile.»

«Tühi jutt, vana.» Pronjakin rahunes tõepoolest. «Ljonkat mäletab Nataška sellest ajast, kui too oli tattnina, ta pole temast kunagi hoolinud. Nataška on mulle truu.»

«Aga mida siis mina räägin?» küsis ätt. «Kas ma ütlesin, et ta pole sulle truu?»

Ätt sõudis ja sõudis ning küsis siis jälle:

«Ainult et vahest on ta Ljonkale kah truu? Nõnda-öelda kahe peale . . .»

Paat põrkus vastu kallast ja Pronjakin hüppas oma pambuga maale.

«Tõuka ära!» palus ätt.

Pronjakin tõukas tema paadi nagu kurja kiusaja eemale.

«See kõik on tühi jutt, vana,» kordas ta kergendustundega.

«Kui sa mõtled tagasi sõita, siis karju kõvasti,» ütles ätt. «Küll ma kuulen.»

Ja ta kadus udusse, ainult lained veeresid sulinal kaldale ning roostetanud tullid kriuksusid.

Pronjakin jõudis külasse koidikul. Unised koerad haukusid tema peale oma hääle puhtaks. Tuttava maja juures silmas ta lonkimas üksildast kogu ning tundis lähemale jõudes Ljonka ära. Talle meenusid jutud, et ta olevat Ljonka käest lapsepõlvesõbratari üle löönud.

«Mis sa siin teed?» küsis Pronjakin.

Ljonka kohmetus. Ta oli vedela kondiga kõrend, Pronjakinist peajagu pikem.

«Tere, sõdur.»

«Ma küsin, mis sa siin luusid?»

«Ootan Nataškat, me leppisime kokku, et lähme koos brigaadi.»

«Täna ei lähe ta kusagile. Talle tuli peigmees.»

«Nonoh, kas viimati sina või?»

«Mina jah. Said aru? Head teed.»

Ljonkal kargas süda täis ja ta ärgitas lüüa. Aga ta oli ikkagi mannetu, millegipärast ei võetud teda ka sõjaväkke, ja Pronjakin kihutas ta paari obadusega maja juurest minema. Ljonka pages eemale ja hüüdis nutuselt, huultelt verd laiali pühkides:

«Sa oled siga, mõistad? Ma käin temaga juba aasta aega, mis sa trügid vahele, kes sind kutsus?»

«Keri minema!» ütles Pronjakin. «Oled tüdruku kogu küla kõnealuseks teinud, latatara.»

Siis istus ta muldrile, et suitsu tõmmata ja rahuneda, aga äkki avanes uks ja Nataška tuli trepile.

«Läki tuppa, löömamees,» lausus ta naeru pidades.

Ta oli palitu õlgadele võtnud, selle all oli helesinine

särk, ja Pronjakini südametunnistuspiin mannetu Ljonka löömise pärast kadus jalamaid. Tüdruk astus eeskotta, Pronjakin tõttas talle järele ja võttis tal õlgade ümbert kinni.

«Mis ta sulle rääkis?» küsis Nataška, naeratades Pronjakinile üle õla.

«Jobujuttu. Va latatara, muud midagi.»

«Sa ei ütle mulle?»

Pronjakin raputas pead ning suudles teda viimaks pimedas eeskojas.

«Kas ta andis sulle mõista, et ma olla temaga käinud?» küsis tüdruk jälle.

«Ta oli mul juba meelest läinud. Noh, ja kui oligi midagi?»

«Mis sa ütlesid?» sõnas tüdruk eemale tõmbudes. «Kas sa pead mind niisukeseks?»

«Tule, lähme.» Pronjakin viis ta tuppa ning läks teretama tema ema, kes oli juba püsti tõusnud ning tuli talle vastu, armuline ja väärikas.

«Kas sa kuulsid,» ütles Nataška, «mis tühja juttu sinu Ljonka minu peale teeb? . . .»

«Sellel Ljonkal kuluks keel suust välja rebida,» ütles vanamutt kähku. «Näe, tal on kade meel, et meie Nataškal palju kavalere on, rajooni rahandusinspektor käis üksvahe kosjas, ja siis üks insener alevist, sellepärast ta tühja jahvatabki, et aga teisi eemale peletada . . .»

«Mul vaja reisitolm maha pesta,» ütles Pronjakin.

Ta oli oma tagasitulekut ikkagi pisut teisiti ette kujutanud.

Nataška ei läinud sel päeval loomulikult mitte kuhugi, Pronjakin aga tõmbas sõduripluusi seljast ning tegi tema emaga tiiru mööda aeda ja õue, naelutas lahtise kuurilaua kinni ja tegi väravariivi korda. Ta polnud kunagi maal elanud, aga talle hakkas äkki meeldima tunda ennast kõige selle peremehena, mida ta näeb.

Ta teadis, et nende kolhoos pole teab kui rikas ja vaevalt ta selle kahe aastaga paremale järjele on tõusnud, ning ega majapidaminegi, mille Nataška kaasavaraks sai, suurt väärt olnud, aga Pronjakinil oli nutti ja niisugune elukutse, mida igal pool vaja läheb, eriti kui meestest nappus on, nii et hakatuseks oli tal ikka midagi olemas.

«Kas sa jääd pulmadeni meile?» küsis Nataška ema kit-

said huuli paotades. Ta rääkis pulmadest, nagu oleks see juba otsustatud asi.

«Jään küll, kui te ära ei aja.»

«Misjaoks siis ära ajada. Kui teil mõlemal kindel nõu on . . .»

Kogu päev ei saanud neil Nataškaga teineteise vaatamisest himu otsa ning nad naersid ühtepuhku põhjuse tult, aga öösel, kui Pronjakinile eeskambrisse ase tehti, ei saanud ta seda naeru meenutades uinuda ja vähkres kõigi seval koikul. Ta jõudis vaevu ära oodata, kuni vanamuti ägisemast lakkas, ja läks siis Nataška tuppa. Tüdruk ootas teda ega üllatunud sugugi.

Nad olid noored ja ei andnud teineteisele armu — hakatuseks veristasid nad huuled ägedate suudlustega. Ent arvatavasti oli Pronjakin Natašast valesti aru saanud, sest kui ta päriselt joobus, rahunes tüdruk äkitselt ning toetas käed kindlalt vastu tema rinda. Ja ta kuulis nagu läbi une Nataška manitsevat sosinat:

«Ei, Vitjake, see jäägu pärast registreerimist, nii ma ei lase, ära sa arva, et ma niisuke olen . . .»

Pimedas oli tal vanamuti nägu. Kui ta kord tõeliselt vanaks jääb, on ta vist niisama armuline ja väärikas ning õpib samuti kitsaid huuli paotama. Pronjakinis rebenes miski, mida polnud enam võimalik kokku sõlmida, kui väga ta ka ei püüdnud, sest ülevedaja-taat ja Ljonka ei lasknud. Kõige rohkem veel Nataška ise — tema rikkuski kõik ära. Pronjakin tõusis ja läks oma aseme poole, pöörgates vastu toole; ta ei hoolinud enam suuremat, kas vanamutt teda kuuleb. Nataška hüüatas ärglikult, otsekui oleks ta tahtnud Pronjakinit tagasi kutsuda, aga kui ema oleksk ärganud, siis oleks talle paistnud, et tütreke lihtsalt häälitses unes.

Pronjakin istus natuke aega pimedas, pani siis riidesse, toppis oma asjad pampu ja väljus kuuvalguse kätte. Keegi ei pidanud teda kinni. Alles siis, kui ta juba tänaval oli, kiunatas uks tema selja taga ja Nataška hüüdis trepilt:

«No läki, rumal poiss . . . Mis seal siis ära ei ole!»

Pronjakin ei vaadanud tagasi.

Ta läks kiirel sammul, et hommikusele rongile jõuda. Jõe ääres meenus talle, et tarvis vanaätti hõigata. Ta ei tahtnud seda teha, aga pidi ta siis, pamp käes ja sinel seljas, vette minema? Lõppude lõpuks ta hõikas ning äti ilmus oma paadiga udust.

Nad sõitsid vaikides üle jõe, ainult hüvasti jättes ei saanud ätt küsimata olla:

«Tuleb välja, et tüdruk on Ljonkale truu?»

«Asi pole selles, vana. Ta on iseenesele truu.»

«Ahah,» lausus ätt. «Ja sulle pole see meeltmööda?»

«Kellele see siis meeltmööda on? Kas sulle on, vana?»

«Mulle? Kus sa sellega! Ma pean lustist ja priiusest lugu. Hullemat asja polegi, kui naiste küüsi sattuda. Minul pole praegult enam naisterahvast vaja, olen surmatõmmini iseenda peremees. Talita sina samaviisi.»

«Eks ma katsu. Jää terveks, vana.»

«Jää ise kah, mis seal ikka.»

Pronjakin läks mööda konarlikku, käänulist teed läbi rukkipõllu; nüüd ei märganud ta hajuvat tarnalõhna — mahlakat, kanget ja noorusvärsket lõhna. Hommikusest rongist jäi ta maha ja pidi õhtust ootama. Ta magas raudteetammi ääres rohus ennast välja ning istus pärast kaua lingevalu käes vaeveldes einelauas ja jõi õlut, suupisteks kivikõvad võileivad, kuni puhvetipidaja halastas tema peale ja kutsus ta enda poole, tillukesse letitagusesse toapugerikku. Ta keetis seal endale lõunat ja pakkus ka Pronjakinile, kes teda alles nüüd märkas vaadata. Naine oli veel noor, aga juba mitme mehega tegemist teinud, seda nägi Pronjakin selgesti. Pronjakinil endal oli palju vähem elukogemusi. Õhtul aitas ta puhvetipidajal einelauda sulgeda, laskis oma rongi mööda ning jäi tema juurde, sellessesamasse jaamahoone tillukesse toapugerikku.

Akna taga mürisesid rongid, mis siin ei peatunud, ja nende tuled heitsid naise rinnale ja kätele kollaseid valguslaike. Neil hetkedel hakkas Pronjakinil sellest naisest millegipärast talumatult kahju, ja ta küsis:

«Kas sa pole niisugusest elust tüdinud?»

«Olen,» tunnistas naine ausalt. «Sa ei tea, kui tüdinud ma olen! Kogu mu elu on nagu seitsme tuule käes.»

Pronjakin vaikis viivu ja ütles endalegi ootamatult:

«Siis sõidame siit ära.»

«Sõidame?» Naine tõusis küünarnuki najale ja kummardus Pronjakini kohale. Tema juuksed puudutasid Pronjakini nägu. «Sa ütlesid: «Sõidame ära.» Kuidas — kas koos?»

«Koos jah . . .»

«Pea!» ütles naine. «Aga kes sa mulle oled?»

Pronjakin ei teadnud isegi, kes ta sellele naisele on. Ent

hommikul, kui naine riietus ja talle teemoona kaasa panema läks, teadis ta juba, kes ta sellele naisele on. Ja nimetas teda nõnda, sest ta oli hommikuks kindla otsuse teinud. Naine imestas väga ja Pronjakinile kaasa tundes jutustas endast kõik, tema aga jäi oma otsuse juurde. Ole järgmisel päeval sõitsid nad sealt ära ja rändasid palju aastaid koos ühest kohast teise.

Pronjakin polnud oma tegu kordagi kahetsenud ega kurvastanud iial, et ta ei jäänud tookord nonde «kulakute» juurde, ehkki need polnud muidugi mingid kulakud. Ainult et naisel polnud mitte midagi peale sugulastekarja Gorkis, ning neil ei läinud eales korda midagi soetada, kuigi naine oskas häid kohti leida ja hästi teenida. Algu-ses, kui nad veel noored olid ja teineteist armastasid, loo-busid nad muretult kõigest, millel polnud nooruse ja armastuse hõngu, ning sõitsid jälle teisale, aga pärast poole, kui tärkas igatsus veel millegi muu järele, oli seda juba raske kätte saada, sest ühtaegu tuli ka väsimus. Oigemini, väsimus ja igatsus millegi muu järele tulid üheskoos. Aga sellegipärast armastasid nad teineteist, kuigi Pronjakin pikemate sõitude ajal naist pettis ja küllap naine teda samuti.

Nüüd, valmistudes selle vastu, mis temaga juhtuma pidi, mõistis Pronjakin, kui tore kõik tookord oli — kuu valge öö stepis, kui ta pruudi juurde läks, ja noorusvärske tarnalõhn ja naine, kes temaga borši ja hiljem ka voodit jagas. Vahest oligi kogu tema elus ainult kaks õnnelikku päeva — too seal väikses jaamas Kamõšini lähedal ja tänane, kui ta karjäärist maaki vedas. Ta oleks tahtnud neid oma viimsele, kõige pikemale teekonnale kaasa võtta...

Aga ta ei jõudnud midagi võtta, sest ta kuulis automootori turtsumist kuskil kaugel ja laialipritsitud pori plaat-satusi. See oli sõiduauto ja tuli lennuvälja poolt. Pronjakin taipas, et Silantikov oli ikkagi kinni jäänud, Homjakov aga oli arsti lennukiga kohale toonud; ja temas tärkas jälle lootus. Siis hakkasid laternahelgid laes tantsiskle-lema ja auto peatus. Sealt väljus kaks meest. Nad tulid otse akna alt mööda.

Pronjakin kuulis Homjakovi külmetusest kähedat häält, poikvel õhuaknast kostsid lausekatkendid:

«...ma palun teid... See on väga tubli noormees... meie ajaleht kirjutab homme temast... Tal oli rohkem

raku kui kellelgi teisel... isegi minul, kes ma... ameti-kohustuste tõttu...»

«Mul pole sellest soója ega külma.» Teine hääl oli kime ja selge. «Olgu tal viis ministri tänukirja või kümme noo-mitust käskkirjas. Mind pole tarvis paluda.»

Välisuks paugatas ja Homjakov jäi vist üksi. Kostsid tema pikad sammud lirtsuvas poris. Sammud suundusid matsudes auto poole ning Homjakov küsis kelleltki, vis-tisti autojuhilt:

«No mida sina asjast arvad?...»

Aga Pronjakin ei saanudki autojuhi arvamust kuulda, sest auto hakkas urama ja laternate vastuhelk kadus laest. Naabertoas algas kiire askeldamine, kuskilt hakkas kostma väikse hallipäise naisarsti hääl, kes oli Pronjakinit õe abiga sidunud. Pronjakinit haaras ärevus ja hirm, koos lootusega ärkas taas valu, ning ta oleks vist sellega päri olnud, et need inimesed ta rahule jätaksid.

Naisarst pistis käe kähku ukse vahelt palatisse, pani lambi põlema ja laskis linnast saabunud kirurgi enda ees sisse. Kirurg astus pehmelt, arvatavasti olid tal vilttuhvlid saabaste peal, ning õde sidus tal kitlipaelu kinni — kittel oli kirurgile väike. Ta krimpsutas nägu ja liigutas ebamugavustundega õlga. Ta oli suur ning tüse, kitli all oli selgesti näha rasvakõht. Haige poole vaatamata sirutas ta käed ette ning arst ja õde hakkasid jälle askeldama. Haiglas polnud veevärki, kogu asulas polnud seda veel, ja õde kallas nurgas pesukausi kohal tulnukale emailitud kastrulist vett käte peale.

Kirurg läks käsi kuivatades Pronjakini voodi juurde ja vaatas teda vaikides.

«Noh, kuidas me siin elame?» küsis ta masinlikult ja riputas käterätiku naisarsti õlale. Too ei märganudki seda. Kirurg istus koikuservale. «Te ütlete, viies ja kuues?»

«Viies ja kuues,» kinnitas kohalik arst. Ta oli vist veidi uhkegi, et tema praktikas nii raske juhtum ette tuli.

«Kas silm on kah viga saanud?» küsis kirurg. Ta polnud Pronjakinit veel puudutanud.

«Silm on õnneks terve,» vastas arst.

«Mis sa teinud oled, kulla mees?» küsis kirurg ning vaatas nägu krimpsutades lühtri poole. «Noh, aidake mind.»

Kolmekesi võtsid nad Pronjakinil teki pealt, korjasid soojenduspadjad ja kuumaveepudelid ära ning pöörasid ta

kõhuli. Ta sulges silmad ja pigistas hambad kokku. Ta ei teadnud, kui kaua see kestis, kas minut või tund aega, sest kohe, kui kellegi sõrmed vineeritüki ja tema kukla vahele tungisid, kukkus ta ägades lillasse tühjusse. Ent isegi tühjuses tundis ta õe jahedaid ja vilumatuid sõrmi, vana naisarsti tõtlikke õrnu puudutusi ning kirurgi jämedate sõrmede tugevat muljumist. Aga imelik, just see muljumine tegi kõige vähem valu. Valu justkui kartis neid sõrmi ja pages nende eest.

Meelemärkusele tulles lamas Pronjakin jälle selili ja kirurg vaatles teda. Pronjakin nägi teda ühe silmaga ega teadnud, kui kaugel ta istub.

«Mis sa endaga teinud oled, kulla mees?» küsis kirurg jälle.

Pronjakin ohkas süüdlaslikult. Tal olid pisarad silmas.

«Nii et te ütlete — viies ja kuues? Õigus,» ütles kirurg. «Õigus, tont võtku.»

Ja siis küünitas käe Pronjakini haige jala poole ning mudis seda äkki kiiresti ja tugevasti. Tema nägu reetis pingutust.

«On valus?»

«E-ei.»

«Aga nii?» Kirurg lõi rusikaga.

«Kah ei ole.»

Ta ei tundnud tõepoolest valu. Vahest oli valu neid sõrmi kartes ka siit ära läinud.

«Nüüd liigutage jalga. Kõvemini.»

Pronjakin tegi kõik, mida ta suutis, et jalga liigutada. Ta tegi seda meeleldi, sest valu oli jalast sootuks kadunud.

«Pole midagi,» ütles kirurg. «Mitte midagi hirmsat, kullake.»

Pronjakin naeratas talle läbi pisarate. Temas kasvas lootus ja täitis kogu tema keha, kust valu lahkuma hakkas.

Kirurg tõusis kiiresti püsti ning väljus. Kitlihõlmad lehvisid tema selja taga. Arst ja õde laotasid Pronjakinile teki peale ja väljusid samuti. Nad panid ukse hoolikalt kinni.

Nad panid ta väga hoolikalt kinni ja siis küsis kirurg ebamugavusest õlga liigutades, sest kittel pitsitas kaenla alt:

«Kui vana ta on?»

«Pole veel kolmekümmend täis,» vastas arst.

«Njaa. Vaevalt, et saabki. No mis seal ikka, valmistage ette.»

«Kas hakkame opereerima?» küsis õde.

«Ei. Ülikonnamõõtu võtma.»

Kirurg otsis kitli alt karjala kasest portsigari ja nikotiinifiltriga pitsi ning hakkas elegantselt ning mõnuga suitsetama, kohevate vurrude alt peenikesi suitsujugasid puhudes. Õde võttis aknalaualt tuhatoosi ja hoidis seda käes, et kirurg tuhka maha ei poetaks.

«Te arvate, et ta on terminaalses järgus?» küsis naisarst ja piidles teda paksude prillide tagant, alt üles.

Kirurg vaikis hetke ja ägestus järsku.

«Kuulge, mis see teisse puutub, mida mina arvan! Lõikame — ja siis vaatame. Justkui te ise ei märkaks: jalad on juba halvatud, veel tund või paar, ja protsess jõuab üles. Ma lausa imetlen tema südant. Tal on lihtsalt härjasüda, sest uitnärv on kindlasti riivata saanud.»

«Aga kas ma tegin õigesti, et kutsusin teid?» küsis arst.

Kirurg kehitas kannatamatult õlgu ja raputas tuha tuhatoosist mööda.

«Te olete kõik õigesti teinud, kolleeg. Te olete kõik lihtsalt ideaalselt teinud. Te ainult unustasite talle uued selgroolülid panna. Tühine asi, eks ole?»

Ta kõndis tiiru mööda tuba, käed seljal; tuhvlid segasid teda ja ta viskas need südametäiega jalast.

«Kas teie mõtlete samuti, et linnas elav arst on rajoonis elavast arstist parem? Ja rajooniarst on parem kui aleviarst? Kas jah?»

«Andke andeks,» ütles naisarst.

«Ega ma sellepärast kuri ole, et te mind siia kutsusite. Ma olen iseenda peale kuri, meie kõikide peale, kes me igal pool ühesugused oleme. Me ei oska keegi mitte kuraditki peale hakata. Tema tundis kindlasti oma tööd paremini kui meie. Kindel mis kindel! Jätke ta kõikide tema haavadega steppi, porri, vihma kätte, ihualasti!... Arvate, et ta ei jää ellu? Jääb. Ise roomab siia. Aga kui ta sureb, siis miks? Noh? Selgroolülid! Ja just nendega ei oska ka meie kuraditki peale hakata.»

«Kahekümne aasta pärast ravitakse ehk neidki?» ütles õde.

«Kena lohutus küll! Kahekümne aasta pärast ei murra keegi asja ees, teist taga oma kaela. Aga muide, pagan teab... No mis te vahite nagu puuslikud? Ma ju ütlesin,

valmistage ette! Riistad võtke minu riistakotist. Ja tegutsege, tegutsege, kaua me siin mokalaata peame.»

Pronjakin ei kuulnud nende juttu ja ootas, millal nad tema juurde tagasi tulevad. Ta ootas neid lootuse ning hirmuga ja koguni rõõmustas, kuuldes, kuidas all uks paugatas. Ta ei teadnud, et seal tulid Fedka ja Anton, kes olid jalgsi kaheksa kilomeetri kaugusel Loznjas ära käinud, et talle konjakit tuua, ning arvas, et teda jäetakse hommikuni rahule.

Kuid uks avanes ja õde astus palatisse. Ta pani lühtris kõik pirnid põlema ja naeratas Pronjakinile värisevate huultega. Tema kannul tuli naisarst, siis sanitar kanderaamiga, kogukas ning pikkade kätega, hallinevate punakate vurrude ja tuhkhalli lokkis peaga. Ta kõhatas rusikasse ning astus Pronjakini voodi juurde. Nad hakkasid kolmekesi teda kanderaamile tõstma — väga ettevaatlikult ja seepärast väga kaua. Aga kui ta jälle meelemärkusele tuli, lamas ta juba külili lõikuslaual lina all ja lagi ööbsus tema kohal. Õde tõstis süstla vastu valgust ja pritsis mõned piisad maha. Siis võttis arst tema käest süstla. Siis nägi Pronjakin kirurgi sünget nägu; kirurg astus tema juurde, justkui lakitud kollastes kinnastes käsi ülal hoides.

Ja Pronjakin ohkas, sulges silmad ja sirutas end välja, olles kõigeks valmis, olles valmis jälle ägades lillasse tühjusse kukkuma.

Aga südaöösel ärkas ta äreva tundega, nagu peaks temaga kohe, silmapilk midagi juhtuma. See tunne oli tajutavam, kui värske lõikehaav kuklas ning talle osalt tuttav. Justkui oleks ta joomaõhtul ennast ülearu täis kaaninud, tal on paha olla ning ta peab ruttu, senikaua kui pea veel jagab, üle toolide, üle lauanaabrite põlvede välja värske õhu kätte komberdama, muidu on pärast silmad häbi täis. Ent siis sai valu ta jälle oma küüsi ega lasknud enam lahti. Pronjakin tahtis õde kutsuda, aga ei saanud hüüda, sest hing jäi kinni.

Ümberringi oli pimedus — kõik olid ära läinud ning ukse hoolikalt kinni pannud — ja ta ei mõistnud, kust tulid need hääled, mis summutatud pominana tema kõrvu kostsid. Pronjakin taipas, et neid on seal kolm: õde, naisarst ja veel justkui see tüdruk, kes töötab mahapanekukohal; tüdruk jutustas neile midagi ja nemad aina pärisid. Tema

hääl oli kõige heledam, aga ta neelas sõnu ja Pronjakin tabas ainult oma nime. Ent sellest, kuidas tüdruk rääkis ja kuidas tema hääl värises hirmust, kaastundest ja salajasest rõõmust, mida ta ise häbenes, sai Pronjakin aru, et tüdruk jutustab neile, kuidas ta teda karjääri kaasa ei võtnud.

«Naiste vada,» ütles Pronjakin endale ja muigas mõttes. «Naised peavad ikka vadistama.»

Ta sai jälle hingata ja ka hääl oli vist tagasi tulnud, aga ta ei hüüdnud õde. Valu hakkas järele andma. Ja äkki taipas Pronjakin, miks nooruke õde kardab sel ööl üksi siin olla. Ta oli juba liiga jõuetu selleks, et see mõte oleks võinud teda vapustada või kohutada. Keegi neist tõusis püsti ning oli äkki väga lähedal, ja Pronjakin püüdis nimme hästi valjusti ning ühtlaselt hingata; nad ju tahtsidki vist tema hingamist kuulatada.

Nad hakkasid jälle kuskil teisel pool paksu seina pomisema, Pronjakin aga ei püüdnud enam nende kõnelust kuulata, ta püüdis jälgida, mis temas endas toimub. Kui ta oleks nüüd oma nägu näinud, oleks ta teada saanud, et isemeelne korts oli viimaks tema suu juurest kadunud.

Noh, mis siis ikka, selleks nad jätsidki sind siia, et sa üksi oleksid, kui niikuinii enam aidata ei saa. Mõtle ise — sa ju valisid endale niisuguse töögi, et üksi kabiinis olla, ainsateks kaaslasteks auto ja tee. Nõnda juhtus ka nüüd. Aga kui sa oled ilmas elanud, midagi tahtnud, millegi poole püüdnud, kui sa oled midagi ära teinud ja sellest meelehead tundnud, ja kui see kellegi südant on soojendanud, siis võid sa surra üksi pimedas toas, kellegagi hüvasti jätmata, midagi kahetsemata. Sul on juhust olnud näha, kuidas inimene sureb, ja ka jutustatud on sellest küllalt, ning selles polnud tõesti midagi ilusat. Pealegi rääkisid nad kõik igasugu mõttetusi. «Kurk kuivab...», «Hinge matab, vennad...» Ainult üks ütles midagi head: «Kui suvi tuleb, sõidame mereranda...» — ja ka see sonis vist. Need pole ju enam sõnad, vaid niisama, nõrkeva keele lobin, sellel pole aruga enam midagi ühist, eluga samuti mitte. Nii et ära kutsu kedagi enda juurde, sa ainult heidutad neid, ning homme korrutavad kõik ja luuletavad ümber seda, mida sa üldse ei tahtnudki öelda...

Nõnda või umbes nii mõtles Pronjakin üksinda valuga võideldes.

Ent toas, otse Pronjakini kohal põles hele valgus, nüüd

oli see väga hele, sest kogu asulas olid tuled juba ammu kustunud, ning tema juures olid inimesed — naisarst, öö ja linnast sõitnud kirurg, aga mingit arvestajatüdrukut seal ei olnud — nad istusid tema ümber, pööramata temalt silmi ning kuulates tema raugevat hingamist. Tema aga ei näinud ega kuulnud neid, kuigi nad rääkisid valjusti. Ta nägi ja kuulis omaenda nägemusi.

Tuul mühises jälle märjas metsas ja peksis õhuakent vastu lengi, kuskil lähedal sõitis auto läbi pori, laternate viltused valgusvihud tantsisklesid seintel ja murdusid laes. Siis saabus vaikus ja kellegi kähe hääl ütles: «Noh, näib, et ongi läbi . . . enam seda ei peata.»

Äkki rapsas keegi nähtamatu koikust kinni ja tõstis selle meetri kõrgusele põrandast. Pronjakin haaras vatist käega koikuserva järele, aga kaotas kohe selle käe. Jälle jäi tal hing kinni. Ja kõrvades hakkas valjusti kohisema. Aga ta tajus selgesti, kuidas kogu tuba, kus uitas auto laternate vastuhelk, pöördus ja hakkas keerlema, nagu siis, kui oled kõvasti purjus. Ainult voodi rippus liikumatult õhus. Ent siis hakkas ka voodi kiikuma — nagu lainetel, kui sa lamad paadininas ning vahid taevasse. Ja äkki liugles voodi nagu paat käratult edasi, läbi seinte, majast välja. Puhus tuul, pimedus hakkas hajuma ja muutus sinakashalliks nagu savi karjääris. Pronjakin liugles märja metsa ja nõlvakul lookleva tee kohal õõtsudes sinna kaugusse, ning tal oli üha kergem, üha rahulikum tunne, mälestus valust oli juba peaaegu kadunud, kui algas piinarikas kukkumine. Seda ei saanud mingil moel peatada, polnud millestki kinni hakata, maa aga lähenes kiiresti, silmapiiri poole laienedes, ning paistis järjest kõvemana, järjest kohutavamana. Pronjakin palus nüüd ainult ühte: et ta metsa kohale langeks ja oksad hoopi nõrgendaksid. Äkki hüüdis all kellegi hääl kõminal nagu läbi pika toru:

«Kaob, pulss kaob . . . Kas tunnete?»

Pronjakin tundis ainult, et ta langeb metsa kohale, ning rõõmustas. Ja see oli viimne rõõm. Siis kattis miski jahe ja siidine tema näo ning ta mõtles, et need on puulehed, külmad ja tuule käes värelevad lehed.

Sel päeval, kui väike hall postivedamise auto Pronjakini Belgorodi haigla lahkamiskambrisse viis, sel päeval alustati viimaks rikka maagi vedu.

Koidikul hakkas lõõtsuma vinge idatuul, mis tahendas savi ja ajas pilved laiali. Varahommikul näitas päike ennast esimest korda pärast neid sügise algust kuulutavaid sadusid; ta sätendas suurtes virvendavates loikudes ning karjääri kaldad kattusid paksu pragunenud koorikuga. Süvendis, kus töötas Anton, roomas veel neli ekskavaatorit, ning nad laiendasid üksteisest ikka kaugemale taandudes kaks tundi järjest paljandit, kust paistis maagilade. Viie meetri sügavusel plahvatama pandud laeng viskas välja puhast maaki.

Siis laskus karjääri mööda betoonteed, mille buldooserid olid hoolikalt puhtaks kaapinud, esimene isekallutajate vahetus. Ja poole tunni pärast ilmus esimene auto — Matsujevi isekallutaja — väljasõidutranšees nähtavale. Talle järgnesid Kossitškin, Menjailo, Võhristjuk, Fedka Makovozov ja teiste brigaadide autojuhid, kes jätsid mõneks ajaks karjääri süvendamise ning tulid appi maaki vedama. Neid saatsid pilkudega tuhanded asulaelanikud — karjääri servad ja kaldad, ekskavaatorite katused ja kraanade turvikud kihasid pealtvaatajatest. Väike isetegevusorkester puhus oma vägevate kopsude kogu väega pasunaid ning esimeste autode radiaatoritele visati sületäied lilli.

Tranšeest välja jõudes keeras Matsujev harjumuspäraselt vana mahapanekukoha poole, aga sajad inimesed, kes spaleeris kahel pool maanteed seisid, näitasid talle naerdes uut teed. Ja autod suundusid metsa poole, mille taga kõrgusid maagipurustusvabriku hooned. Kell üksteist lõigati lint läbi ja purustusveski hakkas mürisema.

Veeti rikast maaki, mis joana purskas maa avatud veenist. Ekskavaatorite kopad ja autode veokastid said teda pilgeni täis, ta kihutas, lendas mööda teed möirgavate isekallutajate lõputus rodus. Need sõitsid kahelt poolt punkri äärde, toetasid tagarattad vastu palki, kallutasid oma veokaste, ning maak pääses robinal liikvele, varises ja varises otse lahtisesse kolusse. Ta lõi punkri teraskestast sõdemeid, hämaras sügavuses aga kerkisid ja vajusid aegamisi mitmepuudased kamakad, enne kui transportööride hambad nad kaasa tirisid. Laudade vahelt paistev päike säras tinast karudel, pruunika tolmuga kaetud veokastid lõõmasid, nagu oleksid nad sepistatud punasest vasest.

Veeti rikast maaki, ja see sattus kuskil allpool, kümne meetri sügavusel, purustusveskisse, mis raginal mitmepuu-

daseid kamakaid jahvatas ja mälus, liigutades oma hiiglaslikke lõugu paremalt vasakule. Sealt, tolmusest, pimedast maa-alusest sügavikust tõi kummilint maagi üles galeriile, hüpitades teda rullikute kohal, ja sealt pidi ta kolm korda alla koonusveskitesse sukelduma ja kolm korda uuesti üles tõusma, et viimaks peenikese pruuni sõmerana sõela all seisva kaubarongi platvormidele pudeneda.

Kell neli pärast lõunat andis lillede ja vahtraokstega ehitud vedur pika juubeldava vile ning viis ära esimesed kaksteistkümmend vagunit Loznja rauapagu. Inimesed saatsid neid, kõndides nende kõrval piki raudteed ja seejärel nende kannul mööda liipreid, ning pildusid käänaku taha metsa kaduvatele vagunitele hüvastijätuks lilli ja oksi järele.

Rahvahulga ees käis pikk noormees, bostonkuub õlgadel, soni-tagurpidi peas, ja laulis kriiskava häälega, piinates halastamatult igeriku kitarri keeli; sooned tema otsmikul ja kaelal tumenesid pingutusest:

Värav kuulsusse on küll kitsuke,
lävel näha saad vaevasid.
Aga sisse sealt kõik end litsume,
kõik, kes rauda siin kaevasid.

Tüdrukud rippusid tal mõlemas käevangus ning laulsid talle naeruhimuliselt näkku vaadates kaasa:

Vaatad mind — ei saa
muud kui kadetse!
Tõmbab mind see maa,
veab kui magnet see...

Väike vedur huilgas vahetpidamatult jämeda bassihäälega ning kihutas maagiga Lõuna-Venemaa steppi; ta möödus varjulistest laantest, metsatukkadest ja küladest; möödus põldudest, jõekestest ja niitudest, kus sõid mõtlikud lehmad ning koerad jooksid hääletult haukudes raudteetammi äärde, möödus tõkkepuudest ja teedest, mida mööda veeresid tolmused, rängalt koormatud autod, ning neidudest, kes laulsid külades, kus valitses õhtueelne rahu.

Veeti rikast maaki, ja autojuht, kes Pronjakinit Belgorodi haigla lahkamiskambrisse viis, kiirustas väga. Ta pidi surnukeha üle andma ning siis veel filmilaenutuskontori lao juurest läbi sõitma, et mõnd uuemat filmi saada, enne

kui teised kaevandused ja tehased kõik paremad palad ära näpsavad. Kuid tee oli hirmus auklik ja põhjatuid porimülkaid täis, tavaline «keskmise läbitavusega kruusatee». Vahetevahel jäi auto mutta kinni, siis tuli juht välja, võttis labida ning pildus teepervelt tahedamat liiva rataste alla, hoidudes veokasti poole vaatamast. Ka kiruda püüdis ta vaiksemalt kui muidu.

Käänukohal, kus tee Simferoopoli maantee poole keerab, sõitis talle vastu vana kohvipruun maleruudustikuga «Pobeda», mis raskelt kord ühele, kord teisele küljele kaldus. Mõlemad peatusid, uksed kohakuti.

«Sõber,» ütles faksojuht, kes kandis «krabiga» vormimütsi. «Kas sa Loznja kaevandust tead?»

«Sealt ma tulengi.»

«On see kaugel?»

«Vaata otse ette,» ütles postiauto juht pead pööramata. «Näed sa küla mäe otsas? Kirikuga.»

«Ja siis?»

«See ongi Loznja. Sinna on inimese moodi sõites kaheksa kilti, aga spidomeetri peal tuleb viisteist täis. Klaar? Ja kaevandus on sealt veel seitse kilti edasi. Küll mõni hea inimene juhatab. Neli telliskivihoonet, kümme barakki ja edasi — «karbiküla». See ongi Rudnogorsk.»

«Nii et tee on räbal?...»

«Nagu peegel!» ütles postiauto juht. «Vaata mu masina külgi.»

Taksos istus naine. Nagu postiauto juht aknast nägi, olid tal kimpsud-kompsud kaasas, nii et istumisruum napiks jäi.

Naine keeras aknaklaasi alla ja vaatas välja. Tema ilu oli naisjuuksurite ja müüjannade bravuurne ilu. Ent oleks autojuht tähelepanelikumalt vaadanud, siis oleks ta märganud väsimust naise silmades ja kortsukesi tema pruntjate, heasüdamlikust iseloomust tunnistust andvate huulte ümber.

«Kas tööle?» küsis postiauto juht. Naine meeldis talle. Ta oleks meeleldi taksojuhi asemele istunud ja tollele oma koha loovutanud.

«Ma ei tea veel,» ütles naine. «Esialgu mehe juurde. Ta töötab siin MAZ-i peal.»

«Mehe juurde?» küsis postiauto juht. «Iseasi. Küll mõnel ikka veab!»

Tal polnud mõtteski naisele komplimenti teha, ta lihtsalt ihkas väga isekallutajal töötada. Naine aga naeratas edevalt ja kohendas oma krussis juukseid.

«Teil on täna pidupäev?» küsis taksojuht. «Raadio nüüdsama teatas.»

«Pidupäev jah.» Postiauto juht vahtis üksisilmi naist. Naine naeratas talle jälle.

«Trall käib vist?» küsis taksojuht. «Pummeldavad?»

Postiauto juht kehitas õlgu.

«Eks mõni ikka pummelda kah . . .»

Ja ta võttis jala sidurilt. Veeti rikast maaki, ta kiirustas väga ja ei hakanud üksikasjadesse laskuma.

Selle loo üksikasju polnud ka ajalehes, mis ilmus just miitingu ajaks. Esiküljel oli ära toodud brigaadi suur foto. Mehed naeratasid. Ka Pronjakin naeratas. Aga ta naeratas teisiti ning oli oskamatult Matsujevi kõrvale monteeritud, sest klišee tuli teha Pronjakini vanast fotost, mille Anton oli tema öökapist leidnud. Sellel pildil oli tal uus kaabu peas, see lõigati muidugi ära ning asemele joonistati retušeerimise käigus soeng, mistõttu Pronjakinil olid ülesvõttel lõunamaalase süsimustad juuksed. See ajaleht on Rudnogorskis paljudel alles ning brünett nooruke mees moodsa lipsuga, pabeross suunurgas, paistab tunkede ning vatikuubede hulgas eriskummaliselt silma.

Ja ainult vähesed mäletavad teda niisugusena, nagu ta oli tollel tuulisel septembripäeval, kui ta seisis karjääri kausi veerel.